

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет

Оксана Писарчук
Ростислав Руденський

ОСНОВИ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Навчальний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

УДК 37.01/.09:373.2(075.8)
П 34

Рецензенти:

Зданевич Л. В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Цвєткова Г. Г. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Українського державного університету ім. М. Драгоманова

Янкович О. І. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, завідувач кафедри дошкільної педагогіки та початкової освіти Куявсько-Поморської академії (м. Бидгощ, Республіка Польща)

Писарчук О. Т., Руденський Р. Є.

П 34 Основи дошкільної педагогіки: навч. посібн. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Тернопіль: ЗУНУ, 2025. 162 с.

Навчально-методичний посібник створено для підвищення якості викладання навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна». Використання посібника в освітньому процесі забезпечує підвищення рівня пізнавальної активності та залученості здобувачів під час лекцій, практичних (семінарських) занять та самостійної роботи здобувачів. Матеріали занять структуровано за логікою вивчення дисципліни. Система завдань посібника ґрунтуються на аксіологічному, системному, компетентнісному, діяльнісному та фасилітаційному підходах, що вимагає високого рівня пізнавальної активності та самостійності від здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Для викладачів педагогічних університетів, фахових педагогічних коледжів, центрів післядипломної педагогічної освіти, здобувачів фахової передвищої та вищої освіти за спеціальністю Дошкільна освіта.

УДК 37.01/.09:373.2(075.8)

*Рекомендовано Вченою радою
Західноукраїнського національного університету
(протокол № 6 від 26.03.2025 р.)*

© О. Т. Писарчук, 2025
© Р. Є. Руденський, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ	
<i>Тема 1. Педагогіка дітей раннього та дошкільного віку як наука</i>	<i>7</i>
<i>Тема 2. Дошкільне дитинство як соціально-педагогічне явище</i>	<i>15</i>
<i>Тема 3. Мета, завдання, зміст виховання дітей дошкільного віку</i>	<i>26</i>
<i>Тема 4. Активність і діяльність дітей дошкільного віку</i>	<i>44</i>
РОЗДІЛ 2. ІГРОВИЙ ПРОСТІР ДІТЕЙ	
<i>Тема 5. Ігри дітей дошкільного віку</i>	<i>54</i>
<i>Тема 6. Освітньо-розвивальне середовище ЗДО. Іграшка</i>	<i>74</i>
<i>Тема 7. Дитячий ігровий майданчик та ігрове обладнання</i>	<i>90</i>
РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ДОШКІЛЬНОЇ ДИДАКТИКИ	
<i>Тема 8. Зміст дошкільної освіти та принципи організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти</i>	<i>100</i>
<i>Тема 9. Процес навчання дітей дошкільного віку і його структура</i>	<i>110</i>
<i>Тема 10. Форми організації освітнього процесу та навчально-пізнавальної діяльності в закладі дошкільної освіти</i>	<i>120</i>
<i>Тема 11. Методи, прийоми та засоби навчання дітей дошкільного віку</i>	<i>136</i>
<i>Тема 12. Планування освітнього процесу в закладі дошкільної освіти</i>	<i>151</i>
<i>Список рекомендованих джерел</i>	<i>161</i>

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Педагогіка дошкільна» є базовим курсом в оволодінні професійними компетентностями, і є фундаментальною у циклі професійної підготовки майбутніх успішних педагогів-вихователів. Зміст навчання охоплює низку, як загальнопедагогічних, загальнонаукових термінів, понять, відомостей та теоретичних положень, так і специфічних – зумовлених специфікою дошкільного дитинства, соціальним запитом щодо виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку. Суперечність між здатністю здобувачів засвоювати значний обсяг навчального матеріалу на першому-другому році навчання у ЗВО та обсягом цього матеріалу стимулює пошук та розробку педагогічного інструментарію, який би забезпечив оптимізацію освітнього процесу в цілому, навчально-пізнавальній активності та самостійності здобувача. Одним із таких інструментів вважаємо цей посібник.

Матеріали посібника побудовані за логікою вивчення навчальної дисципліни і базуються на фасилітаційному, компетентнісному, діяльнісному, системному, аксіологічному підходах, технології «перевернутого навчання», й містять необхідний теоретичний та практичний мінімум для оволодіння програмними результатами навчання та компетентностями.

Зміст кожної теми складається зі смислових акцентів, ключових понять, основного термінологічного словника, що є обов'язковим для вивчення, розуміння й оперування під час занять, узагальнювальних схем і таблиць. Важливо, що здобувачі під час лекцій навчаються самостійно будувати структурно-логічні схеми, усвідомлюють сутність кожного її елемента, його місце й взаємозв'язки з іншими, що забезпечує візуалізацію складних понять, концепцій, багатоаспектних теоретичних питань і проблем. Таким чином, узагальнені таблиці й схеми виступають наочною опорою мислення здобувача. Система таблиць та пов'язаних із ними завдань передбачає вміння працювати з даними, виділяти головне, істотне у масивах тексту, упорядковувати дані за різними ознаками й критеріями, та інтерпретувати їх зміст.

Документи, що наводяться у джерелах, використовуються здобувачами як під час лекцій, так і на семінарських (практичних) заняттях. Зміст документів розглядається наскрізно під час вивчення усіх тем навчальної дисципліни.

Навчання за посібником передбачає попереднє ознайомлення з темою, ключовими поняттями й термінами, базовими нормативними документами та літературою. До початку практичного (семінарського) заняття здобувач оволодіває комплексом теоретичних знань та відомостей, що будуть предметом обговорення під час дискусій. Система завдань охоплює їх три види: перша група – попередньо-ознайомлювальні, над якими здобувачі працюють під час лекційних інтерактивних занять; завдання для самостійної роботи (виконуються упродовж вивчення теми і цілого розділу); завдання, над якими здобувачі працюють у парах, малих групах під час семінарських (практичних) занять. Тестові завдання та вправи для самоконтролю й самоперевірки є органічною складовою навчального посібника, сприяють формування академічної рефлексії у здобувачів, обсяг набутих здатностей.

РОЗДІЛ І
ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

ТЕМА 1

ПЕДАГОГІКА ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК НАУКА

Дошкільна педагогіка як галузь педагогічної науки. Об'єкт і предмет дошкільної педагогіки. Взаємозв'язок дошкільної педагогіки з іншими науками. Особистість дитини як об'єкт і суб'єкт виховання. Права дитини дошкільного віку.

Сучасна система дошкільної освіти. Державна політика у сфері дошкільної освіти. Концепція освіти дітей раннього та передшкільного віку. Типи закладів дошкільної освіти. Підготовка майбутніх вихователів у системі дошкільної освіти України. Реалізація ідеї солідарної відповідальності держави, громади, родини, фахівців педагогічної освіти й інших професій, причетних до догляду й виховання дітей раннього і дошкільного віку. Актуальні проблеми дошкільної педагогіки.

Основні терміни та поняття

Антипедагогіка – педагогічна течія (70-ті роки XX ст.), яка базується на відмові від виховання як цілеспрямованого процесу формування особистості, бо є тоталітарним, деперсоналізуючим, таким, що не враховує спонтанні автономні сили дитини; напрям, що заперечує важливість навчання і виховання дітей.

Відповідальність батьків (опікунів) – юридичні та моральні норми, що визначають відповідальність батьків (опікунів) перед державою та суспільством за освіту своїх дітей.

Дитяча бездоглядність – відсутність у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку постійного місця проживання, здатностей, сімейного чи державного піклування й систематичного виховного впливу внаслідок втрати батьків (опікунів), залишення сім'ї, втечі.

Дитяча субкультура – у широкому розумінні – все, що створено суспільством для дітей; змістовний простір цінностей, установок, способів діяльності та форм спілкування, які здійснюються в дитячих товариствах конкретно-історичній соціальній ситуації розвитку.

Дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на: забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду.

Дошкільна педагогіка — наука про закономірності виховання і навчання дітей від народження до вступу до школи.

Заклад дошкільної освіти — заклад освіти дітей від двох місяців до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей.

Концепція – це система поглядів, що відображає певне розуміння сутності якого-небудь предмета або явища й відношення (ставлення) до нього.

Педагогічна занедбаність – стійкі відхилення від норми в моральній свідомості та поведінці чи навчальній діяльності, спричинені недоліками педагогічного впливу; педагогічно занедбані діти є фізично й психічно здоровими, однак вони не мають кола здатностей (знань, умінь, навичок, ставлень), необхідних для нормальної життєдіяльності.

Професійна компетентність вихователів – це психолого-педагогічна грамотність, технологічна культура й методична компетентність відповідно до

Завдання. Ознайомтеся зі змістом Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку. Занотуйте ключові смислові акценти за кожним із розділів концепції. Підготуйтеся до обговорення документа в групі.

Джерело: Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / НАПН України. Київ: ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с. URL: <https://bit.ly/2E3xuLJ>

[illegible]

Завдання. Ознайомтеся зі змістом Закону України «Про дошкільну освіту». Доведіть необхідність державного регулювання системи дошкільної освіти України. Свою відповідь обґрунтуйте. Запишіть основні завдання дошкільної освіти та принципи, на яких вона ґрунтується. Підготуйтеся до участі в дискусії, характеризуючи завдання та принципи дошкільної освіти.

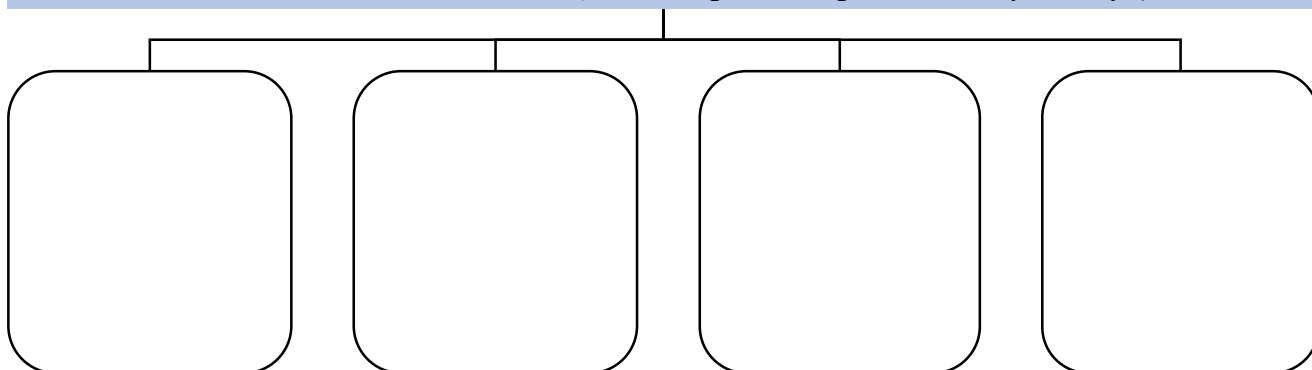
Джерело: Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>

Завдання дошкільної освіти:

Принципи дошкільної освіти:

Завдання: Заповніть схему «Система дошкільної освіти України». Коротко охарактеризуйте кожен з її компонентів. Поясніть між ними взаємозв'язки. На вашу думку, який компонент є найважливішим? Який компонент ви б додали/забрали? Обґрунтуйте.

Система дошкільної освіти (Закон України "Про дошкільну освіту")

Завдання. Визначте зміст та взаємозв'язки між поняттями «дошкільна освіта», «дошкільна педагогіка», «дитина дошкільного віку». Як ці поняття між собою узгоджені? Свою відповідь обґрунтуйте.

Джерело: Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упорядники К. Л. Крутий, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2010. 324 с.

Завдання. Обґрунтуйте історичну необхідність виникнення дошкільної педагогіки як науки. Занотуйте аргументи. Подискутуйте в групі «Чи може розвиватися система дошкільної освіти без дошкільної педагогіки?». Використайте для дискусії занотовані аргументи.

Завдання. Охарактеризуйте основні джерела дошкільної педагогіки як науки. Занотуйте основний зміст. Яке джерело, на вашу думку, є найбільш/найменш значущим для педагогіки дошкільної? Свою відповідь обґрунтуйте та візьміть участь в дискусії.

Джерела дошкільної педагогіки

Завдання. Доведіть, що педагогіка дошкільна є органічною складовою та основою системи гуманітарних наук про навчання, виховання і розвиток дітей дошкільного віку. Заповніть схему, вказавши, на вашу думку, з якими науками педагогіка дошкільна пов'язана найтісніше. Обґрунтуйте свою відповідь.

Педагогіка дошкільна	

Завдання. Поясніть, коли дитина є об'єктом і суб'єктом дошкільної освіти? Якій ролі в освітньому процесі, на вашу думку, необхідно надати перевагу? Від якої ролі можна відмовитися узагалі? Підготуйтеся до дискусії в групі.

Дитина – об'єкт	Дитина – суб'єкт

Завдання. Ознайомтеся зі змістом Конвенції про права дитини. Зверніть увагу на зміст 29 і 31 статей. Проаналізуйте, яким чином система дошкільної освіти України спрямована на реалізацію прав дитини. Запишіть права дітей у сфері дошкільної освіти. Підготуйтеся до дискусії в групі.

Джерело: Конвенція про права дитини, ратифікована Постановою ВР України №789-ХІІ від 27.02.91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Права дитини у сфері дошкільної освіти:

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

I рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають.

1. Дошкільна педагогіка – це:

- a) наука, яка вивчає значення і специфіку організації культурного середовища конкретного освітнього закладу в загальній виховній системі;
- b) наука про закономірності виховання, навчання дітей від народження до вступу у початкову школу;
- c) галузь педагогічних знань, яка досліджує фундаментальні закони навчання і виховання;
- d) наука про дитину.

2. Закономірності виховання і навчання дітей дошкільного віку – це:

- a) предмет дошкільної педагогіки;
- b) об'єкт дошкільної педагогіки;
- c) завдання дошкільної педагогіки;
- d) усі відповіді правильні.

3. Основний документ, який регулює дошкільну освіту в Україні, це:

- a) Конвенція про права дитини;
- b) Положення про заклад дошкільної освіти;
- c) Закон України «Про дошкільну освіту»;
- d) Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку.

4. Метою дошкільної освіти є:

- a) виконання побажань батьків/опікунів;
- b) робота з підвищення педагогічної культури батьків;
- c) формування особистості дитини, підготовка до навчання в школі;

- d) виконання рішень педагогічної ради закладу дошкільної освіти.

5. Завдання дошкільної освіти:

- a) формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду;
- b) підготовка до вибору професії;
- c) здійснення медичного контролю за фізичним розвитком дитини;
- d) підготовка до вступу у початкову школу.

6. Джерела дошкільної педагогіки:

- a) дитяча психіатрія;
- b) кібернетика;
- c) етнопедагогіка;
- d) передовий педагогічний досвід.

7. Важливими здобутками сучасної системи дошкільної освіти є:

- a) упровадження педагогіки партнерства;
- b) націоналізація, демократизація та гуманізація освітньої системи;
- c) застосування інноваційних освітніх технологій;
- d) усі відповіді правильні.

8. Сучасними періодичними виданнями в галузі дошкільної освіти є:

- a) Палітра педагога;
- b) Дошкільне виховання;
- c) Вихователь-методист дошкільного навчального закладу;
- d) Учитель початкової школи.

II рівень

Інструкція. Доповніть перелік запропонованих відповідей. Запишіть їх.

9. Доповніть перелік принципів дошкільної освіти, визначених Законом України «Про дошкільну освіту»:

1) єдність виховних впливів сім'ї і закладу дошкільної освіти;

2) єдність розвитку, виховання, навчання і оздоровлення дітей;

3) _____

4) _____

5) _____

...

10. Доповніть перелік завдань дошкільної освіти, визначених ЗУ «Про дошкільну освіту»:

1) збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини;

2)

III рівень

Інструкція. Завдання третього рівня складності передбачає розгорнуту аргументовану відповідь на проблемне питання. Свою відповідь побудуйте на основі вивчених термінів, понять та відомостей за змістом теми.

11. У дошкільній педагогіці існують поняття особистості як суб'єкта і об'єкта дошкільної освіти. Що, на вашу думку, означає розвиток дитини-дошкільника як суб'єкта дошкільної освіти?

ТЕМА 2

ДОШКІЛЬНЕ ДИТИНСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЯВИЩЕ

Значення дошкільного дитинства у становленні людської особистості. Формування і розвиток особистості дитини. Біологічне і соціальне у розвитку особистості дитини дошкільного віку. Соціалізація. Вікова періодизація дошкільного дитинства (різні підходи). Врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей в педагогічному процесі.

Ключові слова: дитинство, дошкільне дитинство, розвиток, виховання, соціалізація, вікова періодизація, вікові особливості, індивідуальні особливості, провідний вид діяльності.

Основні терміни та поняття

Ампліфікація (лат. *amplificatio* – поширення, розширення, розповсюдження) – максимальне використання можливостей кожного віку для повноцінного психічного розвитку дитини формами та способами діяльності, які є найбільш значущими для неї.

Важковиховуваність – соціально-психологічні та анатомо-фізіологічні труднощі процесу формування особистості дитини в освітньому процесі.

Виховання — процес цілеспрямованого формування особистості дитини.

Вікові кризи – умовно виокремлені в процесі розвитку людини проміжки часу, що характеризують інтенсивний перехід від одного етапу до іншого. Під час вікових криз відбуваються якісні та кількісні зміни.

Гіперопіка – стиль виховання, що виражається в невиправдано перебільшеній турботі про дітей, прагненні батьків (дорослих) надмірно контролювати думки, вчинки та дії дітей.

Етнопедагогіка (грец. *ethnos* — народ і *paidagogike* — наука про виховання і навчання людини) — наука про досвід народу у вихованні підростаючих поколінь, відображений у морально-етичних ідеалах, поглядах на мету і засоби формування людини, у сукупності народних засобів, умінь і навичок виховання дітей.

Зона ближнього розвитку – поле пізнавальної діяльності дитини, яке визначається внаслідок незбігу рівня актуального розвитку (визначається ступенем складності завдань, які дитина розв’язує самостійно) та рівня потенційного розвитку (якого дитина може досягнути під керівництвом дорослого та у співпраці з однолітками); свідчить про роль навчання в розумовому розвитку дітей.

Індивідуальність – особистість у своїй неповторності, своєрідності, унікальності; зумовлює необхідність орієнтуватися на кожну дитину, враховувати її темперамент, характер, здібності тощо.

Індивідуально-психологічні відмінності — стійкі особливості психічних процесів, станів і властивостей, за якими люди відрізняються один від одного.

Інфантилізм – порушення, що виявляється в зовнішньому вигляді чи поведінці, характеризується збереженням ознак попереднього етапу розвитку, непереходом на наступні актуальні етапи; може бути сформований батьками (дорослими) в дітей в процесі свідомої затримки розвитку їх самостійності.

Узагальнювальні схеми, таблиці та завдання

Завдання. Сформулюйте визначення понять видів розвитку дитини. Поясніть за допомогою рис. 1. взаємозв'язки між видами розвитку дитини.

Джерело: Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те вид., переробл. Київ: ВЦ «Академія», 2018. (Серія «Альма-матер»).

Розвиток -

Фізичний розвиток –

Психічний розвиток –

Соціальний розвиток –

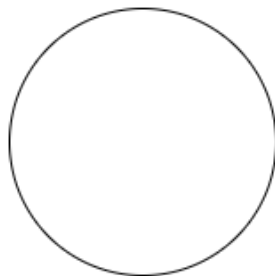

Рис. 1. Види розвитку дитини

Функції виховання

а)

б)

в)

г)

Формування особистості дитини –

Виховання не тільки визначає _____, а й само залежить від нього, воно постійно спирається на _____ Його завдання в тому, щоб створити « _____ », яка б у подальшому перейшла у « _____ ». Значить _____ формує особистість, веде за собою _____, орієнтує на процеси, які _____, але перебувають у стадії _____.

Завдання. Позначте на рис. 2 особистість дитини, зону найближчого розвитку та зону актуального. За допомогою схеми поясніть механізм розвитку особистості дитини у процесі її виховання.

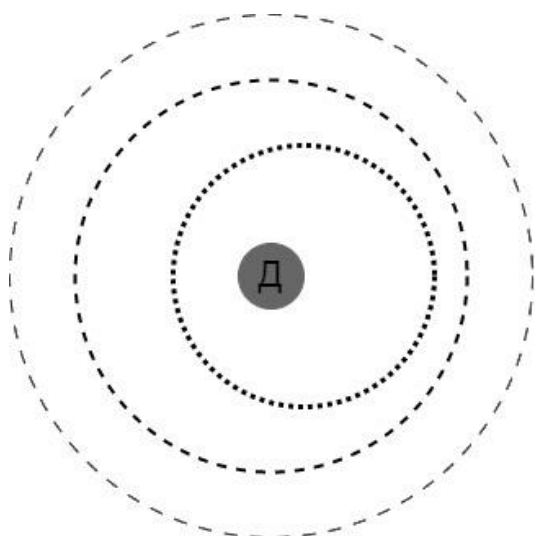

Рис. 2. Зони розвитку дитини

Спадковість -

Середовище -

Соціалізація дитини -

Діяльність -

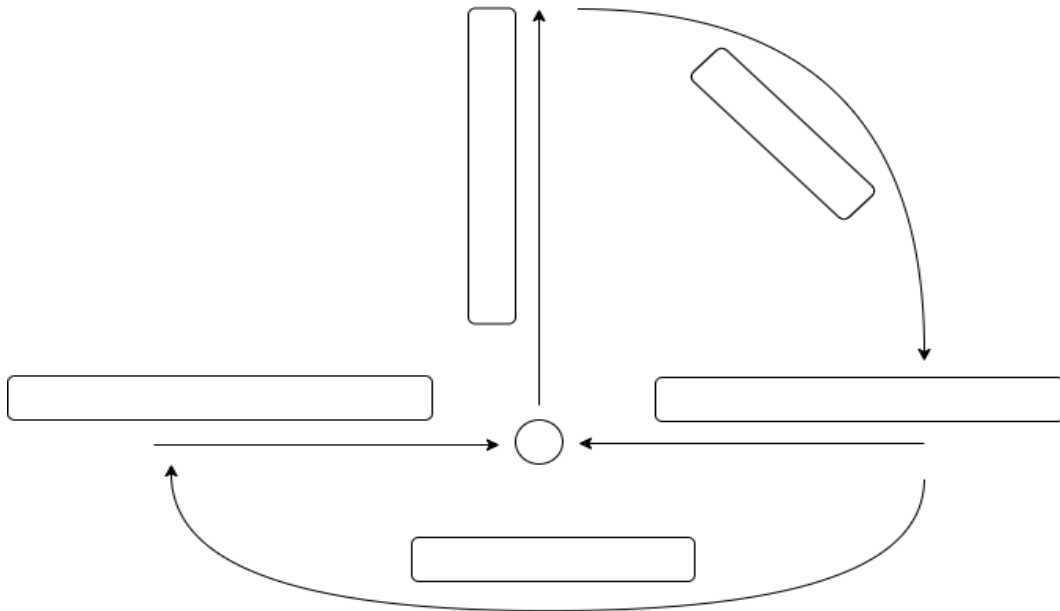

Рис. 3. Механізм дії рушійної сили розвитку дитини

Рушійними силами розвитку дитини є:

а)

б)

в)

г)

г)

д)

е)

Завдання. На рис. 4 зазначте фактори, що найбільше визначають розвиток дитини.

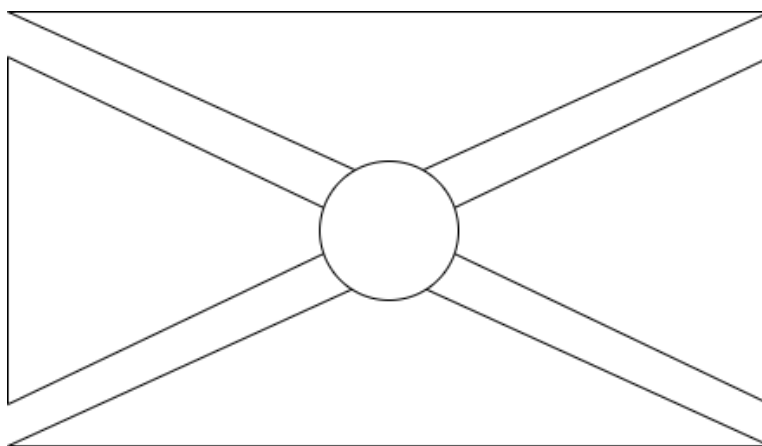

Рис. 4. Фактори розвитку дитини

Завдання. Користуючись Законом України «Про дошкільну освіту», Концепцією освіти дітей раннього віку, Базовим компонентом дошкільної освіти та працями вчених (С. Русова, А. Животко, М. Монтесорі, О. Запорожець) визначте спільні й відмінні ознаки періодизацій дитинства. Проаналізуйте та поясніть дані кількох джерел, заповнивши таблицю.

	<i>Закон України</i>	<i>Джерело 1</i>	<i>Джерело 2</i>
<i>Вікова періодизація</i>			

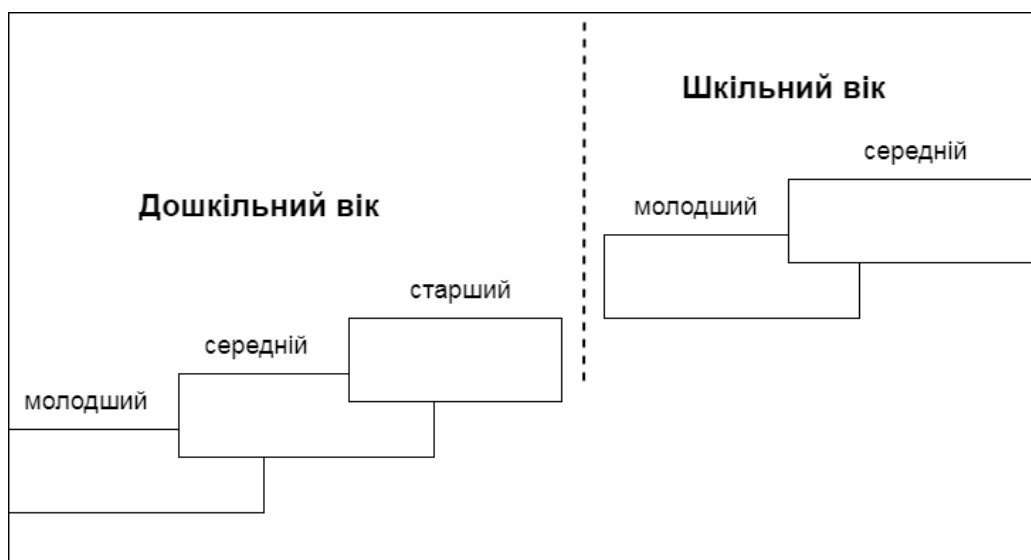

Рис. 5. Вікова періодизація дітей

Завдання. Користуючись підручниками з вікової анатомії та фізіології і вікової психології, визначте основні психологічні та анатомо-фізіологічні особливості дітей на кожному віковому етапі. Запишіть їх. Спрогнозуйте їх реалізацію в освітньому процесі ЗДО.

Особливості соціально-психологічного розвитку дітей дошкільного віку

Соціальна ситуація розвитку в дошкільному віці

[illegible]

Провідна діяльність у дошкільному віці

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Новоутворення дошкільного віку

[illegible]

Розвиток мовлення у дошкільному віці

Особливості сенсорного розвитку дошкільника

Розвиток особистості дошкільника

Особливості анатомо-фізіологічного розвитку дітей дошкільного віку

Тестові завдання

I рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають.

1. **Особистісно зорієнтований підхід взаємодії вихователя і дитини передбачає:**
 - a) повагу до особистості дитини, врахування її сил і можливостей, бажань, інтересів, потреб, емоцій;
 - b) опіку і диктат, настанови, заборони;
 - c) безвідмовне виконання бажань дитини;
 - d) правильної відповіді немає.
2. **Базовими етапами становлення особистості дитини є:**
 - a) передшкільний вік;
 - b) ранній вік;
 - c) немовляти;
 - d) молодший шкільний вік.
3. **Період від 1 року до 3 років – це:**
 - a) період дошкільного дитинства;
 - b) період немовляти;
 - c) період раннього віку;
 - d) період новонародженості.
4. **Четвертий рік життя дитини – це:**
 - a) період раннього віку;
 - b) період немовляти;
 - c) період дошкільного дитинства;
 - d) період молодшого дошкільного віку.
5. **Періоди дошкільного віку:**
 - a) немовляти;
 - b) молодший дошкільний;
 - c) старший дошкільний;
 - d) молодший шкільний.
6. **П'ятирічні дошкільники – це:**
 - a) діти раннього віку;
 - b) діти дошкільного віку;
 - c) діти молодшого дошкільного віку;
 - d) діти старшого дошкільного віку.
7. **Інтенсивний фізичний і психічний розвиток характерний для:**
 - a) періоду немовляти;
 - b) молодшого дошкільного віку;
 - c) середнього дошкільного віку;
 - d) старшого дошкільного віку.
8. **Базові якості особистості в дошкільному віці – це:**
 - a) якості, які є вродженими для особистості дитини;
 - b) якості, які є сутнісними, найважливішими для особистісного зростання, на них ґрунтується фундамент особистісної культури дошкільника;
 - c) якості, які визначають батьки для своїх дітей;
 - d) правильної відповіді немає.
9. **Базовими якостями дошкільного віку є:**
 - a) ініціативність;
 - b) самостійність;
 - c) цілеспрямованість;
 - d) відповідальність.

II рівень

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту понять, формулювання визначень понять теми.

10. Доповніть перелік функцій виховання як процесу:

a)

a)

Інструкція. Завдання третього рівня складності передбачає розгорнуту аргументовану відповідь на проблемне питання. Свою відповідь побудуйте на основі вивчених термінів, понять та відомостей за змістом теми.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

ТЕМА 3

МЕТА, ЗАВДАННЯ, ЗМІСТ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гармонійний розвиток особистості як результат виховання дітей дошкільного віку. Загальна характеристика складових частин виховання, їх завдання, зміст, методи. Єдність і взаємозв'язок складових частин виховання. Формування базових якостей особистості дошкільника в процесі виховання. Типи неправильного виховання. Педагогічний такт.

Ключові слова: мета виховання, гармонійний розвиток, особистісна культура, компетентність, базові якості особистості.

Основні терміни та поняття

Авторитарний стиль виховання — регламентація батьками поведінки дітей відповідно до стандартів.

Авторитативний стиль — контроль за поведінкою дитини відповідно до потреб її розвитку з одночасним спрямуванням її розвитку, допомогою їй, визнанням її прав і врахуванням можливостей.

Авторитет (лат. *autohtas* — влада) — вплив особи, заснований на знаннях, моральних чеснотах, життєвому досвіді.

Виховання — процес цілеспрямованого формування особистості дитини.

Гармонійний розвиток особистості — пропорційний фізичний та інтелектуальний розвиток дитини, яка навчається, струнке й планомірне поєднання різних сторін і функцій її свідомості, поведінки й діяльності.

Гуманізація виховання — олюднення виховних стосунків, визнання цінності дитини як особистості, її прав на соціальний захист, щастя, розвиток здібностей, індивідуальності.

Естетична культура особистості — своєрідний сплав особистісних якостей, які обумовлюють критерії оцінювання нею прекрасного і потворного, вияв чуття міри у власній творчості.

Естетичне виховання — послідовне формування у дітей естетичного ставлення до життя, розвиток сприймання і розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей, художніх потреб і здатності до художньої творчості.

Зміст розумового виховання — формування у дітей певного обсягу знань про предмети і явища (суспільне життя, природу, людину тощо), способів мислительної діяльності (вміння спостерігати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати).

Культура поведінки — сукупність корисних, стійких форм щоденної поведінки у побуті, спілкуванні, різних видах діяльності.

Методи виховання — сукупність способів взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованих на досягнення мети виховання.

Методи морального виховання — способи педагогічної взаємодії, за допомогою яких здійснюється формування особистості відповідно до мети і завдань морального виховання і вікових особливостей дітей.

Моральне виховання — цілеспрямована взаємодія дорослого і дитини з метою формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок-поведінки.

Національна самосвідомість — відчуття належності до певної нації, яке виявляється в етнічному самовизначенні (віднесенні себе до певної етнічної групи).

Національне виховання — виховання особистості дитини на культурно-історичному досвіді народу, його традиціях, звичаях, обрядах та духовності.

Особистісно зорієнтоване виховання — процес формування особистості, в якому людина утверджується як найвища цінність, навколо якої зосереджуються всі інші суспільні пріоритети.

Патріотизм (грец. *paths* — батьківщина) — любов людини до Батьківщини, відданість їй і своєму народу.

Педагогічна емпатія (англ. *empathy* — співчуття) — співпереживання, адекватна реакція на вчинки й почуття дітей.

Педагогічний такт — почуття міри в застосуванні засобів педагогічного впливу на дітей; виявляється в умінні поводитися з дітьми належним чином, спілкуватися просто й переконливо, ставити розумні й педагогічно обґрунтовані вимоги; умова формування авторитету вихователя; джерело ефективності його впливу на дітей.

Пермісивний стиль виховання — відсутність контролю за розвитком, вихованням і життєдіяльністю дитини, що може бути зумовлена надмірною любов'ю до неї, недостатнім досвідом батьків, побоюванням втручатися в її розвиток, переоцінкою її можливостей.

Правове виховання дітей — виховання, яке полягає у прищепленні їм елементарних правових знань, формуванні найпростіших навичок правової

Програма виховання і навчання — державний документ, який визначає цілі, завдання і зміст роботи з дітьми з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей поведінки.

Розумове виховання — систематичний, цілеспрямований вплив дорослих на розумовий розвиток дитини з метою формування системи знань про навколишній світ, розвитку пізнавальної діяльності, здатності до самостійного пізнання.

Сенсорне (лат. *sensorum* — орган чуттів, від *sensus* — відчуття) **виховання** — система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання, вдосконалення відчуттів і сприймань.

Спадкоємність навчання і виховання — врахування школою рівня знань, умінь і навичок дітей, подальший їх розвиток; перехід від навчально-ігрової діяльності до навчальної.

Статеве виховання — засвоєння знань про взаємини статей, формування культури статевої поведінки.

Суспільний ідеал — уявлення про те, яка особистість відповідає вимогам суспільства.

Трудове виховання — цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності.

Фізичне виховання дітей дошкільного віку — систематичний вплив на організм дитини з метою його морфологічного і функціонального вдосконалення, зміцнення здоров'я, формування рухових навичок і фізичних якостей.

Цінність — значущість, якої люди надають речам і явищам і яка є основою ставлення до них.

[illegible]

Узагальнювальні схеми, таблиці та завдання

Завдання. За допомогою схеми «Структура процесу виховання дітей», опишіть процес формування особистості дитини під впливом виховання, конкретизуючи кожен елемент схеми.

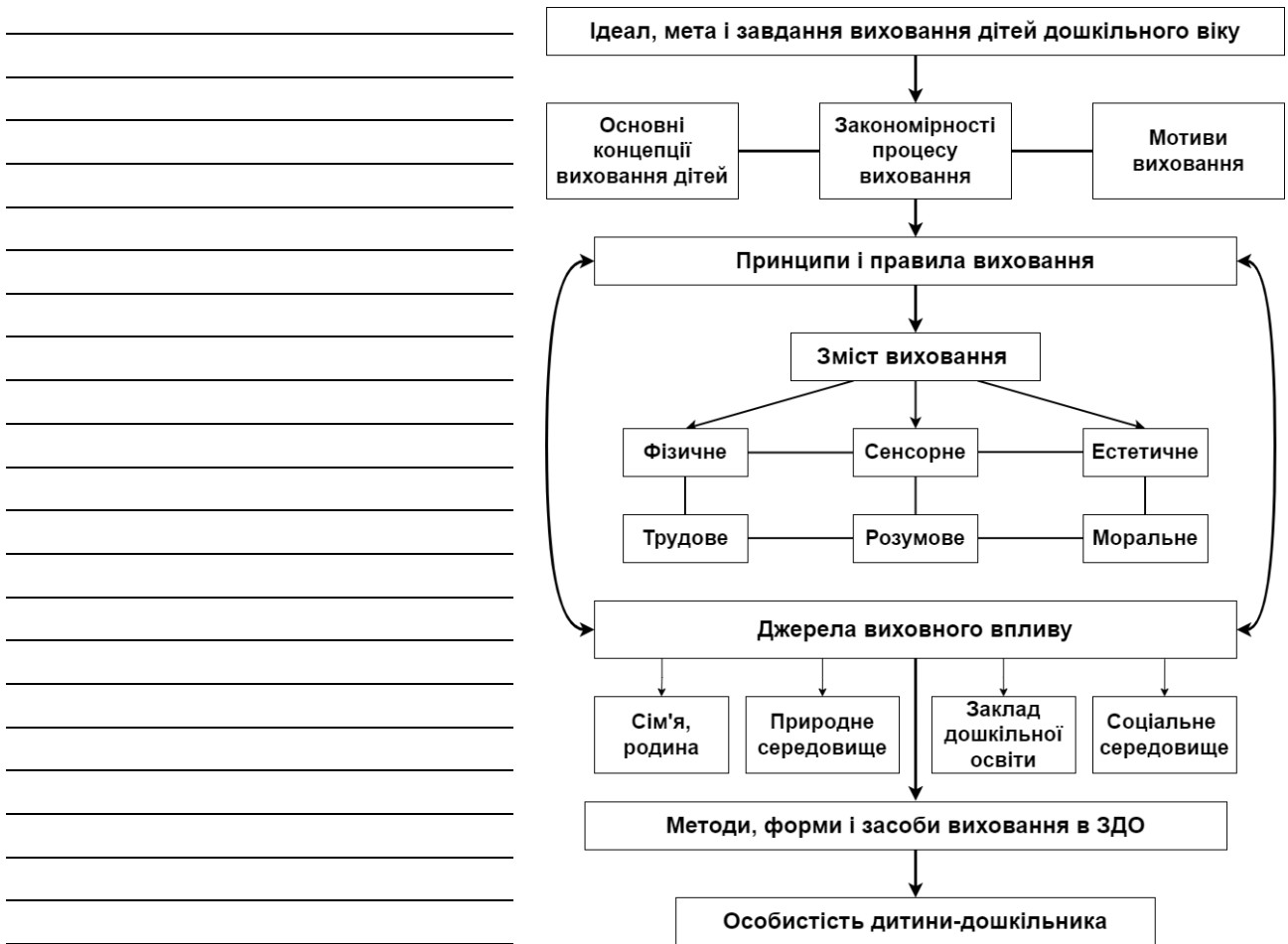

Рис. 6. Структура процесу виховання дітей

Завдання. Занотуйте закономірності процесу виховання дітей дошкільного віку. Охарактеризуйте кожну з них, взявши участь під час дискусійного обговорення.

Закономірності процесу виховання дітей-дошкільників:

Завдання. За матеріалами лекції або/та навчальних посібників сформууйте короткий опорний конспект теми, даючи відповіді на запитання та заповнюючи пропуски. Розкриваючи зміст напрямку виховання, користуйтеся цими нотатками.

Джерело: Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те вид., переробл. Київ: ВЦ «Академія», 2018. (Серія «Альма-матер»).

Фізичне виховання та фізичний розвиток дітей дошкільного віку

Фізичне виховання дітей дошкільного віку –

Фізичн	у дошкільному віці є особливо стрімким. Зважаючи на це
фізичн	має бути своєчасним, методично правильно організованим.
<i>Фізичний розвиток –</i>	

Показниками фізичного розвитку є:

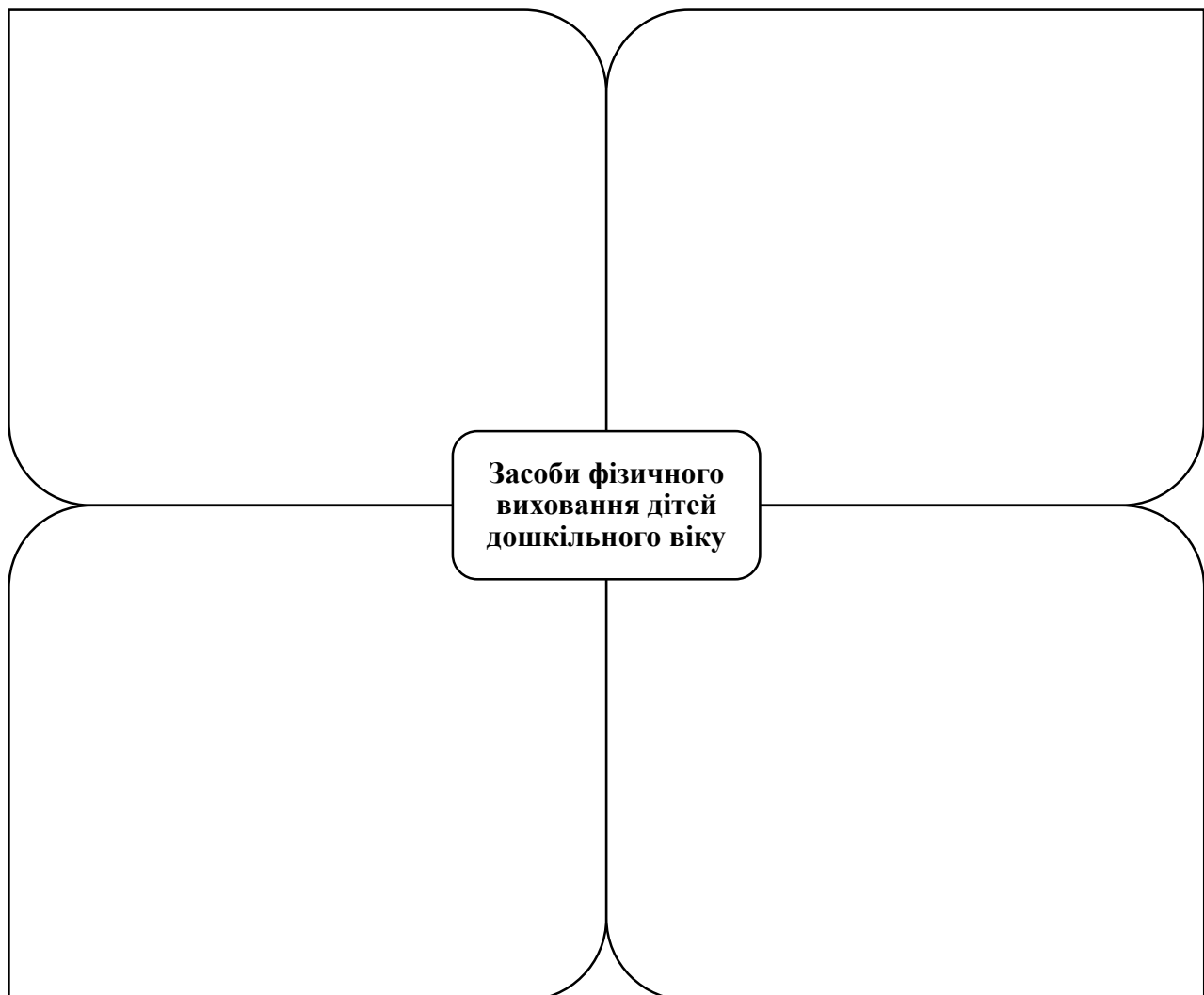
<i>Антропо- та біометричні дані</i>	<i>Розвиток основних рухів</i>	<i>Рівень фізичних якостей</i>	<i>Рівень показників формування постави</i>

Ріст і розвиток дитини – не тотожні процеси: ріст – це

			, а розвиток –
. Дитина росте і розвивається			
У періоди сповільнення темпів		інтенсивніше відбуваються процеси	
(удосконалення тканин, систем органів і їх формотворення), а в періоди інтенсивного			
дещо сповільнюються темпи		. Однак процеси росту і розвитку	
. Їх черговість і послідовність значною мірою			
визначають		. Упродовж 1-го	
року життя дитини процеси		переважають над процесами	
Темпи	стабілізуються з	року життя: щорічно маса тіла	
збільшується на	кг, а зріст на	см.	

Завдання фізичного виховання об'єднують у три групи.

<i>Оздоровлювальні завдання</i>	<i>Формування рухових навичок і вмінь, виховання фізичних якостей</i>	<i>Виховання культурно-гігієнічних навичок і вмінь здорового способу життя</i>
---------------------------------	---	--

Розумовий розвиток та розумове виховання дітей дошкільного віку

Розумове виховання –

Розумовий розвиток –

Внутрішня сторона вираження розумового розвитку виявляється в:

1)

2)

3)

4)

Зовнішня сторона вираження розумового розвитку виявляється в:

1)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

Упродовж перших 3-х років провідна роль у розумовому розвитку належить

то надалі зростає роль . 3 пов'язані основні

процеси пам'яті, мислительна діяльність. У переддошкільному віці розумовий розвиток

сягає рівня –

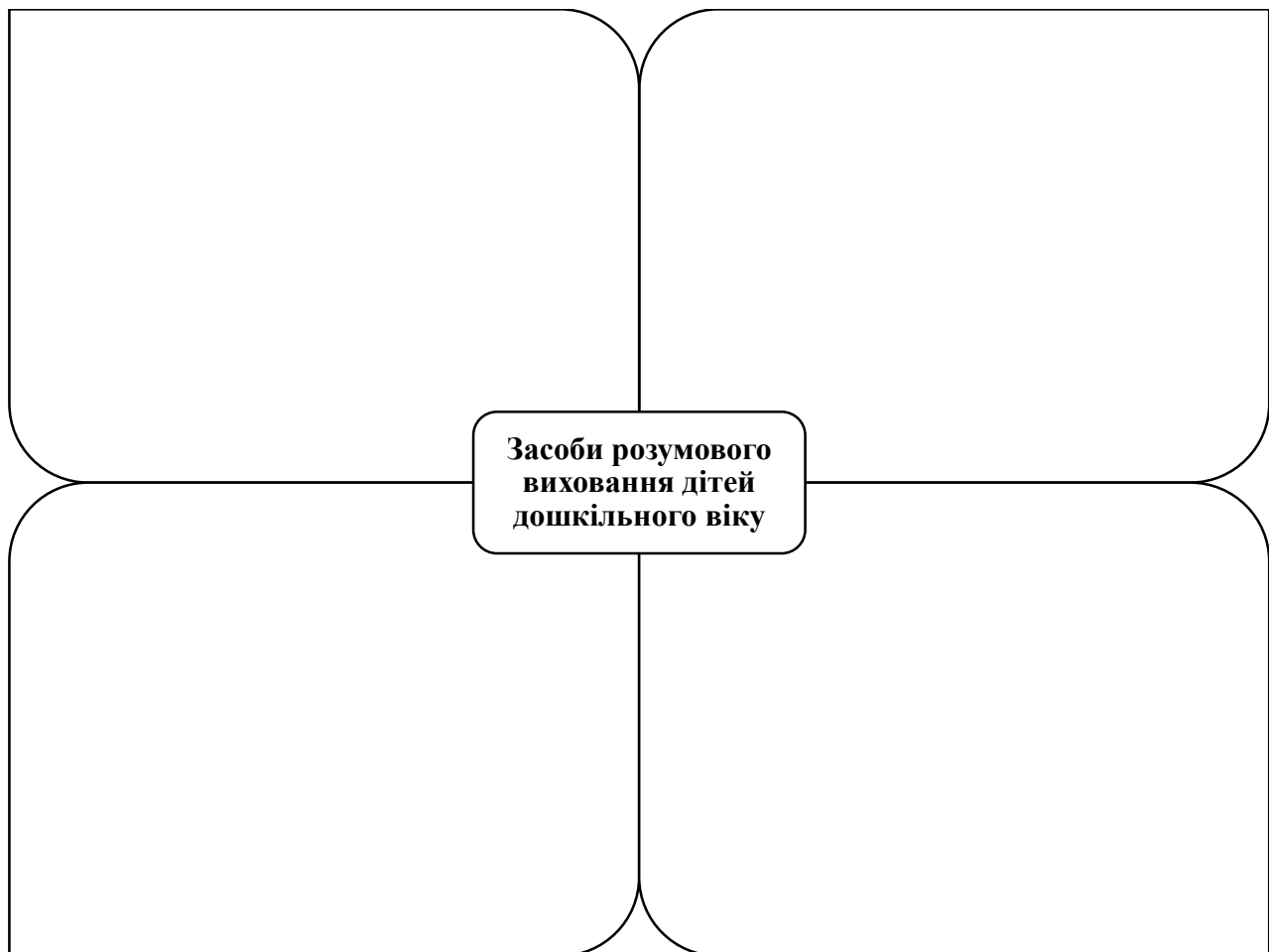
У дошкільному віці відбувається розвиток

та

мислення.

Завдання розумового виховання:

<i>Набуття елементарних знань про навколишнє середовище, життя і працю людей, суспільні явища</i>	<i>Формування умінь і навичок розумової діяльності</i>	<i>Розвиток розумових здібностей, формування пізнавальних інтересів, допитливості</i>
---	--	---

Сенсорний розвиток як основа розумового розвитку дитини

Сенсорний розвиток дитини –

Сенсорне виховання –

Завдання сенсорного виховання дітей дошкільного віку:

1)

2)

3)

Формування особистості дитини, на думку М. Монтесорі, неможливе без належного розвитку **органів чуття**, оскільки чуттєве сприймання є основою і

. Тобто, розвинені органи чуття є передумовою

й особистості. Тому система сенсорного виховання має бути спрямована на формування –

Упродовж дошкільного дитинства **сенсорна культура** формується у взаємозв'язку з розвитком мовлення і мислення. Відчуття і сприймання не є пасивними процесами.

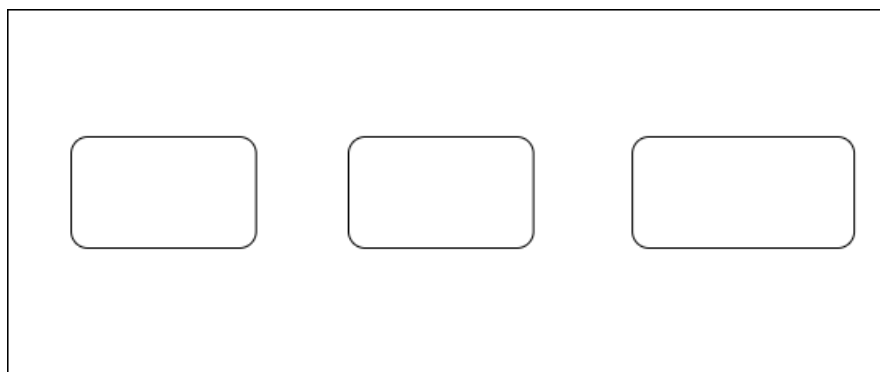

Рис. 7. «Взаємозв'язок мислення, мовлення і сприймання»

Вони розгортаються як особливі , спрямовані на його якостей і властивостей. У дошкільному дитинстві **сенсорні процеси** виокремлюються у дії, на основі яких формуються , пошуку. Сенсорний розвиток є процесом засвоєння соціального досвіду, оволодіння **системою** відповідних **еталонів**.

Виокремлюють такі періоди засвоєння сенсорних еталонів у дошкільному віці:

<i>Доеталонний</i>	<i>Предметних еталонів</i>	<i>Набуття якостями предметів еталонного значення</i>

Процес сенсорного виховання у дошкільному віці поділяють на такі етапи:

<i>Підготовчий етап</i>	
<i>Перший рік життя дитини</i>	<i>Другий і третій рік життя дитини</i>
<i>Основний етап</i>	
Колір	Величина
Форма	Розмір
Час	Орієнтування в просторі

Моральне виховання і моральний розвиток дітей дошкільного віку

Мораль –

Моральний розвиток –

Знання **моральних норм** є етапом . Механізмом перетворення моральних норм на суб'єктивну моральність є **моральні почуття** –

Певний тип поведінки набуває для індивіда значення й усвідомленості через почуття або, навпаки –

Завдяки моральним почуттям **моральна свідомість** і вчинки набувають . Моральна свідомість поєднує у собі знання моральних норм, усвідомлення їх значення для особистості, яке здійснюється через моральні почуття. Значну роль при цьому відіграє , яка допомагає людині опанувати себе, дає їй внутрішню свободу і спонукає до **морального вчинку**.

Моральність людини є

нею норм моралі, які набувають сили, зумовлюють її , до світу і себе.

Моральне виховання –

Процес морального виховання має такі особливості:

1)

2)

3)

4)

5)

6)

Процес морального формування особистості відбувається нерівномірно. У період дошкільця дитина виходить на якісно нові рівні морального розвитку. Такими рівнями є:

I рівень «Уявлення про моральні норми»

II рівень «Моральні почуття і мотиви поведінки»

III рівень «Звички моральної поведінки»

IV рівень «Основи соціальної компетентності»

Трудове виховання дітей дошкільного віку

Праця –

Трудове виховання –

Завдання трудового виховання:

<i>Формування мотивації, позитивно-емоційного ціннісного ставлення до праці</i>	<i>Формування умінь і навичок трудової діяльності</i>	<i>Формування досвіду суспільно корисної праці, виховання в процесі діяльності</i>

Праця дітей, на відміну від праці дорослих має такі особливості:

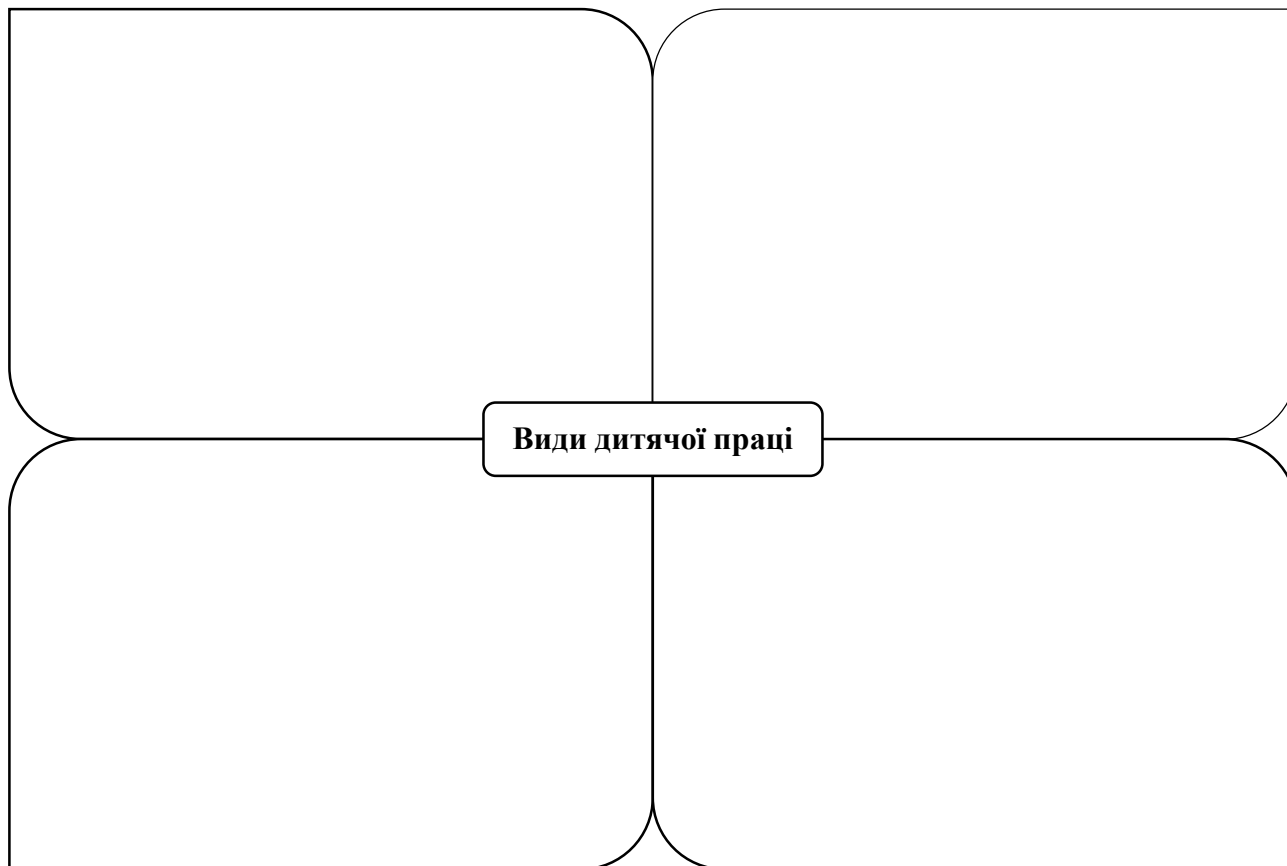
Умовність

Поступове зростання довільної самомотивації до праці

Динамічний розвиток компонентів трудової діяльності

Виховна значущість як найвища цінність дитячої праці

Тісний взаємозв'язок праці дітей з грою

Форми організації трудової діяльності дітей

Трудові доручення

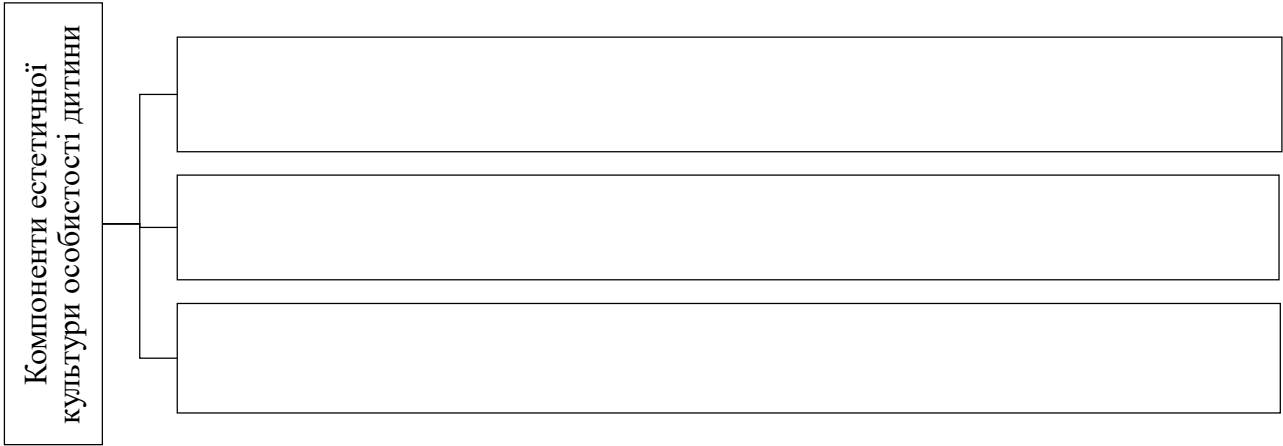
Чергування

Спільна трудова діяльність дітей

Естетичне виховання дітей дошкільного віку

Естетичне виховання –

Естетичний розвиток особистості –

Художнє виховання –

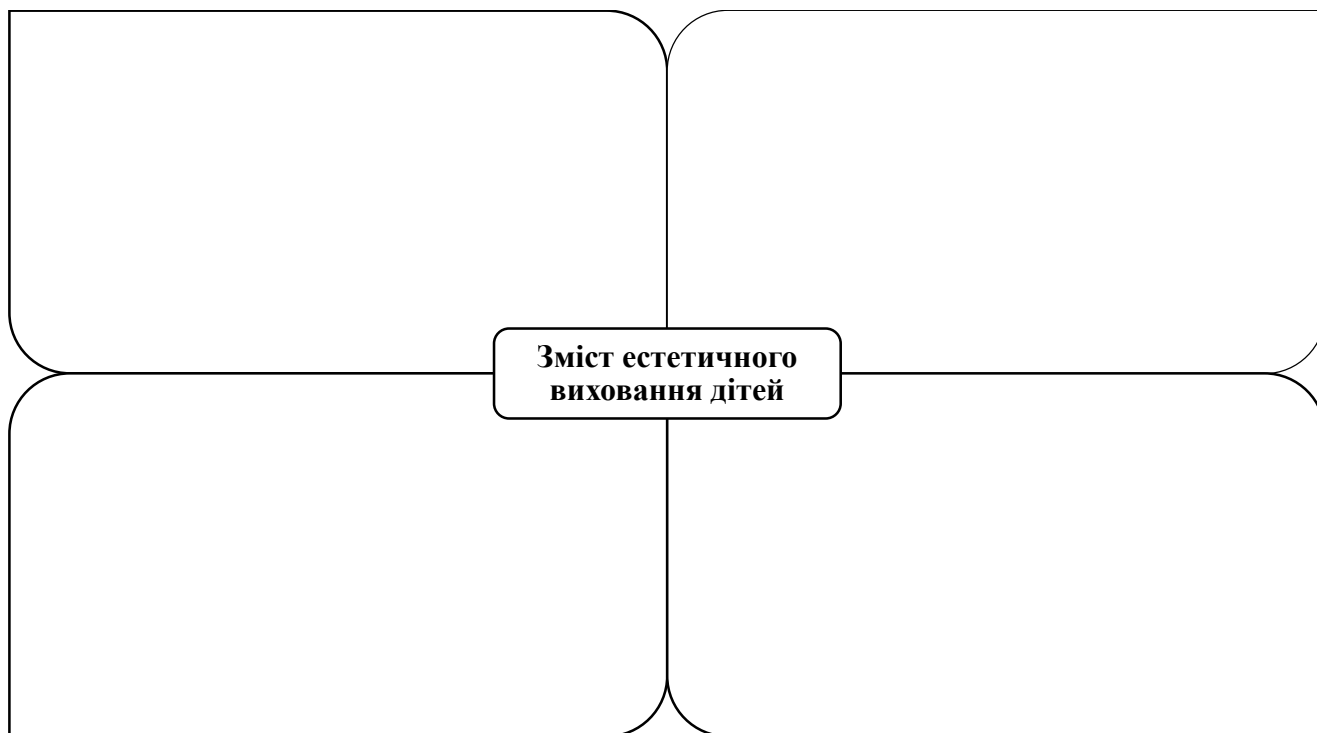
1)

2)

3)

Завдання естетичного виховання:

<i>Формування естетичного ставлення, уявлень і суджень</i>	<i>Оволодіння естетичною діяльністю</i>	<i>Розвиток художньо-творчих здібностей</i>
---	--	--

Засоби естетичного виховання

Естетика побуту

Твори мистецтва

Природа

Спеціальне навчання

Самостійна художня діяльність

Свята, розваги, події

Тестові завдання

I- рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають.

- 1. Метою сенсорного виховання є:**
 - a) формування в дітей чуттєвого досвіду, сенсорних здібностей;
 - b) ознайомлення з працею дорослих, колективна праця;
 - c) спостереження за працею дорослих, чергування, доручення;
 - d) художня праця, розвиток конструктивних умінь.
- 2. До групи завдань фізичного виховання належать:**
 - a) комунікативні;
 - b) оздоровчі;
 - c) розвивальні;
 - d) пізнавальні.
- 3. До основних форм організації праці дошкільників належать:**
 - a) доручення, чергування, колективна праця;
 - b) ознайомлення з працею дорослих, колективна праця;
 - c) спостереження за працею дорослих, чергування, доручення;
 - d) доручення, чергування, художня праця.
- 4. Змістом розумового виховання дошкільників є:**
 - a) формування в дітей способів мислительної діяльності;
 - b) оволодіння дітьми цілісною культурою;
 - c) формування в дітей навчальних навичок;
 - d) формування в дітей певного обсягу знань про довкілля.
- 5. Система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання і вдосконалення відчуттів та сприймань – це:**
 - a) сенсорне виховання;
 - b) сенсорний розвиток;
 - c) сенсорне навчання;
 - d) немає правильної відповіді.
- 6. Формування навичок і вмінь розумової діяльності – це:**
 - a) зміст розумового виховання;
 - b) завдання розумового виховання;
 - c) засіб розумового виховання;
 - d) мета розумового виховання.
- 7. Система відношень і ставлень, у яку долучається дитина в суспільстві – це**
 - a) соціальна ситуація розвитку;
 - b) моральний розвиток;
 - c) моральне виховання;
 - d) базисна довіра до світу.
- 8. Цілеспрямований вплив дорослого на формування моральних почуттів і якостей – це:**
 - a) моральний розвиток;
 - b) моральне виховання;
 - c) моральна культура;
 - d) моральні норми.
- 9. Умови виховання дисциплінованості у дітей:**
 - a) чіткий режим дня;
 - b) системність вимог дорослих;
 - c) власні звички;
 - d) усі відповіді правильні.
- 10. Звичка самостійно і постійно дотримуватися встановлених правил поведінки – це:**
 - a) показник розвитку дисциплінованості;
 - b) показник розвитку дитини;
 - c) показник життєвої компетентності;
 - d) усі відповіді правильні.
- 11. Засоби естетичного виховання дошкільників:**
 - a) естетика побуту, природа, гра;
 - b) навколишня дійсність, природа, мистецтво;
 - c) гра, навчання, праця;
 - d) спілкування, споглядання, сприймання краси.
- 12. Процес формування в дітей здатності відчувати, розуміти, оцінювати, любити мистецтво – це:**
 - a) художній розвиток;
 - b) художнє виховання;
 - c) естетичний розвиток;
 - d) естетичне виховання.
- 13. Розвиток загальних і спеціальних художньо-творчих здібностей – це:**
 - a) завдання естетичного виховання;
 - b) зміст естетичного виховання;
 - c) напрям естетичного виховання;
 - d) шлях естетичного виховання.

II рівень

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту понять, формулювання визначень понять теми.

14. Сформулюйте визначення поняття «методи виховання:

15. Доповніть перелік підвидів морального виховання дітей:

а) духовне;

III рівень

Інструкція. Завдання третього рівня складності передбачає розгорнуту аргументовану відповідь на проблемне питання. Свою відповідь побудуйте на основі вивчених термінів, понять та відомостей за змістом теми.

16. У Шалви Амонашвілі є твердження: «Ми зуміли, виховуючи їх [дітей], не виховати їх». Як ви вважаєте, що мав на увазі педагог? Обґрунтуйте свою відповідь, враховуючи закономірності процесу виховання.

This image shows a single page of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

ТЕМА 4

АКТИВНІСТЬ І ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Активність особистості людини. Біологічно і соціально зумовлена активність. Структура активності. Види активності (додіяльнісна, діяльнісна, недіяльнісна). Мовленнєва, ігрова, рухова, пізнавальна активність дітей раннього віку. Форми активності дитини (самостійність, ініціативність, цілеспрямованість). Стійкий та ситуативний тип активності дитини. Поведінка.

Діяльність. Загальна структура діяльності дітей. Види діяльності. Продуктивні і непродуктивні види діяльності дошкільників. Онтогенетична концепція типів діяльності. Провідний тип діяльності у дошкільному дитинстві.

Ключові слова: активність дитини, діяльність дитини, провідний тип діяльності, поведінка.

Основні терміни та поняття

Активність (лат. *activus* – діяльнісний) – фундаментальна властивість усього живого, що здатна мати джерело змін усередині себе, бути причиною власних довільних змін.

Активність особистості – здатність людини до свідомої трудової й соціальної діяльності, міра цілеспрямованого перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної та духовної культури; інтегральна характеристика, що виявляється в життєвій позиції людини.

Вид діяльності – одиниця класифікації, що визначає особливу діяльність (входить у загальний процес діяльності дитини), має свій предмет, характер, спрямованість дій та операцій. Види діяльності: спілкування, ігрова, навчальна, трудова, художня тощо.

Вміння – система прийомів, які послідовно виконує людина у відповідному виді діяльності для досягнення конкретного результату; засвоєний суб'єктом спосіб дії, який забезпечується сукупністю знань, навичок та простих умінь.

Дитяча самодіяльність – вияв дітьми активності, ініціативи й самостійності думки та діяльності в процесі занять, праці, ігор, повсякденному житті.

Діяльність – спосіб буття людини в довкіллі, її здатність вносити в дійсність зміни; мотивований процес використання тих чи інших засобів для досягнення мети; форма активного ставлення до дійсності, через яку відбувається реальний зв'язок між людиною і світом, у якому вона живе; це активність, яка опосередковано управляється мотивом, розмірюється супутніми їй умовами й корегується факторами оцінки; родове поняття, що застосовується для позначення дії, руху, поведінки, розумового процесу, фізіологічних функцій тощо.

Здатність – властивість людини, яка визначає її спроможність, можливість, нахил, до виконання певної діяльності; зумовлюється рівнем знань, умінь, навичок, досвідом, ставленнями, особистісними якостями; розвивається, поглиблюється в процесі практичної діяльності.

Здібності – індивідуально-психологічні особливості особистості, які є умовою успішного виконання нею тієї чи іншої діяльності настільки, наскільки людина

швидко, легко й ґрунтовно засвоює способи здійснення певного виду діяльності.

Кмітливість – здатність інтелекту до оперативного й адекватного аналізу пізнавальної, трудової чи життєвої ситуації і видання правдивої інформації про неї; риса пізнавальної діяльності особистості.

Мовленнєва активність – здатність суб'єкта певного комунікативного акту висловлюватися та сприймати й розуміти мовлення іншого.

Мовленнєві вміння – це здатність керувати мовленнєвою діяльністю в умовах вирішення комунікативних завдань спілкування.

Мовлення – використання індивідом засобів мови у співвідношенні із завданнями, які перед ним постають, і умовами, в яких ці завдання виникають; процес спілкування за допомогою мови, в якому комуніканти користуються й немовними засобами.

Мотив (лат. *motus* – той, що рухається) – фундаментальне поняття, що описує сферу спонукання суб'єкта до активності і діяльності; предметний зміст потреби, для задоволення якої суб'єкт здійснює активну спрямовану діяльність.

Мотивація – система взаємопов'язаних та супідрядних мотивів діяльності особистості, що визначають її поведінку.

Навичка – психічне новоутворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю та швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психічної енергії; є необхідним компонентом уміння.

Предметно-маніпулятивна діяльність – провідний вид діяльності дитини раннього віку, під час якого дитина засвоює суспільно закріплені форми використання предметів побуту, іграшок тощо.

Провідна діяльність – діяльність, що визначає психічний розвиток дитини в певному віковому періоді, виникнення та формування основних психологічних новоутворень.

Продуктивні види діяльності дошкільника – види діяльності, в яких дитина, моделюючи предмети довкілля, створює реальний продукт (малюнок, конструкцію, об'ємне зображення) як матеріальне втілення уявлень про предмет, явище, ситуацію (образотворча, конструктивна).

Рухова активність — задоволена потреба в русі; важлива умова нормального розвитку дитини.

Спільна діяльність – вид групової діяльності, в якій дії учасників спрямовано на досягнення спільної мети; найвищим рівнем спільної діяльності є колективна.

Узагальнювальні схеми, таблиці та завдання

Завдання. Користуючись підручниками і посібниками з вікової та загальної психології, визначте структурні компоненти активності особистості дитини. Занотуйте їх коротку характеристику. Поясніть взаємозв'язок між компонентами.

Джерело: Загальна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Либідь, 2005. 464 с.

Структура активності особистості дитини		
<i>Мотиваційна основа</i>	<i>Цільова основа</i>	<i>Інструментальна основа</i>

Завдання. За змістом лекції, теоретичного матеріалу та участі в дискусії, занотуйте коротку характеристику типів соціальної активності, запропоновану Руденським Р. Є. У чому її доцільність? Як вона пов'язується із загальним підходом визначення типів активностей дитини за характером змісту?

<i>Додіяльнісний тип</i>	<i>Діяльнісний тип</i>	<i>Недіяльнісний тип</i>

The diagram illustrates the structure of child activity as a vertical flowchart. It consists of four rounded rectangular boxes connected by downward-pointing blue arrows. The boxes are labeled from top to bottom: 'Мотиви' (Motives), 'Мета' (Goal), 'Дії' (Actions), and 'Результат' (Result). To the right of the flowchart is a series of horizontal lines for notes.

```
graph TD; A[Мотиви] --> B[Мета]; B --> C[Дії]; C --> D[Результат];
```

Мотиви

Мета

Дії

Результат

рис. 8. Структура діяльності особистості дитини

Завдання. За допомогою рис. 9 поясніть онтогенетичну концепцію провідних типів діяльності. Наведіть приклад зміни типів діяльності у дошкільному дитинстві. Як саме проявляється ігрова діяльність після завершення дошкільного віку?

типи	Гра	Навчання	Праця
види діяльності	Предметна		
	Перетворювальна		
	Спілкування		
	Оцінно-контрольна		
	Художня діяльність		
	Художня творчість		

Завдання. Поміркуйте. До чого може призвести надання переваги виду діяльності, який не є провідним типом для цього віку? У чому це виявлятиметься? Чим це загрожує? Обґрунтуйте свою відповідь на основі вікової психології. Обговоріть в групі.

Завдання. За змістом лекції та користуючись підручниками й посібниками, узагальніть спільне й відмінне у поняттях активності та діяльності. Заповніть матрицю.

Спільне	Активність	Діяльність
Відмінне		

Завдання. Запишіть змістові характеристики умінь та навичок як дій та операцій в структурі діяльності дитини. За результатами аналізу цих характеристик на рис. 11 схематично накресліть траєкторію формування і розвитку навички (1) та вміння (2).

Навичка	Вміння

Рис. 11. Траєкторія формування навички (1) та вміння (2) у дітей дошкільного віку

Пізнавальна активність та пізнавальна діяльність

Завдання. Опрацюйте статтю «Пізнавальна активність старших дошкільників: сутність, структура, вікові особливості». З'ясуйте, як виявляється кожен із компонентів на практиці. З'ясуйте. Обговоріть у групі, які новоутворення в психіці та здатності повинні бути сформованими на попередніх вікових етапах? Якому типу пізнавальної активності, на вашу думку, треба надавати перевагу: реальному (функціонуючому) чи потенційному (ситуативному)?

Джерело: Руденський Р. Є. Пізнавальна активність старших дошкільників: сутність, структура, вікові особливості. *Вісник Глухівського НПУ ім. О. Довженка*. Глухів, 2024. Вип. 1 (54). С. 214-222. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/32510>

Пізнавальна активність старших дошкільників	
Реальна (функціонуюча)	Потенційна (ситуативна)

Завдання. Пізнавальна активність виявляється в різних формах. Обговоріть у групі зміст кожної форми. Результати запишіть. Подискутуйте, для якої форми необхідно приділяти найбільшу кількість часу в закладі дошкільної освіти?

Пізнавальна ініціативність	Пізнавальна цілеспрямованість	Пізнавальна самостійність

Завдання. Активність пізнання як діяльнісний вид формується у просторі видів пізнавальної діяльності. Занотуйте коротку характеристику кожного з видів пізнавальної діяльності дошкільників. Доведіть, що між цими видами є спільне й відмінне, наводячи аргументи із занотованої короткої характеристики.

[illegible]

Завдання. Пізнавальна активність у дошкільників виявляється у різних видах, що зумовлює необхідність врахування цілісного підходу до її формування. Доведіть, наводячи приклади з реального життя, що в деяких дітей переважає конкретний вид пізнавальної активності чи їх поєднання.

[illegible]

Формування пізнавальної діяльності дошкільників (О. Проскура)

Здатність	Коротка характеристика здатності
<i>Уміння приймати умову завдання/задачі і керуватися нею в процесі розв'язання</i>	
<i>Вибір способу розв'язку завдання/задачі</i>	
<i>Рівень усвідомлення дитиною обраного способу розв'язку</i>	
<i>Уміння планувати (прогнозувати) хід виконання розв'язання</i>	
<i>Уміння оперувати знаннями в нових (змінених) умовах</i>	

Тестові завдання

I- рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають

1. **До видів самостійної художньої діяльності дітей належать:**
 - a) музично-танцювальна, театральна-ігрова, художньо-мовленнєва, образотворча;
 - b) трудова, театральна-ігрова, образотворча, музична;
 - c) музична, навчальна, ігрова, трудова;
 - d) правильної відповіді немає.
2. **Прагнення дитини пізнати нове, з'ясувати незрозуміле – це:**
 - a) пізнавальна потреба;
 - b) пізнавальний інтерес;
 - c) пізнавальна активність;
 - d) пізнавальна діяльність.
3. **Провідним видом діяльності у першому році життя є:**
 - a) навчальна діяльність;
 - b) предметна діяльність;
 - c) емоційне спілкування з дорослими;
 - d) ігрова діяльність.
4. **Формування пізнавальних інтересів і допитливості дітей – це:**
 - a) мета розумового виховання;
 - b) засіб розумового виховання;
 - c) зміст розумового виховання;
 - d) завдання розумового виховання.
5. **Готовність дитини до виконання вказівок дорослих – це:**
 - a) показник розвитку дитини;
 - b) показник розвитку дисциплінованості дитини;
 - c) показник життєвої компетентності дитини;
 - d) усі відповіді правильні.
6. **Самостійність у визначенні способів поведінки – це:**
 - a) показник життєвої компетентності;
 - b) показник розвитку дитини;
 - c) показник розвитку дисциплінованості дитини;
 - d) усі відповіді правильні.
7. **Компоненти культури поведінки:**
 - a) навички культури спілкування;
 - b) уміння розвивати сюжет гри;
 - c) інтерес до нових вражень;
 - d) культурно-гігієнічні-навички.
8. **Педагогічні умови подолання негативізму поведінки дітей:**
 - a) розвиток волі і самостійності;
 - b) виконання всіх бажань дитини;
 - c) ігнорування бажань дитини;
 - d) сувора дисципліна.
9. **Умови виховання організованої поведінки у дошкільників:**
 - a) чіткий режим дня;
 - b) регламентування дитячої діяльності;
 - c) використання покарань;
 - d) слухняність.
10. **Провідна діяльність в ранньому віці є:**
 - a) емоційне спілкування з дорослим;
 - b) предметна діяльність;
 - c) ігрова діяльність;
 - d) навчальна діяльність.
11. **Продумана організація дитячої діяльності і взаємин – це:**
 - a) умова виховання дитини;
 - b) умова виховання організованості;
 - c) умова навчання дитини;
 - d) усі відповіді правильні.
12. **Здатність дитини управляти власною поведінкою – це:**
 - a) ініціативність;
 - b) самостійність;
 - c) впевненість;
 - d) підпорядкованість.
13. **Знання правил, уміння їх виконувати та здійснювати самоконтроль поведінки – це:**
 - a) організованість;
 - b) самостійність;
 - c) ініціативність;
 - d) усі відповіді правильні.
14. **Провідною діяльністю дітей дошкільного віку є:**
 - a) навчальна діяльність;
 - b) спілкування з ровесниками;
 - c) образотворча діяльність;
 - d) ігрова діяльність.

II рівень

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту понять, формулювання визначень понять теми.

15. Сформулюйте визначення поняття «навичка»:

16. *Доповніть перелік провідних видів діяльності, що змінюють один одного в онтогенезі від народження до початкової школи із зазначенням вікового періоду:*

а) емоційно насичене спілкування з батьками (період немовляти);

III рівень

Інструкція. Завдання третього рівня складності передбачає розгорнуту аргументовану відповідь на проблемне питання. Свою відповідь побудуйте на основі вивчених термінів, понять та відомостей за змістом теми.

17. Українська учена-психолог В. Котирло зазначала: «... дорослий спрямовує розумову активність дитини, розвиває її самосвідомість, формує особистість. Система такого спілкування не тільки не виключає активності самої дитини, а обов'язково передбачає її». *Обґрунтуйте зазначене на основі типів, видів і форм пізнавальної активності і діяльності дошкільників.*

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

РОЗДІЛ II. ІГРОВИЙ ПРОСТІР ДІТЕЙ

ТЕМА 5. ІГРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ігрова діяльність дошкільників. Самодіяльні вільні ігри

Гра як провідний вид діяльності в дошкільному віці. Різні підходи до класифікації ігор. Сучасна класифікація ігор за ступенем активності та свободи дитини в організації ігрової діяльності. Творчі (самодіяльні вільні) ігри, їх особливості, види. Сюжетно-відображувальні, сюжетно-рольові ігри, їх своєрідність та значення у вихованні дітей. Стадії розвитку сюжетно-рольової гри дітей дошкільного віку. Особливості організації та керівництва сюжетно-рольовими іграми дітей в різних вікових групах. Будівельно-конструкційні ігри, їх особливості. Театралізовані ігри, їх особливості та освітньо-виховне значення. Педагогічне керівництво театралізованими іграми. Роль вихователя у розвитку ігрової діяльності дітей.

Ключові слова: сюжетно-рольова гра, театралізована гра, сюжет, зміст, ігровий задум, ігрові ролі, засоби виразності.

Основні терміни та поняття

Автодидактична гра – це така діяльність, в якій усі дії дітей можна регулювати завданнями й ігровими правилами; використовується для закріплення, уточнення, систематизації вже сформованих знань.

Будівельно-конструкційні ігри – різновид творчих ігор, у яких діти відображають навколишній предметний світ, самостійно будуючи споруди та обігруючи їх.

Гра – вид непродуктивної людської діяльності; заняття дітей; підпорядковане сукупності правил, прийомів або засноване на певних умовах проведення, що є розвагою або розвагою та спортом одночасно; набір предметів для такого заняття.

Гра-драматизація – зображування, розігрування в особах літературних творів зі збереженням послідовності епізодів.

Дидактична гра – гра, спеціально призначена для реалізації завдань навчання; система ігрових впливів, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного зацікавлення тим, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Ігрова діяльність – провідна діяльність дитини дошкільного віку, що реалізує її потребу щодо соціальної компетенції; визначає специфіку соціальної ситуації розвитку дитини, формування психічних новоутворень, що є базисними для етапу дошкільного дитинства.

Ігрова поведінка – предметно-ігрова взаємодія з партнером-ровесником, що передбачає обмін предметними діями та рольову поведінку щодо іграшки, охоплює предметно-специфічні рольові дії та рольове мовлення.

Народні ігри – прадавній засіб виховання і навчання дітей; нескінченне джерело духовних сил, патріотичних почуттів, формування характеру і світогляду дошкільнят.

Предметно-ігрова діяльність – ігри, що допомагають усвідомлювати світ предметів, сприяють пізнанню нових об'єктів дійсності.

Режисерські ігри – ігри дитини з іграшками та їх заміниками за створеним нею сюжетом.

Рухлива гра – гра, в якій домінує рухова активність; вид рухової активності в основі якого принцип змагальності.

Сюжетно-рольова гра – образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет, фабула) і розігрування ролей.

Творчі ігри – ігри, які придумують самі діти, відображаючи у них враження від пізнання навколишнього світу.

[illegible]

Узагальнювальні схеми, таблиці та завдання

Завдання. На основі аналізу джерел узагальніть провідні підходи до класифікації дитячих ігор. Заповніть таблицю. Зазначте загальну ознаку класифікації та її зміст (групи ігор), виокремлені авторами. Обговоріть у групі переваги та недоліки кожної з класифікацій.

Джерело: Карасьова К., Піроженко Т. Ігровий простір дитини. К.: «Шкільний світ», 2011. 128 с.

Автор класифікації	Зміст класифікації
К. Грос	
Ф. Фрєобель	
С. Русова	
Ж. Піаже	
М. Пастернак	
Сучасна педагогічна класифікація дитячих ігор	

Джерело: Державний стандарт дошкільної освіти. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/bazoviy-komponent-doshkilnoi-osviti-v-ukraini>

[illegible]

Клас ігор, організованих за ініціативою дорослих

І група ігор, організованих для навчання

[illegible]

І група ігор, організованих для дозвілля

[illegible]

Завдання. Використовуючи підручники з вікової психології, узагальніть закономірності розвитку ігрової діяльності в дітей. Коротко охарактеризуйте кожний з етапів та обговоріть в групі, наводячи конкретні приклади з життя дітей.

Джерело: Вікова психологія: навч. посібн. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. К.: Академвидав, 2011. 384 с.

<i>Етап відтворювальної гри</i>	
<i>Етап сюжетно-відображувальної гри</i>	
<i>Етап сюжетно-рольової гри</i>	

Завдання. Заповніть схему «Структура сюжетно-рольової гри». Обґрунтуйте зміст кожного структурного компонента та поясніть взаємозв'язки між ними. Обговоріть в групі, як ці компоненти виявляються на практиці (на прикладі конкретної тематичної сюжетно-рольової гри). Вклейте в зошит фотоприклад такої гри з вільних джерел або з практики.

Компонент	Характеристика
<i>Роль</i>	
<i>Ігрові дії</i>	
<i>Ігрове використання предметів</i>	
<i>Реальні стосунки дітей у грі</i>	
<i>Зміст</i>	
<i>Сюжет</i>	

Фото-приклад сюжетно-рольової гри

Методика комплексного підходу до розвитку ігрової діяльності в дітей

Завдання. За змістом лекції та навчальних посібників охарактеризуйте діяльність педагога за кожним із напрямів розвитку ігрової діяльності. Поясніть взаємозв'язки між ними. Обґрунтуйте під час дискусії, як ці напрями корелюють з етапами розвитку ігрової діяльності.

Напрямок →	Зміст діяльності →	Результат
Планомірне збагачення досвіду		Джерело появи ігрового задуму
Переведення реального досвіду в ігровий, умовний план		Символічні ігрові дії узагальненого характеру
Своєчасна зміна ігрового середовища, іграшок і матеріалів		Здатність діяти предметами-замінниками і створювати середовище гри
Закріплення в самодіяльній ініціативній грі досвіду спілкування з дорослим		Сформованість прогресивних способів вирішення ігрового задуму

Завдання. У методиці комплексного підходу до розвитку ігрової діяльності дітей визначають два способи впливу на її розвиток. Обговоріть у групі, коли і за яких обставин організовується вплив на загальному і частковому рівнях.

Частковий спосіб впливу на розвиток ІД	Загальний спосіб впливу на розвиток ІД

Театралізована ігрова діяльність дітей у ЗДО

Завдання. Проаналізуйте ознаки, за якими упорядковано види театрів (упорядкування О. Писарчук, Р. Руденського), що використовуються в організації театралізованої ігрової діяльності в закладі дошкільної освіти. За допомогою відкритих джерел, фахових методичних періодичних видань та посібників коротко охарактеризуйте кожний з них. Презентуйте свій матеріал та обговоріть в групі.

[illegible]

[illegible]

Просторово-площинні види театру

[illegible]

Ігри, ініційовані дорослими. Дидактичні ігри

Дидактичні ігри та вправи, їх своєрідність та освітньо-виховне значення. Функції дидактичних ігор. Класифікація дидактичних ігор. Особливості організації та керівництва дидактичними іграми в різних вікових групах. Комп'ютерна гра як різновид дидактичної гри. Поняття про комп'ютерно-ігровий комплекс. Комп'ютерні ігри-заняття. Педагогічні, гігієнічні вимоги до обладнання комп'ютерно-ігрового середовища.

Ключові слова: дидактична гра, дидактична вправа, дидактичні та ігрові завдання, правила гри, комп'ютерна гра, комп'ютерно-ігровий комплекс.

Узагальнювальні схеми, таблиці та завдання

Завдання. Використовуючи навчальні посібники та зміст лекції, заповніть узагальнювальну схему «Етапи підготовки дидактичної гри». Поясніть взаємозв'язки між етапами та компонентами дидактичної гри. Обговоріть у групі це питання з використанням конкретних прикладів тематичних дидактичних ігор.

Джерела:

- 1) Пихтіна Н. П. Теорія і методика ігрової діяльності дітей. К.: КНТ, 2021. 268 с.
- 2) Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / За ред. Г. С. Тарасенко. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.
- 3) Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку / Автор-упорядник А. П. Бурова. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 256 с.

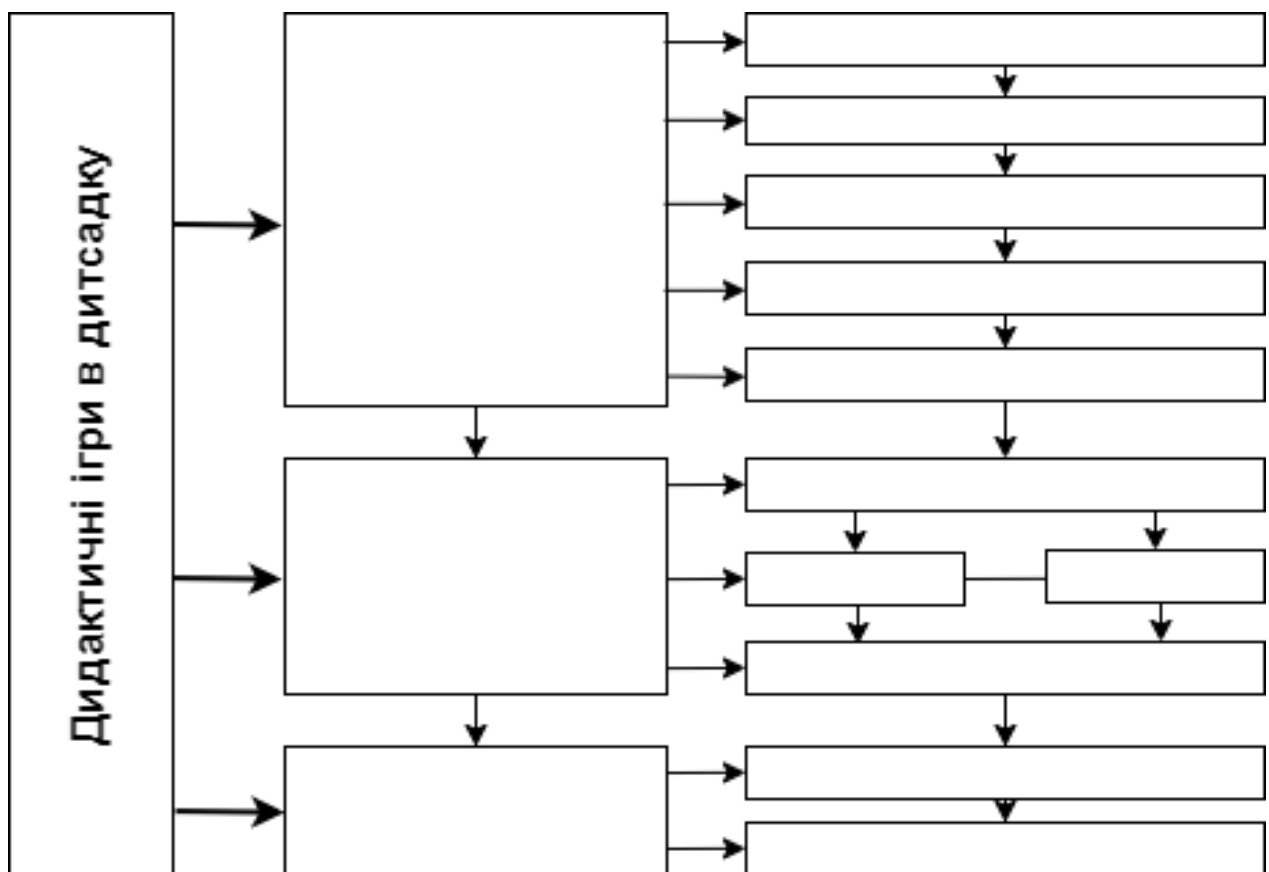

Рис 12. Етапи підготовки дидактичної гри

Завдання. За змістом навчальних посібників та з урахуванням процесу підготовки дидактичної гри в ЗДО підготуйте пам'ятку для педагогів з організації та проведення дидактичних ігор. Обґрунтуйте кожен із пунктів пам'ятки. Презентуйте та обговоріть в групі.

Пам'ятка з організації і проведення дидактичних ігор в ЗДО

Завдання. Прочитайте приклад наведеної нижче гри «Кольорове доміно». Вкажіть назву кожного зі структурних компонентів гри, вписавши їх над лініями. Доведіть, що наведений приклад відображає єдність гри та навчання дітей у цілісній формі. Обговоріть питання, чи корелює потенціал ігрової мотивації з навчальною.

Джерело. Артемова Л. Вчися, граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят: кн. для вихователів дитячих садків та батьків. Київ: Томіріс, 1995. 112 с.

<i>Кольорове доміно</i>	<i>Середня група (5-й рік життя)</i>
удосконалювати вміння відрізняти і називати основні кольори та їх відтінки; навчити дітей вибирати потрібний колір і впізнавати квіти за кольором пелюстки	підібрати пару за кольором якомога швидше за інших

Братися за руки у парах тим дітям, у кого квіти однакового кольору

Штучні квіти різного кольору (по дві для кожного гравця) на резинках\стрічках

Діти вибирають по дві квітки різного кольору. Попросіть їх допомогти один одному одягнути резинки з квітами на зап'ястя рук або вище ліктя. При цьому діти можуть називати назви квітів, їх кольори. Запропонуйте їм повторити за вами рухи (плескати в долоні, піднявши руки над головою; покрутити руками; поплескати в долоні спереду і позаду тулуба і т. п.)

Активно рухаючись у приміщенні, пританцювуючи, наспівуючи, діти показують свої квіти іншим дітям і одночасно шукають тих, у кого квіти такого ж кольору. За сигналом, про який треба домовитися заздалегідь, вони мають попарно взятися за руки так, щоб поруч були квіти однакового кольору (інколи для цього їм потрібно схрестити руки).

Класифікація дидактичних ігор (Л. Артемова, Н. Кудикіна, О. Янківська)

[illegible]

Завдання. На основі класифікації дидактичних ігор та користуючись методичними посібниками, підготуйте детальний розгорнутий план проведення трьох дидактичних ігор у різних вікових групах ЗДО. Підготуйтеся до їх проведення в групі.

Джерело. Усі ігри в ЗДО / Авт.-упор. А. В. Доценко та ін. Харків: ВГ «Основа», 2021. 271 с.

Дидактична гра 1:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Дидактична гра 3:

Освітній потенціал настільних та комп'ютерних ігор для дітей дошкільного віку

Завдання. Опрацюйте статтю «Європейський контекст еволюції структури настільних ігор для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку». Доведіть, чим саме настільні ігри відрізняються від дидактичних, і охарактеризуйте їх взаємозв'язки. Обговоріть в групі.

Джерело. Руденський Р. Є., Писарчук О. Т. Європейський контекст еволюції структури настільних ігор для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. № 4. С. 109-118. DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-4.17>

[illegible]

Завдання. Організуйте в групі дискурс на тему: «Комп'ютерні ігри для дітей: за чи проти?». Аргументуючи свої позиції, спираючись на психологічну класифікацію комп'ютерних ігор. Занотуйте види комп'ютерних ігор.

Джерело. Карасьова К. Комп'ютерні ігри та вимоги до їх використання / Ігрова діяльність дошкільника. Старший дошкільний вік. К.: «Генеза», 2014. С. 80-85.

[illegible]

Завдання. Користуючись БКДО, заповніть схему «Компетентності як результат дошкільної освіти», визначте та поясніть роль і місце ігрової компетентності в структурі Базового компонента дошкільної освіти. Поясніть її взаємозв'язок з іншими конструктами схеми. Свою відповідь обґрунтуйте.

Джерело. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків: «Ранок», 2021. 240 с.

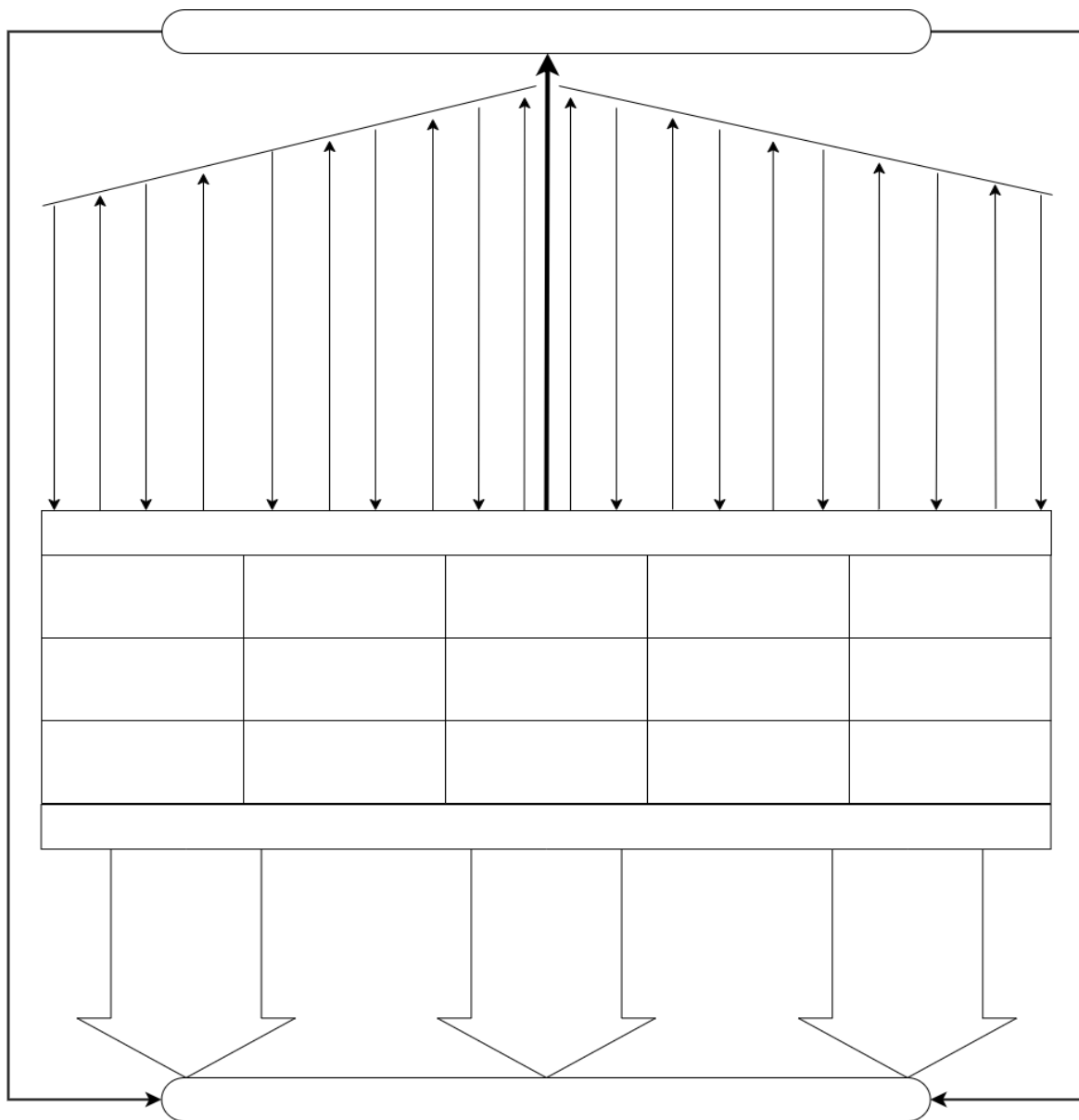

Рис. 13. Ігрова компетентність в структурі результатів дошкільної освіти

Завдання. Сформулюйте визначення поняття «ігрова компетентність дитини дошкільного віку». Поясніть його зміст. Обговоріть в групі.

Тестові завдання

I- рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають

1. **До ігор, ініційованих дітьми, належать:**
 - a) рухливі;
 - b) дидактичні;
 - c) сюжетно-рольові;
 - d) комп'ютерні.
2. **Не належать до ігор, ініційованих дорослими з метою навчання:**
 - a) сюжетно-дидактичні;
 - b) ігри-експериментування;
 - c) настільні;
 - d) рухливі.
3. **Гра як засіб виховання, форма організації навчання – це:**
 - a) функції гри;
 - b) мета гри;
 - c) завдання гри;
 - d) спосіб використання гри.
4. **Розігрування дітьми літературного твору – це:**
 - a) сюжетно-рольова гра;
 - b) будівельно-конструктивна гра;
 - c) дидактична гра;
 - d) театралізована гра.
5. **Прийоми супроводу ігрової діяльності в молодшому дошкільному віці:**
 - a) запитання до дитини, як до ігрового персонажа;
 - b) поради вихователя;
 - c) рольова участь вихователя в іграх;
 - d) спільне придумування казки, які у подальшому використовують як ігрові сюжети.
6. **До ігрових умінь молодших дошкільників належать:**
 - a) діяти з предметами-замінниками;
 - b) розвивати сюжет гри;
 - c) узгоджувати ігрові дії, спільний розвиток сюжету;
 - d) взаємодіяти з іншими учасниками.
7. **У середньому дошкільному віці у дітей розвиваються такі ігрові вміння:**
 - a) розвивати сюжет гри;
 - b) домовлятися з партнером у грі;
 - c) спільно будувати і розвивати сюжет;
 - d) розуміти партнерів-гравців.
8. **Функції гри дітей-дошкільників – це:**
 - a) засіб виховання;
 - b) форма організації навчання і виховання;
 - c) метод і прийом навчання;
 - d) усі відповіді правильні.
9. **Ігри-драматизації – це різновид:**
 - a) творчої гри;
 - b) режисерської гри;
 - c) театралізованої гри;
 - d) гри-забави.
10. **Для гри старших дошкільників характерними є такі ігрові вміння:**
 - a) розуміти партнерів-гравців та узгоджувати з ними свої дії;
 - b) грати поруч;
 - c) використовувати предмети-замінники;
 - d) маніпулювати з іграшками.
11. **Специфіка будівельно-конструктивних ігор – це:**
 - a) творчий характер;
 - b) наявність партнерів-гравців;
 - c) відтворення однієї сфери – будівництва;
 - d) наявність ігрового матеріалу.
12. **Специфічні структурні компоненти дидактичної гри:**
 - a) ігрові ролі;
 - b) ігровий матеріал;
 - c) сюжет гри;
 - d) правила.

II рівень

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту та/або формулювання визначень понять теми.

13. **Сформулюйте визначення поняття «ігрова компетентність»:**
-

14. Доповніть перелік видів ігор, які належать до класу ініційованих дорослими:

для навчання:	для дозвілля:
a) сюжетно-дидактичні;	a) інтелектуальні;
b)	b)
c)	c)
d)	d)
	e)
	f)

III рівень

Інструкція. Завдання третього рівня складності передбачає розгорнуту аргументовану відповідь на проблемне питання. Свою відповідь побудуйте на основі засвоєних термінів, понять та відомостей за змістом теми.

15. Софія Русова у «Теорії і практиці дошкільного виховання» зазначала: «Тут [у грі] активна творчість дитини наближається до мистецтва, і як артист творить, не шукаючи ніякої мети для свого твору, і цілком захоплюється процесом своєї творчої діяльності, так і дитина, коли вона вільно грається; не треба нам, дорослим, втручатися у цю творчість, бо в нас інша психологія, й ми тільки розвіюємо чари, якими в дитини овіяна її гра». **Обґрунтуйте, як ви розумієте думку вченої. Свою відповідь побудуйте на основі закономірностей ігрової діяльності дітей, етапів та результатів розвитку самодіяльних вільних ігор.**

ТЕМА 6

ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. ІГРАШКА.

Освітньо-розвивальне середовище як педагогічна категорія та наукове знання. Предметно-ігрове середовище ЗДО: сутнісна видозміна традиційного освітньо-розвивального середовища для ланки дошкільної освіти. Освітнє середовище ЗДО – штучно створене, спеціальним чином спроектоване та організоване освітнє середовище як вторинна системна структура, а навколишнє – первинна; взаємозалежність та взаємопов’язаність систем. Відповідність середовища структурі когнітивної (пізнавальної) сфери дитини. Осередок дитячої діяльності – місце зосередження, виникнення й розгортання специфічних видів дитячої діяльності. Спільна партнерська діяльність дитини й дорослого в освітньому середовищі.

Принципи функціонування предметно-ігрового середовища ЗДО (інтегративності, адаптивності, комунікативності, стабільності-динамічності, змістової насиченості, комплексності і гнучкого зонування, емоційності, поєднання звичних і неординарних елементів в естетично-предметній організації освітньо-розвивального середовища, відкритості-закритості, урахування статевих та індивідуальних відмінностей дітей, взаємозв’язку і наступності, розвивального навчання).

Структура освітнього середовища дітей дошкільного віку в авторських системах минулого Ф. Фребеля, Г. Песталоцці, М. Монтесорі, С. Русової, Л. Малагуцці, О. Декролі. Сучасні підходи до розуміння структури предметно-ігрового середовища ЗДО (К. Крутій, О. Писарчук, І. Смолюк та ін.). Концепція Європейського Союзу «Середовище, що належить дітям».

Ключові слова: освітньо-розвивальне середовище, предметно-ігрове середовище, принципи функціонування освітньо-розвивального середовища, іграшка, осередки активності й діяльності дитини, спортивний інвентар та ігрове обладнання.

Основні терміни і поняття

Освітньо-розвивальне середовище ЗДО – система впливів і умов формування особистості дитини дошкільного віку, а також можливостей для її розвитку, що містяться в просторово-предметному, соціально-комунікаційному, психолого-дидактичному і пізнавально-мотиваційному компонентах (О. Писарчук).

Предметне середовище – сукупність оточуючих людину речей, виробів, елементів устаткування і декоративного убрання створеного середовища, що складається з окремих предметів і пристроїв та з їхніх комплексів. Предметний світ дитинства – це середовище розвитку всіх специфічних видів дитячої діяльності (К. Крутій).

Ігровий простір дитини – це місце, межі якого позначаються (або не позначаються) предметами матеріального світу, але мають місце в дитячих уявленнях, образах, про які дорослий дізнається через активну участь у грі;

збірний образ місця, який створюється для гри і частіше за все пов'язаний зі словесним позначенням предметів (за К. Крутій).

Осередок дитячої діяльності – місце зосередження, виникнення й розгортання специфічних видів дитячої діяльності.

Примірний перелік ігрового та навчально-дидактичного обладнання – це державний документ, що визначає приблизну кількість іграшок, посібників та обладнання, необхідну для успішної реалізації завдань формування ключових життєвих компетентностей упродовж дошкільного дитинства в умовах усіх вікових груп закладу дошкільної освіти та є необхідними для оптимального оснащення освітнього процесу.

Узагальнювальні схеми, таблиці та завдання

Завдання. Заповніть схему «Взаємозв'язок та ієрархія ключових понять теми «Освітньо-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти». Впишіть ключові поняття теми, розкрийте їх зміст, підпорядкованість та зумовленість. Доведіть, що ці поняття є взаємозумовленими та взаємопов'язаними. Поясніть відмінності між дефініціями.

Джерело. Писарчук О., Руденський Р. Підготовка майбутніх вихователів до проєктування предметно-ігрового середовища закладу дошкільної освіти (на матеріалі осередку настільних ігор). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. № 1. С. 94-104. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/29584>

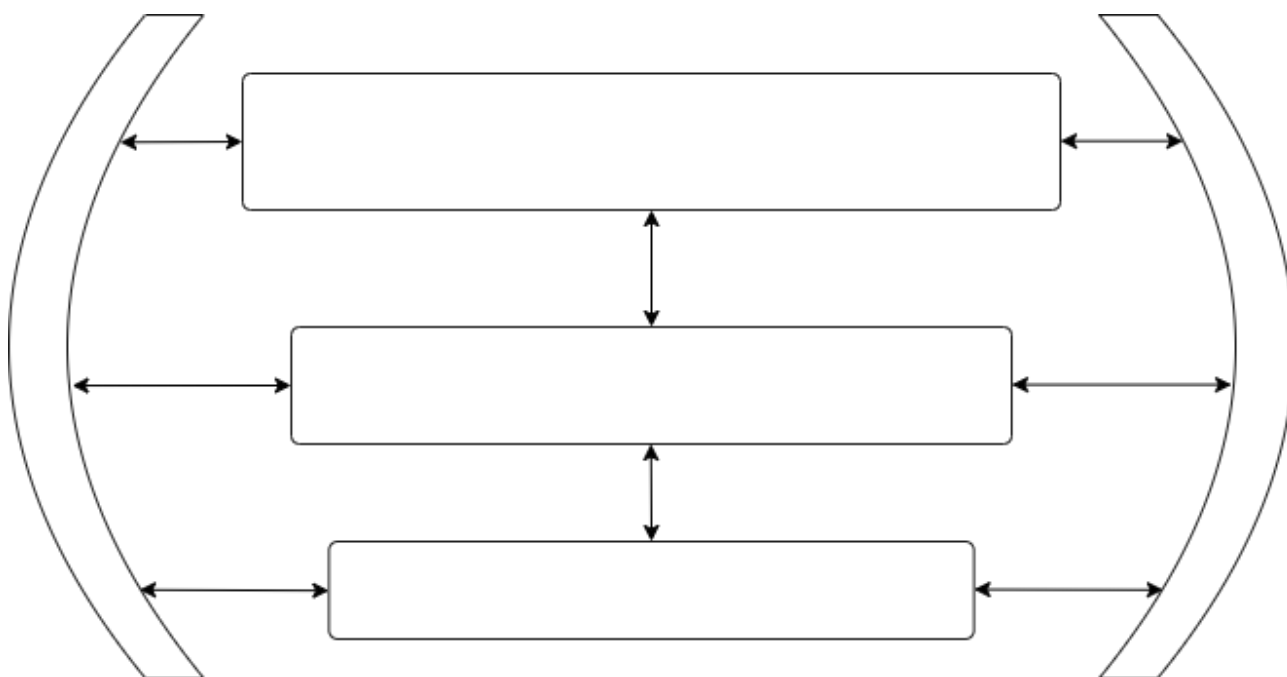

Рисунок 14. Взаємозв'язок та ієрархія ключових понять теми «Освітньо-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти»

Завдання. За змістом джерел заповніть схему «Структурні компоненти освітньо-розвивального середовища ЗДО». Занотуйте, що належить до змістового поля кожного компонента та обґрунтуйте чому. Обговоріть в групі.

Джерело. Писарчук О. Т. Особливості формування предметно-розвивального середовища дошкільного навчального закладу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. № 4. С. 9–17. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/15954>

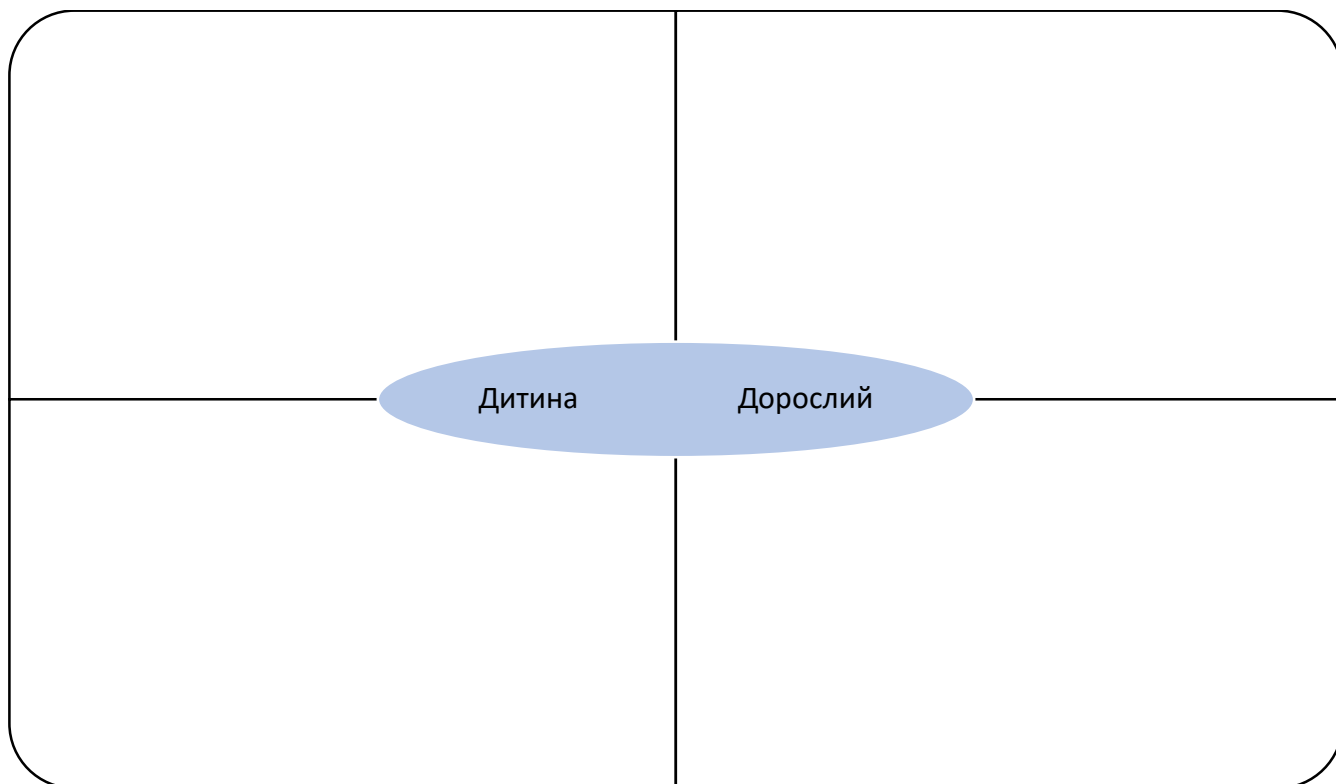

Рис. 15. Структурні компоненти ОРС ЗДО (За О. Т. Писарчук)

Завдання. За змістом статті «Проектуємо предметно-ігрове середовище групи», відновіть фрагменти уривка тексту зі статті. Подискутуйте в групі та обговоріть, чому потрібно змінити підходи в облаштуванні середовища ЗДО. Свою думку обґрунтуйте на основі конкретних прикладів з практики.

Джерело. Луценко І. О. Проектуємо предметно-ігрове середовище групи. *Дошкільне виховання*. 2021. № 5. С. 9-13.

«Сучасне _____ вікової групи може охоплювати кілька _____, і таке _____ має давню традицію. Зазначимо, що для позначення цих осередків у попередні періоди використовували інші терміни, як-от «_____» і «_____». Значення цих слів (_____ – простір між двома стінами в приміщенні; _____ – простір, що характеризується певними ознаками, обмеженістю) накладало певний відбиток на наповнення і використання конкретного фізичного простору. Як бачимо, ці назви _____, що тут планується організація різноманітної _____. Тож ці _____ здебільшого використовували для _____ наявних іграшок та ігрових наборів, _____ дидактичних посібників і навчальних матеріалів. <...>

У нових інструктивно-методичних джерелах активно використовується термін «_____», який тлумачиться словниками української мови як місце _____.

Наголосимо, що зміст, закріплений за цим словом, узгоджується з _____, який широко запроваджується в дошкільній освіті та, що важливо, відповідає структуруванню середовища за принципом _____».

Джерела:

1. Квасецька Я., Квасецька М. Заклад дошкільної освіти як єдиний розвивальний простір. *Дошкільне виховання*. 2017. № 11. С. 7-10.

1. Квасецька Я., Квасецька М. Заклад дошкільної освіти як єдиний розвивальний простір. *Дошкільне виховання*. 2017. № 11. С. 7-10.

- Екологія ігрового середовища – це*

[illegible]

Наповнюваність осередків дитячої діяльності в ЗДО

Завдання. За матеріалами Примірного переліку ігрового та навчально дидактичного обладнання для закладів дошкільної освіти (2017) заповніть основні групи матеріалів та посібників, що можуть бути в осередках для дітей.

<i>Осередки розвитку рухової діяльності</i>	
<i>Обладнання для розвитку рухів</i>	
<i>Спортивно-моторні іграшки та ігрове обладнання</i>	
<i>Фізкультурний інвентар</i>	
<i>Прилади, допоміжний інвентар</i>	

Завдання. Заповніть дані про осередки розвитку ігрової діяльності. Презентуйте кожен групу іграшок, атрибутів та ігрового обладнання. Розкрийте зміст ігрових дій за кожним видом іграшок. Приклейте фото-приклад облаштування осередка ігрової активності. Подискутуйте: «Чи може осередок ігрової діяльності бути сталим для всіх вікових груп упродовж навчального року?»

<i>Осередки розвитку ігрової діяльності</i>	
<i>Іграшки, атрибути, ігрове обладнання</i>	
<i>Ляльки</i>	
<i>Предмети лялькового вжитку</i>	
<i>Посуд</i>	
<i>Меблі</i>	
<i>Побутова техніка та засоби зв'язку</i>	
<i>Фігурки</i>	
<i>Транспорт</i>	
<i>Техніка та інструменти</i>	
<i>Ігрові споруди</i>	
<i>Настільні ігри</i>	
<i>Іграшки для ігор з піском, водою, снігом, вітром</i>	

<i>М'яконабивні іграшки</i>	
<i>Народні іграшки</i>	
<i>Механічні/ інерційні іграшки, цифрові, з елементами живлення</i>	
<i>Сенсорні іграшки, ігрове обладнання</i>	
<i>Оптичні іграшки</i>	
<i>Конструкторсько-будівельні іграшки</i>	

Фото-приклад осередка ігрової діяльності

Осередки художньо-творчої діяльності

Образотворча діяльність

<i>Дидактичні друковані таблиці/альбоми</i>	
<i>Картини/ репродукції</i>	
<i>Картки (фотографії, листівки)</i>	
<i>Натуральні об'єкти</i>	
<i>Дидактичне приладдя, матеріали:</i>	
<i>Прилади, інвентар, пристосування</i>	
<i>Обладнання</i>	
<i>Екранні засоби</i>	

Музична діяльність

<i>Дидактичні друковані таблиці/альбоми, картини</i>	
<i>Картки</i>	
<i>Нотні тексти</i>	
<i>Екранно-звукові засоби (для музичної зали, кабінету музичного керівника)</i>	
<i>Звукозаписи</i>	
<i>Відеофільми, слайди, анімація</i>	
<i>Дитячі музичні імітаційні інструменти</i>	
<i>Музичні інструменти</i>	
<i>Музично- дидактичні ігри</i>	

Театралізована і літературна діяльність

<i>Дидактичні друковані</i>	
<i>Картки (фото, ілюстрації)</i>	
<i>Ілюстровані літературні/ навчальні/ періодичні видання</i>	
<i>Обладнання, костюми та елементи костюмів, атрибути</i>	
<i>Театральні іграшки, літературні ігри</i>	
<i>Екранно-звукові засоби (записи на електронних та інших носіях, у комп'ютерних файлах і папках)</i>	
<i>Відеофільми/ слайди про вистави</i>	

Осередки розвитку мовленнєво-пізнавальної діяльності

Ознайомлення з природним довкіллям

<i>Дидактичні друковані таблиці/ альбоми. Картки</i>	
<i>Картини (репродукції)</i>	
<i>Натуральні об'єкти. Гербарії</i>	
<i>Екранно-звукові засоби</i>	
<i>Відеофільми / слайди/ анімація</i>	
<i>Дидактичне приладдя. Моделі та приладдя. Пристосування/ інвентар</i>	

Ознайомлення із соціальним і предметним довкіллям

<i>Дидактичні друковані таблиці/альбоми, картини (репродукції)</i>	
<i>Картки (фотографії, листівки):</i>	
<i>Екранно-звукові засоби</i>	

Формування звукової культури мовлення і пропедевтика навчання елементів грамоти

<i>Дидактичні друковані таблиці, альбоми, картинки</i>	
<i>Картки:</i>	
<i>Дидактичне приладдя. Пристосування, іграшки</i>	
<i>Моделі та прилади</i>	
Осередки трудової діяльності	
<i>Художня праця</i>	
<i>Таблиці / альбоми</i>	
<i>Картки (фотографії, листівки)</i>	
<i>Натуральні об'єкти:</i>	
<i>Дидактичне приладдя. Матеріали, приладдя та інвентар</i>	
<i>Пристосування, інвентар. прилади</i>	
<i>Праця у природі</i>	
<i>Дидактичні друковані таблиці</i>	
<i>Інвентар, приладдя</i>	

Господарсько-побутова праця

<i>Дидактичні друковані таблиці</i>	
<i>Інвентар приладдя</i>	
Осередок діяльності з комп'ютерними технологіями (для педагога)	
<i>Мультимедійний комп'ютерний комплекс для педагога</i>	
<i>Додаткове обладнання і матеріали</i>	

Завдання. За змістом лекції та навчально-методичних посібників доповніть перелік видів іграшок у кожній групі загальної класифікації. Зверніть увагу на ознаки, за якими іграшки та ігрове обладнання об'єднано. Обговоріть в групі, яка із класифікацій найбільш істотно відображає спектр дитячих іграшок.

Педагогічна класифікація іграшок:	
<i>I. Іграшки, що відповідають за змістом іграм дітей</i>	
<i>II. За станом готовності</i>	
<i>III. За видом матеріалів виготовлення</i>	
<i>IV. За величиною</i>	
<i>V. За функціональними можливостями</i>	
<i>VI. За художньо- образним рішенням</i>	

Завдання. Із педагогічної класифікації дитячих іграшок виберіть одну групу. Підготуйте презентацію-проект про них. Наведіть приклади іграшок цієї групи, які використовують в масовій практиці освітнього процесу в ЗДО. За можливості продемонструйте ігрові дії з іграшками. Попрацюйте в парах або малих групах.

Міжнародні стандарти організації простору і вмеблювання закладу дошкільної освіти

Завдання. Проаналізуйте підшкали, що стосуються організації простору та вмеблювання за Міжнародною шкалою оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Коротко їх охарактеризуйте. Обговоріть в групі, чи враховує Шкала усі види устаткування, обладнання, іграшок та атрибутів для гри й занять.

Джерело. Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Третя редакція (ECERS-3) / Тельма Гармс, Річард М. Кліффорд, Деббі Краєр / пер. з англ. О. Тільна. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 116 с.

Підшкала «Простір і вмеблювання»	
<i>Внутрішній простір</i>	
<i>Умеблювання для догляду, гри та навчання</i>	
<i>Облаштування групового простору для ігор та навчання</i>	
<i>Місця для усамітнення</i>	
<i>Візуальне оформлення простору, пов'язане з дітьми</i>	
<i>Простір та обладнання для розвитку великої моторики</i>	

Тестові завдання

I- рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають

- 1. Вкажіть функції педагогів під час створення умов ефективного предметно-розвивального середовища ЗДО:**
 - a) забезпечення дитини відповідними до віку іграшками та предметами, пояснення за необхідності призначення іграшок та правил їх безпечного застосування;
 - b) організація окремого приміщення для ігор;
 - c) наявність зацікавленого дорослого;
 - d) правильної відповіді немає).
- 2. Театралізована ігрова діяльність дітей спрямована на:**
 - a) постійні репетиції;
 - b) засвоєння знань про професію актора і декоратора;
 - c) формування глядацької та виконавської культури;
 - d) формування ігрової, глядацької та виконавської культури.
- 3. У сучасній дошкільній педагогіці місце зосередження і здійснення будь-якого виду діяльності називають:**
 - a) куточок;
 - b) локація;
 - c) осередок;
 - d) зона.
- 4. Основним підходом, що лежить в основі організації предметно-ігрового середовища ЗДО, є:**
 - a) інформаційно-комунікаційний;
 - b) інформаційно-презентаційний;
 - c) діяльнісний;
 - d) комунікативно-діяльнісний.
- 5. Структурними компонентами сучасного освітньо-розвивального середовища (О. Писарчук) є такі:**
 - a) предметно-просторовий, психолого-дидактичний, соціально-комунікаційний, мотиваційно-пізнавальний;
 - b) предметно-просторовий, методичний, психологічний;
 - c) предметно-ігровий, навчально-пізнавальний, комунікативний;
 - d) фізичний, соціальний, методичний.
- 6. Іграшки, ігрове приладдя, атрибути для гри, меблі-іграшки, дитячий ігровий майданчик належать до:**
 - a) предметно-просторового компонента;
 - b) соціально-комунікаційного;
 - c) мотиваційно-пізнавального;
 - d) психолого-дидактичного.
- 7. Принцип універсальності предметно-ігрового середовища забезпечує можливість:**
 - a) дітям разом з педагогом будувати і змінювати, трансформувати предметно-ігрове середовище відповідно до виду гри, змісту та сюжету;
 - b) переносити меблі та обладнання для зручності прибирання і догляду за ним;
 - c) повторно зацікавити дітей матеріалами та іграшками, які їм нецікаві;
 - d) правильної відповіді немає.
- 8. Документ, який визначає оптимальну наповнюваність іграшками та матеріалами осередків в ЗДО, є:**
 - a) Примірний перелік ігрового та навчально-дидактичного обладнання;
 - b) Типовий перелік матеріалів та обладнання для інклюзивних груп ЗДО;
 - c) Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів;
 - d) усі відповіді правильні.
- 9. Осередки трудової діяльності в ЗДО організовуються для розвитку таких видів діяльності:**
 - a) миття іграшок, конструювання;
 - b) художнє моделювання, праця в живому куточку, самообслуговування;
 - c) побутова діяльність, художня творчість, майстрування;
 - d) художня праця, праця в природі та господарсько-побутова праця.
- 10. Конструктори, будівельні набори та мозаїки належать до групи:**
 - a) іграшки за величиною;
 - b) за видом матеріалу виготовлення;
 - c) дидактичні іграшки;
 - d) за функціональними можливостями.

- фігурки тварин;
- спортивні іграшки;
- ігри-головоломки;
- театральні.

- умеблювання для догляду та навчання;
- предмети та ігрове обладнання;
- простір та умеблювання;
- внутрішній та зовнішній простір.

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту та/або формулювання визначень понять теми.

<i>Сюжетно-образні іграшки:</i>	<i>За видом матеріалів виготовлення:</i>
1)	1)
2)	2)
3)	3)
4)	4)
5)	5)
6)	6)
7)	7)
	8)
	9)

Інструкція. Завдання третього рівня складності передбачає розгорнуту аргументовану відповідь на проблемне питання. Свою відповідь побудуйте на основі засвоєних термінів, понять та відомостей за змістом теми.

[illegible]

ТЕМА 7

ДИТЯЧИЙ ІГРОВИЙ МАЙДАНЧИК ТА ІГРОВЕ ОБЛАДНАННЯ

Основні терміни і поняття

Відстань між обладнанням – відстань, що забезпечує дітям рух навколо або падіння з ігрових конструкцій, не вдаряючись об інші конструкції, а дорослим – вільний доступ до дітей, які користуються обладнанням. Рухомі елементи обладнання (наприклад, гойдалки, каруселі) повинні розташовуватися на відстані від інших ігрових конструкцій так, щоб діти мали достатньо місця для переходу з однієї ігрової частини в іншу, не потрапляючи під рухоме обладнання, а їхні зони падіння не повинні перекривати зони падіння іншого обладнання.

Віковідповідне обладнання – надає дітям можливість безпечно тренувати загальну моторику в межах конкретного вікового періоду, не наражаючи їх на ризик отримання травм.

Гострі місця, кути та краї – на ігровому обладнанні та інших об'єктах (наприклад, парканах, воротах) не повинно бути гострих місць, кутів або країв (як дерев'яних, так і металевих), які можуть порізати або проколоти шкіру дитини.

Загальна моторна зона – простір навколо та між ігровим, спортивним обладнанням дитячого майданчика, що забезпечує оптимальну безперешкодну моторно-рухову й ігрову активність дітей.

Захисне покриття – призначене для пом'якшення падінь і запобігання серйозним травмам на будь-якому обладнанні, що використовується в приміщенні та на подвір'ї ЗДО. Не можна встановлювати обладнання на бетон, асфальт, камінь, керамічну плитку або подібні тверді поверхні. Поверхня під ігровим обладнанням та навколо нього повинна бути достатньо м'якою, щоб пом'якшити падіння, які є найчастішою причиною травм на дитячих ігрових майданчиках. Звичайні поверхні в приміщенні (такі як килими, килимові покриття або килимові доріжки) та звичайні зовнішні поверхні (такі як трава) не є оптимальним захисним покриттям.

Захисні бар'єри – це огорожувальний пристрій навколо підвищеної платформи, який призначений для запобігання, як ненавмисному падінню з платформи, так і навмисним спробам пройти через бар'єр. Жодна дитина не повинна мати можливості перелізти через бар'єр, пригнутися під або пройти крізь нього.

Зона падіння – це зона навколо та під обладнанням для лазіння, розсувним або гойдальним обладнанням, де є необхідне захисне покриття, щоб запобігти травмам від падіння. Зона падіння повинна бути очищена від предметів, на які діти можуть впасти або зіткнутися з ними.

Меблі-іграшки – великогабаритне обладнання, предмети чи модулі комплекту, які функціонально є меблями, і водночас ігровим обладнанням чи приладдям, призначення яких доволіно змінюється і підпорядковується сюжету гри.

Небезпека заплутування – на підвісних гойдалках не повинно бути небезпечних деталей, таких як болти, що стирчать, або відкриті s-подібні гачки, які можуть заплутати дитячий одяг (наприклад, шнурки та стрічки) і спричинити удушення.

Узагальнювальні схеми, таблиці та завдання

Завдання. На малюнку гойдалки (рис. 16) позначте зону падіння дитини. Поясніть, чому зображена гойдалка не підходить для дітей раннього та дошкільного віку. Зверніть увагу на покриття під нею. Поясніть: підходить чи не підходить воно для дітей? Чи відповідає воно вимогам? Яким воно має бути? Яку небезпеку містить зображене покриття? Свою відповідь обґрунтуйте. Розкажіть, як удосконалити намальовану гойдалку, щоб вона відповідала вимогам.

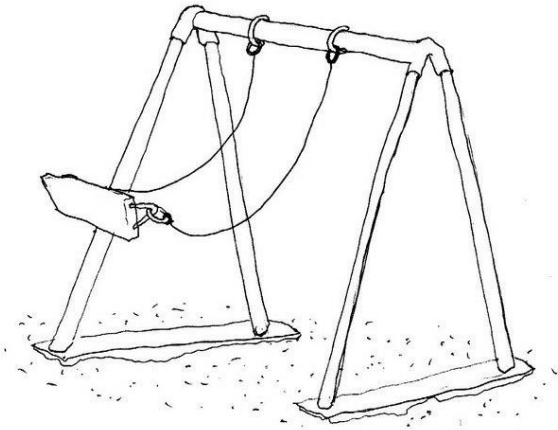

Рис. 16. Дитяча підвісна гойдалка

Рис. 16.1. небезпека заплутування

Завдання. Розгляньте умовний знак «Небезпека заплутування» (рис. 16.1). Обговоріть в групі, на що він вказує? Чи є зрозумілим для батьків, дітей, вихователів? Запропонуйте варіанти умовних знаків до інших видів небезпек. Презентуйте в групі результати.

Завдання. Користуючись методичними посібниками та змістом лекції, коротко охарактеризуйте види ігрового обладнання для дітей раннього та дошкільного віку. Обговоріть у групі питання безпечності ігрового майданчика, враховуючи види небезпек та ризиків.

Джерело. U. S. Consumer Product Safety Commission (2015). *Public Playground Safety Handbook*

[illegible]

Завдання. Попрацюйте в групах. За змістом лекції обговоріть та сформулюйте загальні рекомендації щодо організації активності дітей у найбільш задіяних частинах дитячого майданчика. Зазначте, якою має бути позиція-участь вихователя та батьків у супроводі цієї активності. Оформіть у формі пам'ятки.

Загальна моторна зона

Пісочниця

Дитячі мостики та гірки

Гойдалки та каруселі

Завдання. Сформулюйте правила-поради для дітей та батьків з безпеки ігор та розваг на дитячому майданчику.

[illegible]

Активність та діяльність дітей, пов'язана з ризиком на ігровому майданчику

Завдання. Опрацюйте статтю «Обережно, не...! Роздуми про дитячі ігри, що пов'язані з ризиком». Випишіть основні дефініції, обґрунтуйте їх зміст. За матеріалами статті виконайте завдання.

Джерело. Крутий К., Деснова І., Замелюк М. Обережно, не...! Роздуми про дитячі ігри, що пов'язані з ризиком. *Дошкільне виховання*. 2023. №8. С. 3-8.

Усвідомлений ризик – це

Ризикована гра – це

Ситуація контрольованого ризику – це

Завдання. За матеріалами статті відновіть фрагмент тексту. За яких умов, ви б погодилися з думкою авторів? Організуйте дискурс в групі на тему: «Як допомогти дошкільнятам набути відчуття безпеки і сформувати навички врахування ризику?»

«Надання дітям можливості _____
в «ситуаціях контрольованого розвитку» є ефективною стратегією, на протипагу
_____ і _____. У ризикованих
іграх відбувається репетиція поведінки – _____ й _____
_____ в майбутніх _____ реального життя».

Завдання. За матеріалами статті сформууйте алгоритм створення ситуації контрольованого ризику. Визначте результати діяльності педагога, яких необхідно досягти на кожному етапі.

Рис. 17. Алгоритм створення ситуації контрольованого ризику
(Крутий К., Деснова І., Замелюк М.)

```
graph TD; A[Види ризикованих ігор дітей] --> B[ ]; A --> C[ ]; B --> D[ ]; B --> E[ ]; C --> F[ ]; C --> G[ ]; D --> H[ ]; E --> I[ ]; F --> J[ ]; G --> K[ ];
```

Завдання. Організуйте в групі дискусію на тему: «Ігри та іграшки дітей, пов'язані з війною». Обговоріть у групі ціннісний, економічний, терапевтичний, психологічний, педагогічний, культурний та гендерний аспекти проблеми. З'ясуйте характерні особливості цього виду ігор та визначте їх можливий психолого-педагогічний супровід.

[illegible]

A schematic diagram of a prosthetic arm. The arm is shown in a flexed position. The upper arm is connected to a myoelectric control system, which is represented by a rectangular box with vertical lines inside. This box is connected to a curved, segmented forearm. The forearm is supported by a small vertical post at the elbow. The hand is a simple, flat, rectangular shape. The entire arm is shown against a background of horizontal lines representing the torso and a grey shaded area representing the ground.

Завдання. Попрацюйте в парах або малих групах. Підготуйте проєкт-презентацію дитячого майданчика на матеріалі практики або власних спостережень громадського простору. Презентуючи проєкт, зверніть увагу на види ігрового обладнання, його віковідповідність, безпечність тощо. Розкажіть, які частини майданчику є найбільш та найменш безпечними. Якими можуть бути дії вихователя, батьків та дітей, щоб уникнути травмування? Вклейте світлину презентованого майданчика та узагальніть висновки за проєктом.

[illegible]

- 97 -

Тестові завдання

I рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають.

1. *Простір навколо та між ігровим, спортивним обладнанням дитячого майданчика, що забезпечує оптимальну безперешкодну моторно-рухову й ігрову активність дітей – це:*
 - a) активно-рухова частина;
 - b) загальна моторна;
 - c) спортивно-ігрова;
 - d) немає правильної відповіді.
2. *Великогабаритне обладнання, предмети чи модулі комплекту, які функціонально є меблями, і водночас ігровим обладнанням чи приладдям, призначення яких довільно змінюється і підпорядковується сюжету гри – це:*
 - a) великогабаритні іграшки;
 - b) дитячі меблі;
 - c) меблі-іграшки;
 - d) безкаркасні м'які модулі.
3. *Вид небезпеки, що містить ризик отримання травми дітьми, спричиненої затягуванням, зачепленням елементів дитячого одягу та аксесуарів обладнанням:*
 - a) небезпека затягування;
 - b) небезпека заплутування;
 - c) небезпека удару;
 - d) небезпека падіння.
4. *Дві або більше ігрових конструкцій, з'єднаних або функціонально пов'язаних між собою, створюють цілісну одиницю, яка забезпечує більш ніж одну ігрову діяльність – це:*
 - a) комплекс;
 - b) ігрова конструкція;
 - c) композитна конструкція;
 - d) усі відповіді правильні.
5. *Гойдалка для дітей віком до 4 років, яка забезпечує підтримку з усіх боків і між ногами дитини, і не дає змоги сідати або виходити з неї без допомоги дорослих – це:*
 - a) підвісна гойдалка;
 - b) гойдалка з відкритим сидінням;
 - c) гойдалка-балансир;
 - d) гойдалка з повним (закритим) сидінням.
6. *Ігрова конструкція, що має фіксовану основу і не рухається – це:*
 - a) рухоме ігрове обладнання;
 - b) переносне ігрове обладнання;
 - c) стаціонарне ігрове обладнання;
 - d) змінне ігрове обладнання.
7. *Висота падіння, нижче якої не очікується небезпечної для життя травми голови – це:*
 - a) зручна висота;
 - b) максимальна висота;
 - c) критична висота;
 - d) мінімальна висота.
8. *Ігрове обладнання, яке надає дітям можливість безпечно тренувати загальну моторику в межах конкретного вікового періоду, не наражаючи їх на ризик отримання травм:*
 - a) вікове обладнання;
 - b) віковідповідне обладнання;
 - c) сензитивне обладнання;
 - d) стимульне обладнання.
9. *До неналежного покриття дитячого ігрового майданчика належать:*
 - a) асфальт;
 - b) дрібний гравій;
 - c) пісок;
 - d) трава.
10. *Зміст поняття «конфліктуючі види діяльності» означає:*
 - a) візуальний поділ середовища на тиху та активну частини;
 - b) відокремлення пісочниць від композитних конструкцій;
 - c) рівномірний розподіл найбільш популярного ігрового обладнання на всій території;
 - d) поєднання в одному майданчику обладнання для різних вікових груп.

II рівень

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту та/або формулювання визначень понять теми.

1)	4)
2)	5)
3)	6)

Інструкція. Завдання третього рівня складності передбачає розгорнуту аргументовану відповідь на проблемне питання. Свою відповідь побудуйте на основі засвоєних термінів, понять та відомостей за змістом теми.

This image shows a full page of blank white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a template for writing or drawing. There are no margins, text, or other markings on the page.

РОЗДІЛ III. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ДОШКІЛЬНОЇ ДИДАКТИКИ

ТЕМА 8. ЗМІСТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сутність дошкільної дидактики. Ключові поняття дошкільної дидактики. Дошкільна освіта – невід’ємний складник, перший рівень у системі неперервної освіти в Україні. Сутність, цінності, зміст, ключові компетентності дошкільної освіти.

Упровадження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) 2021 року. Варіативність програмового забезпечення дошкільної освіти. Принципи організації освітнього процесу у сфері дошкільної освіти (науковості, активності, систематичності, природовідповідності). Оволодіння дошкільником особистим досвідом як першооснова формування компетентностей.

Ключові слова: зміст дошкільної освіти, цінності дошкільної освіти, освітні лінії, принцип, метод, прийом.

Основні терміни і поняття

Бесіда – метод отримання інформації за допомогою словесного спілкування дослідника з дитиною для виявлення фактів, що характеризують її особистісні прояви (інтереси, знання, ставлення та ін.).

Дидактика (грец. didaktikos – повчальний) – наука про навчання, його закони і закономірності, принципи і зміст, методи і форми організації.

Дошкільна дидактика – теорія навчання дітей дошкільного віку, яка визначає мету, розробляє зміст, методи й форми організації навчання дітей.

Етичні бесіди – розмови вихователя з дітьми на моральні теми під час занять, у повсякденному житті.

Закономірності педагогічного процесу – об’єктивні, стійкі й істотні зв’язки, які зумовлюють ефективність навчання, виховання, розвитку особистості дитини.

Метод навчання – система послідовних способів взаємопов’язаної діяльності педагога і дітей, спрямована на досягнення освітніх завдань.

Навчальна діяльність – особлива форма активності дитини, зорієнтована на зміну себе як суб’єкта учіння.

Навчання – спільна діяльність педагога і дитини, зорієнтована на засвоєння знань, умінь і навичок, способів пізнавальної діяльності.

Народна дидактика – досвід народу в різних напрямках виховання (розумовому, фізичному, духовно-моральному, естетичному, трудовому, національному), формуванні основ світогляду підростаючого покоління.

Перспективне планування – черговість вирішення поставлених завдань на тривалий період (навчальний рік, півріччя, квартал, місяць).

Прийом навчання – конкретна дія вихователя чи дитини, елемент методу, його структурна частина.

Принцип навчання – основне вихідне положення теорії навчання, що впливає із його закономірностей, окреслює загальне спрямування навчального процесу, вимоги до його змісту, методики й організації.

Принцип наочності навчання – необхідність демонстрації дітям конкретних предметів, явищ, процесів, моделей.

Узагальнювальні схеми, таблиці та завдання

Завдання. Користуючись Базовим компонентом дошкільної освіти (2021), сформулюйте визначення поняття.

Джерело. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/bazoviy-komponent-doshkilnoi-osviti-v-ukraini>

Державний стандарт дошкільної освіти – це

Завдання. На основі схеми «Стандарт дошкільної освіти: зв'язок між метою та результатом» поясніть кожен з елементів схеми та їх логічну зумовленість. Свою відповідь обґрунтуйте.

Джерело. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). 2021. Лист МОН України № 1/9-148 від 16.03.2021 року. URL: <https://mon.gov.ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti>

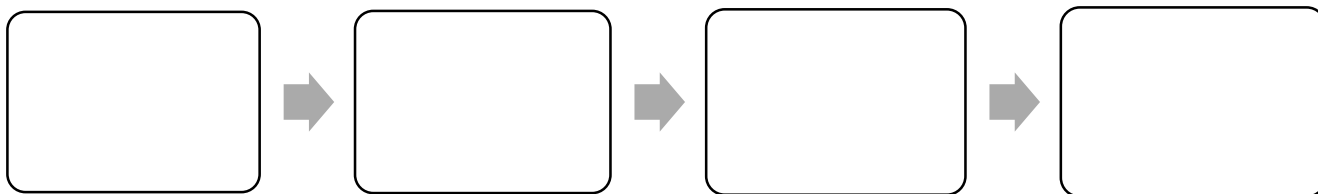

Рис. 19. Стандарт дошкільної освіти: зв'язок між ключовими поняттями

Завдання. Заповніть таблицю «Структура Базового компонента дошкільної освіти». Охарактеризуйте зміст кожного компонента. Обговоріть у групі проблему зв'язків між ними.

Структура Базового компонента дошкільної освіти (2021)

Завдання. Обговоріть у групі, якою є основоположна ідея та базові принципи реалізації Державного стандарту. Що конкретизують ці принципи? Охарактеризуйте кожен із них.

Ключовою ідеєю реалізації Державного стандарту дошкільної освіти є:

Базові принципи реалізації Державного стандарту дошкільної освіти:

Завдання. Опрацюйте статтю щодо компетентнісного підходу та обговоріть у групі його сутність та специфіку реалізації в дошкільній освіті. Сформулюйте визначення поняття «компетентність як освітній результат».

Джерело. Зайцева Л. Компетентнісний підхід в освітньому процесі. *Дошкільне виховання*. 2011. № 11. С. 9-11.

Компетентність як освітній результат – це

Завдання. Заповніть таблицю відповідності компетентностей освітнім напрямам Базового компонента дошкільної освіти. Проаналізуйте зміст освітніх напрямів на предмет формування компетентностей за кожним із них, їх структуру, кількість та участь батьків. Охарактеризуйте кожну з них.

Освітній напрям	Компетентність/ності
Особистість дитини	
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	
Дитина в природному довкіллі	
Гра дитини	
Дитина в соціумі	
Мовлення дитини	
Дитина у світі мистецтва	

Завдання. Користуючись освітніми програмами розвитку дитини, рекомендованими Міністерством освіти і науки України, словниками, навчальними посібниками та змістом лекції, сформулюйте визначення понять. Охарактеризуйте кожен вид та вкажіть конкретні назви прикладів програм. З'ясуйте супідрядність між видами програм. Визначте та обговоріть зв'язки між освітньою програмою та Державним стандартом дошкільної освіти.

Джерела:

- 1) Долинна О., Низковська О. Програми для дошкілля в освітньому просторі України. *Дошкільне виховання*. 2011. №9. С. 12-19.
- 2) Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упорядники К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 324 с.
- 3) Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія у 2-х частинах. Ч. 2. ДНЗ. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 284 с.
- 4) Про розроблення програм для дошкільної освіти. Інструктивно-методичний лист МОН України №1/9-152 від 28.02.13 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fe80c6fc97.pdf>

<i>Освітня програма розвитку дитини</i>	
Види освітніх програм розвитку, виховання і навчання дітей-дошкільників	
<i>Базова освітня програма</i>	
<i>Комплексна освітня програма</i>	
<i>Модифікована/Корекційна освітня програма</i>	
<i>Авторська освітня програма</i>	
<i>Експериментальна освітня програма</i>	
<i>Регіональна освітня програма</i>	
<i>Парціальна освітня програма</i>	

Завдання. Попрацюйте в малих групах або парах. Виберіть одну із рекомендованих Міністерством освіти і науки України освітню програму розвитку дітей. Визначте її вид, спрямованість, специфіку реалізації в освітньому процесі. Визначте сильні та слабкі сторони обраної програми. Презентуйте результати в групі.

Джерела:

- 1) Про переліки навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2023/2024 навчальному році. Лист МОН України № 1/12038-23 від 14.08.2023. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/16Qn3PRPqSpDreBZkBFwaPO_ZVWwhAkOFGGutGpmC8/edit?gid=1947501369#gid=1947501369
- 2) Програми розвитку дітей. Міністерство освіти і науки України. 2024. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/programi-rozvitku-ditey>.
- 3) Щодо освітніх програм у закладах дошкільної освіти. Лист МОН України №1/9-750 від 09.12.2019. URL: https://don.kyivcity.gov.ua/files/2020/2/12/1_9-750.pdf.

Назва програми:	
Вид програми:	
Ключова основоположна ідея програми	
Спрямованість програми	
Вікова адресність	
Специфіка програми, її унікальність	
Сильні сторони програми:	Слабкі сторони програми:
Загальні висновки щодо використання програми в освітньому процесі ЗДО	

Завдання. Попрацюйте в парах або малих групах. За змістом лекції та навчальних посібників коротко охарактеризуйте дидактичні принципи організації навчання дітей в ЗДО. Поясніть взаємозв'язки між ними. Презентуйте в групі приклади реалізації принципів.

Дидактичні принципи організації навчання дітей в ЗДО	
<i>Принцип науковості</i>	<i>Принцип наочності</i>
<i>Принцип систематичності і послідовності</i>	<i>Принцип активності та свідомості</i>
<i>Принцип доступності</i>	<i>Принцип індивідуального підходу і диференціації</i>

[illegible]

Тестові завдання

I рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають.

1. **У процесі розробки освітніх програм для дітей дошкільна дидактика керується:**
 - a) суспільними вимогами;
 - b) принципом спонтанної активності дітей;
 - c) потребою сформуванню коло компетентностей;
 - d) вимогами родини щодо виховання власних дітей.
2. **Дидактичний принцип, що визначає необхідність залучення усіх сенсорних систем у процесі сприймання навчально-пізнавального матеріалу дошкільниками:**
 - a) міцності;
 - b) свідомості;
 - c) наочності;
 - d) активності.
3. **Поняття «дошкільна дидактика» вживається у значенні:**
 - a) дошкільна дидактика – теорія освіти і навчання;
 - b) дошкільна дидактика – теорія освіти;
 - c) дошкільна дидактика – теорія освіти і навчання дітей-дошкільників;
 - d) дошкільна дидактика – частина педагогіки, яка розглядає питання організації занять у ЗДО.
4. **За освітнім напрямом «Дитина в соціумі» необхідно сформувати компетентність:**
 - a) соціально-патріотичну;
 - b) громадянську та історичну;
 - c) соціально-громадянську;
 - d) народознавчу.
5. **Очікуваними результатами на кінець дошкільного дитинства відповідно до БКДО (2021) є:**
 - a) знання і вміння;
 - b) вміння і навички;
 - c) компетентності;
 - d) досвід творчої діяльності.
6. **Оновлено зміст дошкільної освіти, визначений Державним стандартом:**
 - a) у 2023;
 - b) у 2021;
 - c) у 2019;
 - d) у 2017.
7. **Чинними програмами розвитку дітей-дошкільників є:**
 - a) «Дитячий садок»;
 - b) «Програма навчання і виховання в дитячому садку»;
 - c) «Українське дошкілля»;
 - d) «Я у світі».
8. **Дидактичний принцип, що передбачає формування позитивних мотивів учіння, стійкого позитивного інтересу до навчально-пізнавальної діяльності:**
 - a) цілеспрямованості;
 - b) ґрунтовності;
 - c) міцності;
 - d) емоційності.
9. **Формування предметно-практичної, технологічної компетентності – це напрям:**
 - a) «Дитина у світі мистецтва»;
 - b) «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»;
 - c) «Дитина в соціумі»;
 - d) «Гра дитини».
10. **Державний документ, що визначає вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів освіти дитини дошкільного віку (6 (7) років), а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті відповідно до міжнародних стандартів якості освіти – це:**
 - a) Закон України «Про дошкільну освіту»;
 - b) Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку;
 - c) Конвенція ООН про права дитини;
 - d) Базовий компонент дошкільної освіти.

II рівень

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту та/або формулювання визначень понять теми.

11. Сформулюйте визначення поняття «компетентність як освітній результат».

Компетентність як освітній результат – це

12. Доповніть перелік дидактичних принципів організації навчання дітей:

1) наочності;	7)
2)	8)
3)	9)
4)	10)
5)	11)
6)	12)

III рівень

Інструкція. Завдання третього рівня складності передбачає розгорнуту аргументовану відповідь на проблемне питання. Свою відповідь побудуйте на основі засвоєних термінів, понять та відомостей за змістом теми.

13. Учений-дидакт В. Чайка стверджує: «Дидактичні принципи утворюють певну систему, реалізують гуманістичну спрямованість навчання, орієнтацію на виховні та розвивальні цілі, систему моделювання та прогнозування педагогічного процесу. Часто принципи навчання внутрішньо суперечливі. Водночас реалізація кожного принципу тісно пов'язана з реалізацією інших». Доведіть що дидактичні принципи тісно пов'язані між собою у процесі реалізації. Чи можливо їх всіх реалізувати на одному занятті?

ТЕМА 9

ПРОЦЕС НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ І ЙОГО СТРУКТУРА

Освітній процес у закладі дошкільної освіти. Функції освітнього процесу: їх конкретизація в програмовому змісті. Процес навчання. Структура процесу навчання дітей дошкільного віку. Діяльність вихователя. Навчальна діяльність дітей-дошкільників. Загальні механізми навчальної діяльності дітей.

Структура навчальної діяльності дошкільників. Керівництво формуванням навчально-пізнавальної діяльності дошкільників. Психолого-педагогічні особливості навчальної діяльності дітей дошкільного віку. Логіка процесу засвоєння змісту навчального матеріалу. Рівні та показники сформованості елементів навчальної діяльності дошкільників. Врахування освітньої підготовленості та вмотивованості дітей до навчання в ЗДО і початковій школі.

Ключові слова: освітній процес, навчання, учіння, навчальна діяльність, засвоєння навчального матеріалу, мотивація навчання, структура навчальної діяльності.

Основні терміни і поняття

Абстрактне мислення – вид, який полягає в утворенні абстрактних понять та оперуванні ними; абстрактні поняття утворюються на основі узагальнення даних чуттєвого пізнання конкретних предметів і явищ об'єктивної дійсності.

Активізація процесу навчання – удосконалення, форм, методів, технологій та засобів навчально-пізнавальної роботи дітей, що забезпечує активну, самостійну, цілеспрямовану теоретичну і практичну діяльність тих, хто навчається.

Завдання – це конкретизовані або більш деталізовані цілі, спосіб досягнення мети; мета навчання реалізується як комплекс взаємопов'язаних завдань навчання.

Закономірності навчання – об'єктивний і необхідний зв'язок між педагогічними явищами (наприклад, умовами та результатами навчального процесу), коли зміна одних явищ зумовлює зміну інших; розвивально-виховний результат процесу навчання закономірно зумовлений умовами його організації.

Інсайт – проникливість, осяяння, збагнення; момент осяяння, здогаду, раптового розуміння; здатність мислення в процесі розв'язання проблеми здійснювати розумове передбачення.

Контроль знань – компонент процесу навчання, який полягає в перевірці його результативності.

Мета навчання – ідеальне передбачення кінцевих результатів навчання; мета навчання охоплює дидактичну, виховну, розвивальну, корекційну та інші цілі.

Мотивація навчання – система взаємопов'язаних та супідрядних мотивів навчальної діяльності особистості, що визначають її учіннєву поведінку, спрямованість особистості на оволодіння новими знаннями, здатностями тощо.

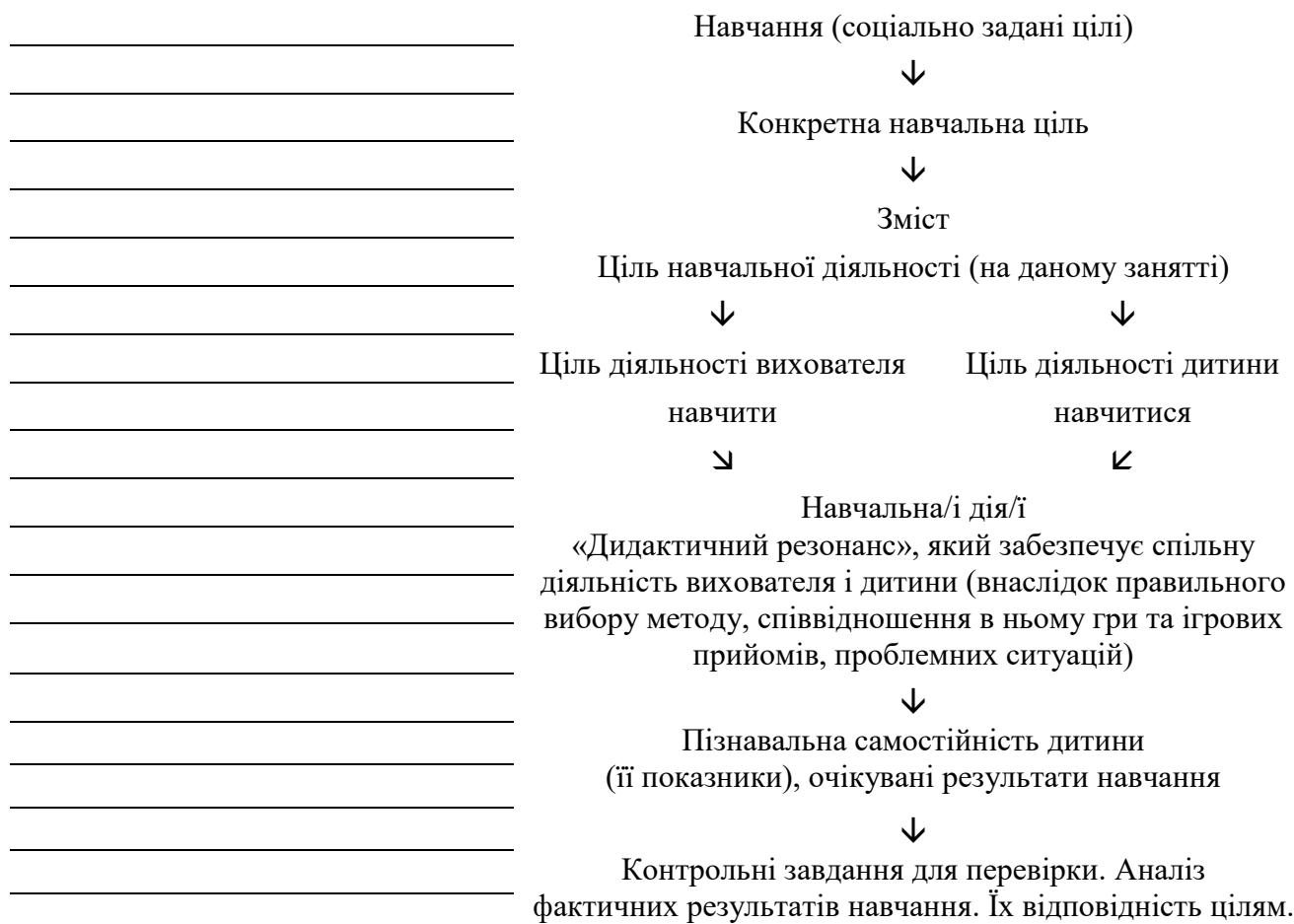
Навчальна дія – довільний свідомий акт, спрямований на досягнення навчальної мети; структурний елемент навчальної діяльності.

Навчання дітей дошкільного віку – цілеспрямований вид діяльності, що здійснюється педагогом, організатором освітнього процесу як послідовна взаємодія вихователя і дітей, у процесі якої відбувається засвоєння всіх компонентів змісту дошкільної освіти, досягнення мети в контексті виховання і розвитку дітей дошкільного віку.

Якість знань – характеристика результатів засвоєння знань, яка охоплює різні ознаки: повноту, глибину, систематичність, системність, оперативність, гнучкість, конкретність, узагальненість.

[illegible]

Структура процесу навчання дітей дошкільного віку (В. Кондратова)

Завдання. За допомогою схеми «Структура процесу навчання дітей-дошкільників (В. Кондратова. Розумове виховання дошкільників. К., 1985)» обґрунтуйте кожен зі складників. З'ясуйте провідну організаційно-навчальну роль вихователя на кожному з етапів. Коротко охарактеризуйте за змістом лекції та навчальних посібників компоненти керівництва педагогом процесом формування навчально-пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку.

Керівництво формуванням навчально-пізнавальної діяльності дошкільників

<i>Постановка навчальної мети, виокремлення завдань, визначення видів діяльності</i>	
<i>Добір змісту, конкретизація цілей і змісту діяльності</i>	
<i>Організація поетапного виконання діяльності</i>	
<i>Організація контролю діяльності та її засвоєння</i>	

Завдання. Користуючись працями українських дидактів, навчальними посібниками та змістом лекції, обґрунтуйте зміст закономірностей навчання дітей дошкільного віку. Обговоріть у групі питання «Що визначають закономірності навчання дітей дошкільного віку? Як вони пов'язані з дидактичними принципами навчання? Доведіть, що закономірності навчання дітей-дошкільників є взаємопов'язаними та становлять цілісну систему.

Закономірності процесу навчання дітей дошкільного віку	
<i>Спрямованість навчання на вирішення завдань усебічного й гармонійного розвитку особистості дитини, її здібностей, талантів та інтересів</i>	<i>Зміст навчання закономірно залежить від його завдань, які об'єктивно відображають розвиток науки, суспільства, реальні навчальні умови й можливості</i>
<i>Залежність навчання дітей від навчальних можливостей, які відображають розвиток їх інтелектуальної, емоційної та вольової сфери</i>	<i>Навчання закономірно забезпечує міцні, усвідомленні й дієві результати навчання, виховання й розвитку дітей</i>
<i>Залежність форм, методів, засобів та технологій навчання від його змісту і завдань</i>	<i>Активно-діяльнісний характер процесу навчання дітей-дошкільників</i>

Функції процесу навчання дітей дошкільного віку

Завдання. Заповніть таблицю основних функцій процесу навчання дітей дошкільного віку. Коротко охарактеризуйте кожну з них. Обґрунтуйте взаємозв'язки між функціями. Наведіть конкретні приклади реалізації функцій процесу навчання за допомогою програмового змісту.

Навчальна →	← Виховна →	← Розвивальна

Завдання. Користуючись навчальними посібниками з дидактики, охарактеризуйте кожен із компонентів навчальної діяльності. Наведіть конкретні приклади реалізації компонентів на практиці. Обґрунтуйте взаємозв'язки між компонентами.

Джерела:

- 1) Крутий К. Л. Методологічні засади навчальної діяльності дитини дошкільного віку / Сучасне заняття в ДНЗ: традиції чи інновації? Запоріжжя: «ЛПІС» ЛТД, 2009. С. 24-54.
- 2) Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. К.: Грамота, 2013. 504 с.
- 3) Чайка В. М. Основи дидактики. К.: Академвидав, 2011. 240 с.

Компоненти структури навчальної діяльності дітей-дошкільників

<i>Мотиваційний</i>	
<i>Змістовий</i>	
<i>Діяльнісний</i>	
<i>Результативний</i>	
<i>Рефлексивний</i>	

Завдання. Попрацюйте в парах або малих групах. Використовуючи зміст лекції та навчальних посібників з вікової та педагогічної психології, обґрунтуйте загальні ознаки навчальної (учіннєвої) діяльності дітей-дошкільників. Узагальніть та презентуйте результати у групі.

Психолого-педагогічні особливості навчальної діяльності дітей дошкільного віку

Навчання дітей організовує вихователь, що зумовлює його провідну організаційно-навчальну функцію

Змістом навчальної діяльності дітей-дошкільників є засвоєння знань, набутих попередніми поколіннями

Основна форма активності дитини в навчальній діяльності – розумова (інтелектуально-пізнавальна)

Навчальна діяльність дітей в ЗДО поєднується у формі індивідуальної та колективної

Етапи засвоєння нового навчального матеріалу

Завдання. За змістом лекції та навчальних посібників охарактеризуйте кожен із етапів засвоєння навчального матеріалу. Наведіть конкретні приклади проміжних результатів до кожного з них. Обговоріть у групу питання: «До чого може призвести порушення логіки засвоєння навчального матеріалу?».

Джерело. Гавриш Н. Навчально-пізнавальна діяльність: сучасні підходи. *Дошкільне виховання*. 2010. № 11. С. 2-5.

Засвоєння нового навчального матеріалу →			Результат
Сприймання			уявлення
Усвідомлення	Розуміння		поняття
Осмислення			
Закріплення			знання
Застосування знань на практиці			Уміння, навички, ставлення, досвід творчої діяльності

Завдання. Користуючись словниками-довідниками, сформулюйте визначення понять. Запишіть та осмисліть. Поясніть взаємозв'язки між ними.

Знання – це

Уміння – це

Навичка – це

Складне вміння – це

Емоційно-ціннісне ставлення – це

Рівні сформованості елементів навчальної діяльності дошкільників

Рівні	Показники:
I-й рівень (високий)	1) слухають і сприймають вказівку дорослого; 2) керуються вказівкою під час виконання завдань; 3) запитують, уточнюють, якщо не розуміють завдання; 4) оцінюють власну роботу і досягають очікуваного результату
II-й рівень (середній)	1) слухають вказівки, дотримуються їх в роботі умовно; 2) нестійкий самоконтроль діяльності; 3) у виконанні завдання наслідують дії інших дітей; 4) результати умовні, помітні відхилення від очікуваних
III-й рівень (низький)	1) слухають вказівку, але не керуються нею взагалі; 2) не досягають очікуваних результатів виконання завдань; 3) організованість діяльності має зовнішній характер; 4) ознак цілеспрямованої навчальної діяльності немає

Завдання. Проаналізуйте зміст таблиці рівнів сформованості елементів навчальної діяльності дошкільників. Обговоріть у групі зміст показників за кожним з рівнем, використовуючи конкретні приклади. Згрупуйте показники, які відображають загальнопізнавальну підготовленість та вмотивованість до здійснення навчальної діяльності.

Завдання. У процесі розвитку елементів навчальної діяльності у дошкільників, важливого значення набуває формування позитивного ставлення до навчання. Обговоріть у групі висновки науковців (З. Борисова, О. Киричук, Д. Ніколенко та ін., К., 1985). З'ясуйте, чому необхідно враховувати вмотивованість дошкільників, формуючи механізми навчальної діяльності?

«Позитивне ставлення до навчання залежить від ступеня сформованості в дитини мотивів навчання. Ці мотиви складні і багатогранні, але деякі з них починають формуватися в дошкільному віці. Дошкільник здатний усвідомлювати, що навчальне завдання дає певний результат, що в процесі навчання набувають умінь щось робити, що результатами навчання можна скористатися. Успіхи в навчанні позитивно переживаються. А це в свою чергу стає мотивом, спонуканням до навчання. Навчальні мотиви потрібно відрізняти від ігрових. Внаслідок цього навчальна діяльність стає цілеспрямованою, не перетворюється на ігрову, доводиться до кінця, викликає інтерес до себе».

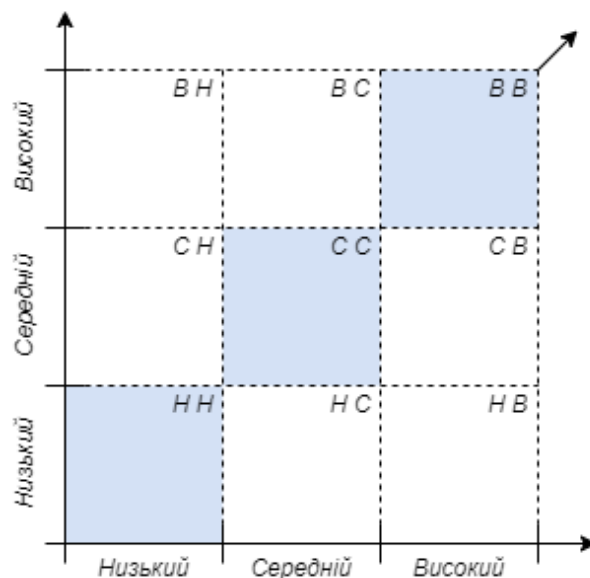

Рис. 20. Матриця рівнів вмотивованості до навчальної діяльності дошкільників та їх загальнопізнавальної підготовленості

Тестові завдання

I рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають.

1. **Провідним компонентом навчальної діяльності дошкільників, є:**
 - a) планування;
 - b) навчальне завдання;
 - c) мотиви;
 - d) аналіз результатів.
2. **На якому з етапів процесу засвоєння навчального матеріалу у дошкільників формуються уявлення:**
 - a) сприймання;
 - b) розуміння;
 - c) закріплення;
 - d) застосування.
3. **Основними функціями процесу навчання дітей-дошкільників, є:**
 - a) розвивальна, стимулювальна, управлінська;
 - b) діагностична, дидактична, мотиваційна;
 - c) навчальна, виховна, розвивальна;
 - d) виховна, контрольна, оцінювальна.
4. **Дії та операції, що у процесі цілеспрямованого і систематичного тренування та вправляння доводяться до максимально можливого реального рівня автоматизму:**
 - a) знання;
 - b) компетентності;
 - c) навички;
 - d) уміння.
5. **Компонент процесу навчання, визначений освітньою програмою розвитку, навчання і виховання дітей:**
 - a) рефлексивний;
 - b) мотиваційний;
 - c) змістовий;
 - d) контрольний.
6. **Формування навичок у дітей-дошкільників відбувається на етапі:**
 - a) сприймання;
 - b) усвідомлення і осмислення;
 - c) закріплення;
 - d) застосування.
7. **Етап засвоєння навчального матеріалу, під час якого відбувається відображення у свідомості дитини окремих властивостей предметів і явищ, які діють на органи чуття:**
 - a) розуміння;
 - b) закріплення;
 - c) сприймання;
 - d) застосування на практиці.
8. **Етап повторного осмислення, неодноразового відтворення вивченого, первинного вправляння:**
 - a) сприймання;
 - b) усвідомлення;
 - c) осмислення;
 - d) закріплення.
9. **Процес свідомого виконання дій дитиною на основі знань і життєвого досвіду, здатність застосовувати набуті знання у практичній (ігровій, художньо-продуктивній, пізнавально-дослідницькій) діяльності:**
 - a) компетентність;
 - b) здатність;
 - c) уміння;
 - d) навичка.
10. **Результатом пізнання людиною навколишнього світу, перевіреного тривалою суспільною практикою, є:**
 - a) уявлення;
 - b) знання;
 - c) уміння;
 - d) навички.

II рівень

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту та/або формулювання визначень понять теми.

11. **Доповніть перелік етапів внутрішнього процесу засвоєння навчального матеріалу:**

a) сприймання;	d)
b)	e)
c)	f)

ТЕМА 10

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Поняття про форми організації освітнього процесу. Варіативність форм освітньої діяльності. Сучасні форми організації освітньої діяльності в ЗДО (ранкове коло, заняття, освітні ситуації та подорожі, тематичні проекти, екскурсії, прогулянки, дослідницько-пошукова діяльність, гра, гурткова робота, продуктивна праця, самостійна діяльність дітей), їх характеристика. Заняття – основна форма цілеспрямованого навчання дітей дошкільного віку. Види занять. Структура заняття. Різні підходи до організації занять дітей. Підготовка вихователя до заняття.

Ключові слова: форма навчання, форма організації освітнього процесу, форма навчально-пізнавальної діяльності, дидактична гра, екскурсія, заняття, прогулянка, ранкове коло.

Основні терміни та поняття

Вид заняття – це такий вид навчальних занять, які визначаються вибором освітнього напрямку, виду діяльності дітей, дидактичною метою, кількістю дітей, рівнем освітньої підготовленості тощо.

Відкрите заняття – форма передачі перспективного педагогічного досвіду, удосконалення й підвищення професійних здатностей та кваліфікації педагогів.

Дидактична гра – це система впливів, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Екскурсія – форма організації навчання, суть якої полягає в безпосередньому ознайомленні дошкільників з предметами, явищами та процесами у реальних природних та/або соціальних обставинах.

Заняття – це форма дошкільного навчання, за якої вихователь, працюючи з усією групою дітей у встановлений режимом час, організовує і спрямовує пізнавальну діяльність з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини.

Інтегроване заняття – це форма навчально-виховної роботи, яка об'єднує блоки знань із різних галузей навколо однієї теми для інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів дітей, що дає змогу пізнавати їм явище з різних сторін, досягати цілісності знань дітей

Конспект заняття – повний і детальний план заняття, який відображає його зміст і містить його розгорнутий опис.

Мета заняття – це передбачення можливих результатів та програми дій вихователя й дітей, які спрямовані на досягнення очікуваного результату.

Освітня ситуація – це ситуація освітнього напруження, що виникає спонтанно або спеціально організована вихователем і потребує вирішення у спільній діяльності всіх її учасників для досягнення конкретного освітнього результату (знань, умінь, ідей, проблем, версій, схем, дослідів, дискурсу) в ході спеціально організованої діяльності.

Цільова прогулянка – це така форма заняття, яка проводиться за межами ЗДО та під час якої обсяг визначених програмових завдань, значно менший від того, що передбачений екскурсією.

Узагальнювальні схеми таблиці та завдання

Завдання. Користуючись словниками-довідниками, навчальними посібниками та змістом лекції, сформулюйте визначення ключових понять теми. Обговоріть у групі проблему термінологічного і поняттєвого упорядкування щодо форм організації освітнього процесу.

Джерело. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. К.: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.

Форма навчання – це

Завдання. Опрацюйте джерела. З'ясуйте сутність та специфіку організації дистанційного навчання в закладах дошкільної освіти. Організуйте дискурс в групі на тему «Переваги та недоліки дистанційного навчання дітей-дошкільників». Результати узагальніть в таблиці.

Джсерела:

- 1) Крутій К. Вимоги до зустрічі, або як організувати дистантну освіту дітей передшкільного віку / Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія. За ред. В. Кухаренка, В. Бондаренка. Харків.: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. С. 46-60.
- 2) Руденський Р. Є. Дистанційне навчання в системі загальнопедагогічних форм організації освітнього процесу. *Актуальні питання та перспективи проведення наукових досліджень*: матер. міжн. наук. конференції. Том 4. (Україна, 6 листопада, 2020 рік). Вінниця: Молодіжна наукова ліга. С.19-22. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/liga/issue/view/06.11.2020/378>
- 3) Романюк І. Батьки і вихователі: діємо разом. Дистанційна форма комунікації та організації освітнього процесу в ЗДО. *Дошкільне виховання*. 2023. № 8. С. 9-13.

Дистанційне навчання – це

[illegible]

Форма навчально-пізнавальної діяльності – це

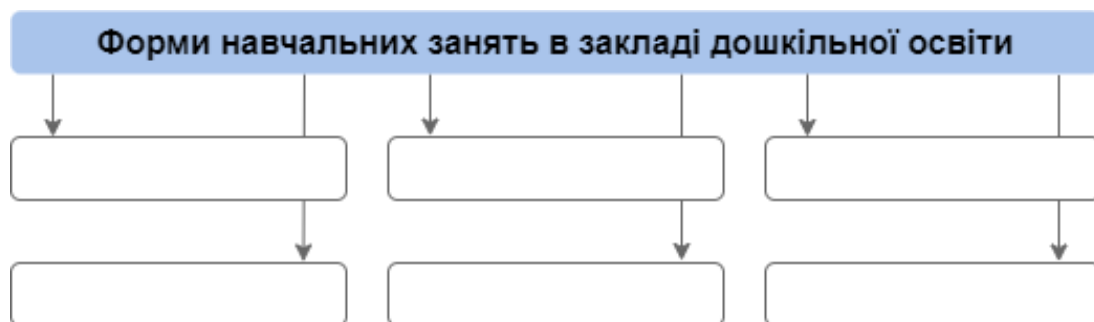

Рис. 21. Форми навчальних занять у ЗДО

Джсерела:

1. Форми навчання в школі: кн. для вчителя / За ред. Ю. І. Мальованого. К.: Освіта, 1992. 162 с.
2. Крутій К. Л. Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі: традиції чи інновації? Монографія. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. С. 40-48.

[illegible]

Заняття в закладі дошкільної освіти

Завдання. Сформулюйте визначення поняття «заняття в закладі дошкільної освіти». Обґрунтуйте, чим заняття в ЗДО відрізняється від уроку в початковій школі. Яким характеристикам-критеріям має відповідати сучасне заняття в закладі дошкільної освіти?

Джерела:

1. Гавриш Н. Інтегровані заняття: методика проведення. К.: Шкільний світ, 2007. 128 с.
2. Гавриш Н. Заняття в педпроцесі: сучасний погляд. *Дошкільне виховання*. 2010. №2. С. 8-11.
3. Крутій К. Л. Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі: традиції чи інновації? Монографія. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. 176 с.
4. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. К.: ВЦ «Академія», 2018. С. 352-358.
5. Сучасне заняття в дошкільному закладі: навчально-методичний посібник / Н. Гавриш, О. Ліннік, Н. Губанова. Луганськ: Альма-матер, 2007. 496 с.

Заняття в закладі дошкільної освіти – це

Ознаки сучасного заняття в ЗДО:

Завдання. Користуючись навчальними посібниками та змістом лекції, заповніть таблицю класифікації занять у ЗДО за різними ознаками. Обговоріть можливість відповідності заняття одночасно кільком ознакам класифікації.

Класифікація занять у ЗДО за різними ознаками

[illegible]

Завдання. За змістом лекції та навчальних посібників, заповніть схему «Взаємозв'язок видів занять за спрямованістю змісту, дидактичними цілями та характером діяльності». Обговоріть у групі як поєднуються кілька ознак в одному виді заняття? Доведіть це.

Рис. 22. Взаємозв'язок видів занять за спрямованістю змісту, дидактичними цілями та характером діяльності

Завдання. За змістом праці «Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі: традиції чи інновації?» та лекційних матеріалів визначте основні змістові акценти побудови заняття за комунікативно-діяльнісним підходом, пропоновані авторкою. Обґрунтуйте цей підхід на основі ейдетичної схеми «Будиночок-заняття».

Структура заняття – це

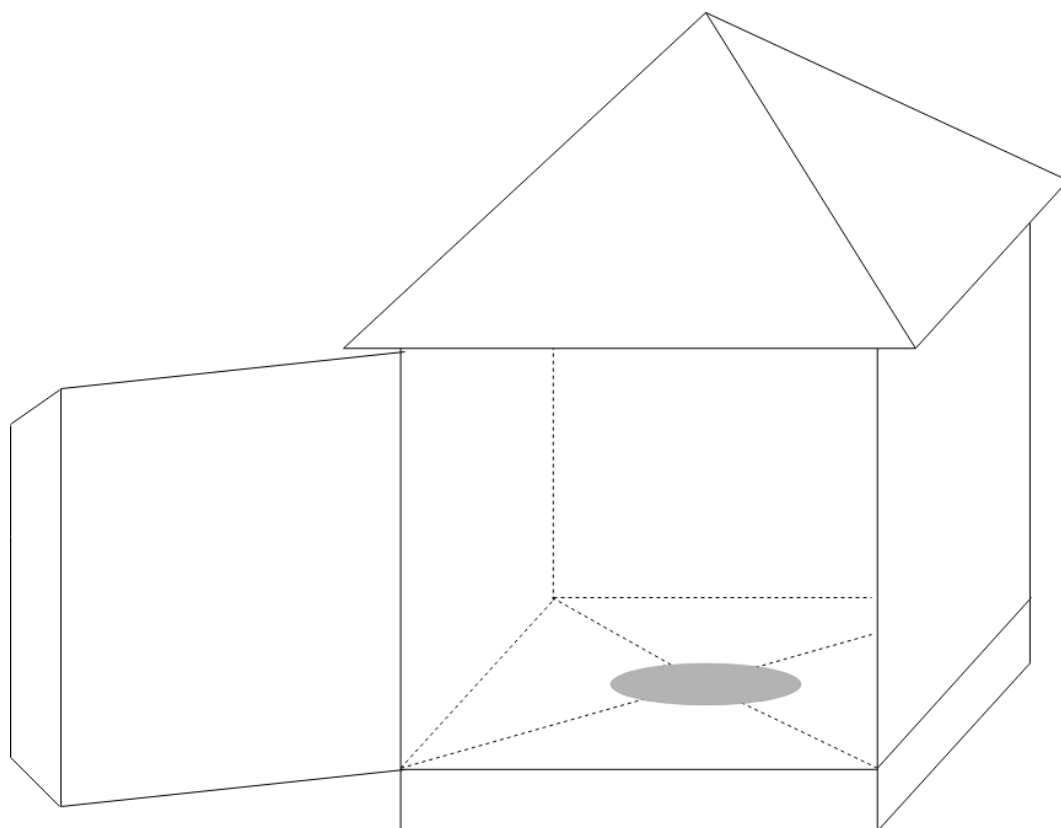

Рис. 23. Ейдетична схема «Будиночок-заняття»

Завдання. Охарактеризуйте етапи заняття за комунікативно-діяльнісним підходом. Зазначте мету, проміжні результати та засоби їх досягнення.

Структура заняття за комунікативно-діяльнісним підходом			
Підетап	Мета	Засоби	Проміжні результати
<i>I. Етап спілкування</i>			
Мотивація навчальної діяльності			
Презентація теми заняття			
<i>II. Етап пізнавальної діяльності</i>			
Пояснення нового навчального матеріалу			
<i>III. Етап перетворювальної діяльності</i>			
Практична (інтерактивна, самостійна) діяльність			
<i>IV. Етап оцінно-контрольної діяльності</i>			
Елементарна рефлексія			

Підготовка вихователя до заняття

Завдання. Проаналізуйте опорну схему «Етапи підготовки вихователя до заняття». Охарактеризуйте зміст кожного з етапів та поясніть між ними зв'язки.

Джерело. Гавриш Н. Робота над помилками. *Дошкільне виховання*. 2008. № 2. С.10-11.

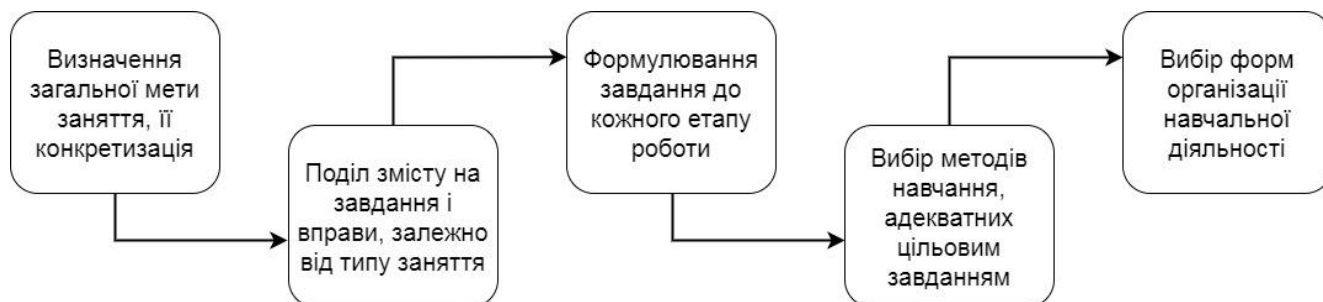

Рис. 24. Опорна схема «Етапи підготовки вихователя до заняття»

Етапи підготовки вихователя до заняття	
Визначення загальної мети заняття, її конкретизація	
Поділ змісту на завдання і вправи, залежно від типу заняття	
Формулювання завдання до кожного етапу роботи	
Вибір методів, прийомів, засобів і технологій, адекватним цільовим завданням	
Вибір форм організації навчальної діяльності дітей на занятті	

Аналіз заняття

Завдання. Користуючись словником-довідником «Дошкільна освіта», охарактеризуйте структурні компоненти аналізу заняття, вкажіть показники. Обговоріть та обґрунтуйте їх зміст.

Джерело. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упорядники К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2010. 324 с.

Компонент аналізу	Показники-характеристики
Місце заняття в системі	
Структура заняття	
Матеріал заняття	
Реалізація дидактичних принципів	
Методи та прийоми	
Образ вихователя	
Загальна оцінка заняття	

Завдання. Проаналізуйте варіанти планування системи занять (рис. 25) за рівнями освітньої підготовленості та кількістю дітей на занятті (Крутій К.). Обґрунтуйте кожен зі способів. Узагальніть результати обговорення, доповнюючи речення.

Рис. 25. Планування системи занять за рівнями освітньої підготовленості

Тип заняття визначають

Структуру заняття визначають

Мету заняття визначають

Ранкові та вечірні зустрічі в колі

Завдання. Користуючись змістом лекції, методичних посібників та періодичних видань, сформулюйте визначення ключових понять. З'ясуйте спільні та відмінні ознаки понять. Обговоріть у групі причини підміни, невиправданого ототожнення понять педагогами.

Джерела:

- 1) Беленька Г., Кондратець І. Ранок радісних зустрічей. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 1. С. 27-34.
- 2) Савченко К., Пушкаренко Л. Теплі ранки у дружньому колі. Ранкові зустрічі у вересні для дітей старшої групи. *Дошкільне виховання*. 2020. № 8. С. 19-23.
- 3) Сучасні форми організації освітнього процесу / Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. Г. Беленька, О. Половіна, І. Кондратець, та ін. К.: ТОВ «АКМЕ ГРУП», 2021. С. 36-54.
- 4) Тристан А. Вечірнє коло: підсумки дня. *Дошкільне виховання*. 2020. № 8. С. 24-25.
- 5) Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. Лист МОН України №1/9-148 від 16.03.2021. URL: <https://mon.gov.ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti>

Ранкове коло	Навчальна взаємодія в колі	Вечірнє (рефлексійне) коло

Завдання. За змістом опрацьованих джерел охарактеризуйте структурні компоненти ранкової зустрічі в колі. Наведіть конкретні приклади ігор, вправ, активностей та видів діяльності дітей до кожного зі структурних компонентів.

Структурні компоненти ранкової зустрічі (ранкового кола)	
Привітання. Емоційне налаштування	
Обмін інформацією	
Ігри, ігрові вправи для усього колективу	
Справи впродовж дня	

Прогулянка у закладі дошкільної освіти

Завдання. Опрацюйте зміст джерел. З'ясуйте сутність та види прогулянок в закладі дошкільної освіти. Доведіть, що прогулянка – це форма навчально-пізнавальної діяльності дошкільників.

Джерела:

1. Організація і проведення прогулянок: старший дошкільний вік / С. М. Ванжа, Т. І. Ожимова. Харків: Ранок, 2017. 208 с.
2. Присяжнюк Л. Прогулянки в дитячому садку. *Палітра педагога*. 2020. № 9. С. 3-6.
3. Черкасова Ю.М. Розвивальні прогулянки в ДНЗ. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 223 с.
4. Яришева Н. Ознайомлення дітей з природою: навч. посібник. К.: Вища школа, 1993. 255 с.
5. Яришева Н. Цільові прогулянки до парків та скверів. *Дошкільне виховання*. №3. 2003. С. 7-12.

Прогулянка у ЗДО – це

Прогулянка як форма організації життєдіяльності дітей дошкільного віку

Прогулянка як обов'язковий режимний компонент освітнього процесу

Прогулянка як форма навчально-пізнавальної діяльності дітей-дошкільників

Завдання. Користуючись навчальними посібниками та змістом лекції, з'ясуйте спільне та відмінне в щоденній та цільовій (тематичній) прогулянці. Охарактеризуйте види прогулянок.

Щоденна прогулянка	Цільова (тематична) прогулянка

Планування, організація та проведення прогулянок в ЗДО

Завдання. Опрацюйте зміст джерел. З'ясуйте, які види діяльності дітей реалізуються під час прогулянок. Визначте загальні правила та рекомендації щодо проведення прогулянок у ЗДО. Розробіть план-конспект прогулянки на один день (тема і вікова група на вибір).

Джерела:

1. Бурдига Т., Ангеленюк І. Як добре в лісі навесні. Цільова прогулянка для дітей старшої групи. *Дошкільне виховання*. 2017. № 3. С. 27-29.
2. Петросян О. Зимові радощі й турботи. Прогулянка з дітьми молодшої групи. *Дошкільне виховання*. 2016. № 12. С. 26-27.
3. Терещенко І. Діток гарбузи бокаті запросили погуляти. Освітня діяльність на прогулянці для дітей середньої групи. *Дошкільне виховання*. 2020. № 10. С. 32-33.
4. Халаїм О. Кличе осінь всіх маляток на майданчику пограти. Прогулянка для молодших дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2016. № 8. С. 32-33.

План-конспект прогулянки

<i>Спостереження</i>	
<i>Ігрова діяльність (дидактичні, творчі, ігри- експерименти)</i>	
<i>Рухова активність (фізичні вправи та рухливі ігри)</i>	
<i>Трудова діяльність (праця в природі, на майданчику, подвір'ї)</i>	
<i>Вільна самостійна діяльність дітей</i>	

Поради щодо організації і проведення прогулянок батькам:

Експерсії в закладі дошкільної освіти

Завдання. Опрацюйте зміст джерел. Сформулюйте визначення поняття та охарактеризуйте сутність експерсії як навчально-пізнавального заняття. Охарактеризуйте основні види експерсії для дітей дошкільного віку. Наведіть конкретні приклади можливих експерсії у вашому регіоні.

Джерела:

1. Ващенко А., Степанюк Н. Ми – маленькі волонтери. Експерсія до волонтерського центру. *Дошкільне виховання*. 2016. № 3. С. 26-27.
2. Дідура Л., Міняйло О. На гостину до старого дуба. Експерсія для дітей старшої групи. *Дошкільне виховання*. 2019. № 6. С. 30-32.
3. Майданюк А. Такий дивовижний світ. Спостереження в природі для старших дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 34-35.
4. Яришева Н. Ознайомлення дітей з природою: навч. посібник. К.: Вища школа, 1993. 255 с.

Експерсія в ЗДО –

Види експерсії у закладі дошкільної освіти

1)	2)	3)
4)	5)	6):

Завдання. З'ясуйте специфіку підготовки експерсії в ЗДО, порівнявши її із заняттям та прогулянкою. Охарактеризуйте кожен із компонентів її підготовки. Узагальніть результати порівнянь і обговорень у групі у вигляді методичних вказівок для вихователя.

Підготовка вихователя до проведення експерсії

<i>Визначення програмового змісту</i>	
<i>Вибір місця та об'єктів для спостереження</i>	
<i>Визначення збору природного матеріалу</i>	
<i>Організація ігор та відпочинку дітей</i>	
<i>Огляд місця та маршруту експерсії</i>	
<i>Підготовка обладнання для експерсії</i>	

Планування та проведення екскурсій в ЗДО

Завдання. Попрацюйте в малих групах. Підготуйте план-конспект тематичних екскурсій в природу (на вибір) та на соціальний чи промисловий об'єкт. Готуючи екскурсію, зверніть увагу на відмінності в структурах різних типів екскурсій. Обговоріть їх у групі.

План-конспект екскурсії в природу	
<i>Встановлення зв'язку з попереднім досвідом дітей</i>	
<i>Повідомлення теми і мети екскурсії</i>	
<i>Колективне спостереження за об'єктами</i>	
<i>Збирання природного матеріалу</i>	
<i>Дидактичні ігри та вправи</i>	
<i>Підведення підсумків екскурсії</i>	
План-конспект екскурсії на виробництво, промисловий чи соціальний об'єкт	
<i>Встановлення зв'язку з попереднім досвідом дітей</i>	
<i>Повідомлення теми і мети екскурсії</i>	
<i>Колективне спостереження за об'єктами</i>	
<i>Розповідь дорослого про об'єкти</i>	
<i>Підведення підсумків екскурсії</i>	

Тестові завдання

I рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають.

1. Екскурсія відрізняється від заняття в ЗДО тим, що:

- a) екскурсія не має чітко визначеного часу проведення;
- b) заняття – форма навчання, а екскурсія – метод навчання;
- c) екскурсії проводять лише в старшій дошкільній групі;
- d) правильною відповіді немає.

2. Основною формою навчання дітей є:

- a) екскурсія;
- b) заняття;
- c) дидактична гра;
- d) самостійна робота.

3. Вибір форм організації навчально-пізнавальної діяльності дітей залежить від:

- a) кількості дітей та місця навчання;
- b) мети, завдань, віку та часу навчання;
- c) забезпеченості посібниками;
- d) від усіх перелічених чинників.

4. Провідними формами навчальної діяльності дошкільників на занятті є:

- a) групове навчання;
- b) індивідуальне навчання;
- c) взаємне навчання;
- d) навчання в команді.

5. Інтегроване заняття – це:

- a) тип заняття;
- b) вид заняття;
- c) спосіб заняття;
- d) форма заняття.

6. До форм навчання дітей-дошкільників належать:

- a) розвага;
- b) екскурсія;
- c) свято;

d) заняття.

7. До структури заняття за комунікативно-діяльнісним підходом належать такі етапи, у їх логічній послідовності:

- a) комунікативна, оцінно-контрольна, перетворювальна, пізнавальна діяльність;
- b) пізнавальна, комунікативна, оцінно-контрольна, перетворювальна діяльність;
- c) комунікативна, перетворювальна, пізнавальна діяльність, оцінно-контрольна;
- d) комунікативна, пізнавальна, перетворювальна, оцінно-контрольна діяльність.

8. Не належить до структури ранкової зустрічі:

- a) привітання, емоційне налаштування;
- b) обмін інформацією, новинами;
- c) первинне закріплення нових знань;
- d) ігри на згуртування колективу групи.

9. Визначення загальної мети заняття, її конкретизація, належить до:

- a) підготовки вихователя до заняття;
- b) проведення заняття;
- c) аналізу заняття;
- d) усі відповіді правильні.

10. Спостереження є структурним компонентом таких форм навчання:

- a) прогулянка;
- b) заняття;
- c) розвага;
- d) екскурсія.

II рівень

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту та/або формулювання визначень понять теми.

11. Сформулюйте визначення поняття «заняття в закладі дошкільної освіти»:

Заняття в ЗДО – це

12. Вкажіть переліки класифікацій навчальних занять у ЗДО:

за дидактичною метою:	за навчальним змістом	за кількістю дітей на занятті

III рівень

Інструкція. Завдання третього рівня складності передбачає розгорнуту аргументовану відповідь на проблемне питання. Свою відповідь побудуйте на основі засвоєних термінів, понять та відомостей за змістом теми.

13. Вчена В. Кондратова, зауважувала: «Коли в дітей немає інтересу до заняття і його не зовсім уміло проводить вихователь, втома настає через 8-10 хв після початку заняття. Діти потягаються, позіхають, закладають руки за голову, за спину, заважають один одному. ... У дитячому садку проводиться чимало занять, які не викликають інтересу в дітей. Враховуючи це, треба підвищити методичний рівень занять». **Чи погоджуєтесь ви з думкою ученої? Як вихователіві спланувати заняття так, щоб стимулювати пізнавальний інтерес у дітей? Що означає поняття «високий методичний рівень навчального заняття? Обґрунтуйте.**

ТЕМА 11

МЕТОДИ, ПРИЙОМИ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Поняття про метод навчання. Структура методу навчання. Зовнішня і внутрішня сторони методу навчання. Класифікації методів навчання дітей-дошкільників: за дидактичною метою; за джерелом знань; за характером пізнавальної діяльності; за логікою пізнання тощо. Проблема універсалізації методів навчання. Вибір методів навчання.

Конкретні методи навчання дітей дошкільного віку. Бесіда, її види. Розповідь. Спостереження. Гра як метод навчання. Вправа. Інформаційно-рецептивний (словесно-ілюстративний) метод. Репродуктивний метод. Проблемно-ігровий метод. Частково-пошуковий (евристичний метод). Дослідницький метод. Моделювання як наочно-практичний метод навчання в закладі дошкільної освіти. Робота з дидактичним роздавальним матеріалом як метод навчання.

Прийом навчання. Прийом в структурі методу навчання. Прийоми розумової діяльності. Прийоми навчальної роботи. Прийом багаторазового повторення. Прийоми констатувальних, навідних (уточнювальних), узагальнювальних та запитань-підказок. Вказівка як прийом. Візуальний та мовленнєвий зразок. Показ картинки, іграшки, дії, руху. Прийоми створення ігрової ситуації. Прийом загадкової інтонації голосу. Сюрприз як навчальний прийом. Прийом використання жартів. Прийоми наслідування та відтворення дії.

Засоби навчання дітей-дошкільників. Дидактичні іграшки. Наочність. Роздавальний дидактичний матеріал. Схеми. Моделі. Прилади. Колекції. Посібники. Мультимедійні презентації.

Ключові слова: метод навчання, прийом навчання, прийоми розумової діяльності, прийоми навчальної роботи, класифікація методів навчання.

Основні терміни та поняття

Автодидактична гра – вид навчальних ігор, у яких розв’язання навчального та ігрового завдання регулюється винятково ігровими правилами і діями; використовується на етапі закріплення, уточнення, систематизації наявних знань і формування умінь та навичок.

Алгоритмічний метод – метод навчання через послідовне застосування сукупності правил і приписів щодо засвоєння нових знань, формування умінь та навичок, виконання навчального завдання, пізнання явища чи предмета.

Бесіда – метод навчання, що будується на логічно пов’язаних і зумовлених послідовних запитаннях і відповідях.

Дедукція – логічна операція; метод пізнання шляхом умовиводу конкретного знання із загального.

Евристична бесіда – метод навчання, який передбачає організацію частково-пошукової діяльності дітей, які самостійно виконують тільки окремі кроки пошуку, а цілісне розв’язання досягається у спільній діяльності з педагогом.

Індукція – логічна операція; метод пізнання шляхом умовиводу загального знання із конкретного.

Інтерактивні методи навчання – це такі способи взаємопов’язаної і взаємоупорядкованої діяльності педагога з дітьми, спрямовані на досягнення цілей навчання шляхом міжособистісної активної взаємодії.

Мнемоніка – система прийомів навчання, що полегшують процес запам'ятовування та збільшують обсяг пам'яті; ґрунтується на створенні асоціацій між об'єктами, які складно запам'ятати.

Мовленнєвий зразок – словесний прийом розвитку мовлення дітей, що становить демонстраційний еталон правильного, заздалегідь відпрацьованого, досконалого мовлення вихователя.

Навчальна вправа – метод навчання, який полягає у виконанні навчального завдання за допомогою багаторазового повторення дій та операцій для вироблення і вдосконалення умінь та навичок.

Опорне моделювання – метод навчання дітей дошкільного віку, який передбачає створення уявного чи умовного образу виучуваного, і який є аналогом явища, процесу чи явища та відображає його істотні, суттєві характеристики (ознаки, компоненти, зв'язки, рівні тощо).

Серіація – упорядкування (розташування) об’єктів за конкретною ознакою.

[illegible]

Поняття про метод навчання і його структуру

Завдання. Користуючись змістом лекції та навчальних посібників, сформулюйте визначення ключових понять. Обговоріть у групі сутність методу навчання дітей дошкільного віку. Чому, дошкільна дидактика у питанні методів навчання спирається на загальну теорію освіти і навчання, теорію і методику ігрової діяльності дітей, вікову та педагогічну психологію?

Джсерела:

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
2. Бондар В. І. Дидактика. К.: Либідь, 2005.
3. Кондратова В. Розумове виховання дошкільників. К., 1979. 128 с.
4. Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посібник. К.: Академвидав, 2011. 240 с.

Метод навчання -

Структура методу навчання –

Прийом навчання –

Прийоми розумової діяльності –

Прийоми навчальної роботи –

Завдання. Користуючись навчальними посібниками, охарактеризуйте основні класифікації методів навчання. Зверніть увагу та обговоріть ознаки, за якими групують методи навчання. З'ясуйте відповідність конкретного методу навчання кільком ознакам класифікацій.

Класифікації методів навчання дітей дошкільного віку

[illegible]

Зміст методів навчання за зовнішньою стороною їх прояву

Сутність бесіди як методу навчання дітей дошкільного віку

Види бесід у навчанні дітей-дошкільників

<i>Вступна</i>	<i>Супроводжувальна</i>	<i>Узагальнювальна</i>

Сутність розповіді як методу навчання дітей дошкільного віку

Види розповідей у навчанні дітей-дошкільників

<i>Розповідь-опис</i>	<i>Розповідь-міркування</i>	<i>Розповідь-пояснення</i>

Сутність ілюстрування та демонстрування як методів навчання дітей-дошкільників

Види ілюстрування та демонстрування у ЗДО

<i>Робота з картиною</i>	<i>Робота з іграшкою</i>	<i>Показ мультфільмів</i>

Сутність спостереження як методу навчання дітей дошкільного віку

Види спостережень у навчанні дітей-дошкільників

<i>Епізодичні</i>	<i>Систематичні</i>	<i>Порівняльні</i>

Сутність вправ та завдань як методу навчання дітей дошкільного віку

Види вправ та завдань у навчанні дітей-дошкільників

<i>Вступні</i>	<i>Пробні</i>	<i>Тренувальні</i>
<i>Контрольні</i>	<i>Творчі</i>	

Сутність дидактичних ігор як методу навчання дітей дошкільного віку

Види дидактичних ігор у навчанні дітей-дошкільників

<i>За навчальним змістом:</i>	<i>За типом ігрового матеріалу:</i>	<i>За характером ігрових дій:</i>

Зміст прийомів навчальної роботи

Сутність та вимоги до застосування запитань як прийому навчальної роботи

Види запитань в структурі методів навчання

Констатувальні	Навідні (уточнювальні)	Запитання-підказки

Сутність та вимоги до багаторазового повторення як прийому навчання

Види повторень у навчанні дітей-дошкільників

Поточне	Закріплювальне	Поглиблювальне

Сутність та вимоги до вказівок як прийому навчальної роботи

Види вказівок в структурі методів навчання

<i>Вступні</i>	<i>Супровідні</i>	<i>Підсумкові</i>

Сутність та вимоги до зразка як прийому навчання

Види зразків у навчанні дітей-дошкільників

<i>Мовленнєвий</i>	<i>Наочний</i>	<i>Зразок дій та операцій</i>

Сутність та вимоги до показу як прийому навчальної роботи

Види показу в структурі методів навчання

<i>Показ плакатів, картинок</i>	<i>Показ іграшки</i>	<i>Показ дії, руху</i>

Сутність та вимоги до прийому створення ігрової ситуації

Види ігрових ситуацій у навчанні дітей-дошкільників

<i>Ігрова уявна ситуація</i>	<i>Ситуація ігрових дій</i>	<i>Змагальний прийом</i>

Сутність та вимоги до сюрпризного моменту як прийому навчальної роботи

Види сюрпризних елементів у навчанні дітей-дошкільників

<i>Сюрпризне завдання</i>	<i>Гість (іграшка, герой)</i>	<i>Раптова дія/звук/рух</i>

Сутність та вимоги до прийомів використання гумору

Види жартів у навчанні дітей-дошкільників

<i>Усмішка, анекдот</i>	<i>Кумедні і дотепні ситуації</i>	<i>Смішний герой</i>

Вибір методів навчання дітей дошкільного віку

Завдання. Користуючись навчальними посібниками та змістом лекції, сформулюйте визначення ключових понять та з'ясуйте, які чинники впливають на вибір методу навчання дітей-дошкільників? Як змінюється вибір методів і прийомів у системі занять? Сформулюйте свої висновки у формі рекомендацій для педагогів. Презентуйте та обговоріть у групі.

Джерела:

1. Бондар В. І. Дидактика. К.: Либідь, 2005. 264 с.
2. Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посібник. К.: Академвидав, 2011. 240 с.

Варіативність методів навчання –

Оптимальний вибір методу навчання –

Проектування методу навчання –

Рівні прийняття рішень щодо вибору методу навчання (В. Чайка)

<i>Стереотипний</i>	<i>Інтуїтивний</i>	<i>Оптимізований</i>

Поради вихователям щодо вибору методів навчання дітей-дошкільників

Засоби навчання дітей дошкільного віку

Завдання. Опрацюйте зміст джерел. Зверніть увагу на види навчальних посібників, ознаки, за якими їх об'єднують у групи. Поміркуйте, від чого залежить виготовлення та використання навчальних посібників? На основі досвіду педагогів-практиків, методистів сформулюйте загальні педагогічні рекомендації щодо виготовлення, використання, зберігання навчальних посібників.

Джерела:

1. Бондарєва Л., Алейникова В. Скарбничка природи. Книжка-саморобка за оповіданнями В. Сухомлинського. *Дошкільне виховання*. 2008. № 9. 24-26.
2. Долинна О., Низковська О. Навчально-методичне забезпечення – запорука якості дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2013. № 8. С. 6-11.
3. Малишева Л. Кожна пора дарує дива. Дидактичний посібник для дітей раннього віку. *Дошкільне виховання*. 2016. № 12. С. 28.
4. Павленко М. Мультимедійна презентація: робота над помилками. *Дошкільне виховання*. 2016. № 10. С. 16-19.
5. Федорчук Т. Ігрові посібники для усіх вікових груп. *Дошкільне виховання*. 2016. №11. С. 29.
6. Харченко С. Бібліотека-мандрівниця. Посібник. *Дошкільне виховання*. 2008. №5. С. 27-29.
7. Шийко Е. Клубочок-мандрівничок. Книжечка для дітей раннього віку. *Дошкільне виховання*. 2009. № 2. С. 24-25.

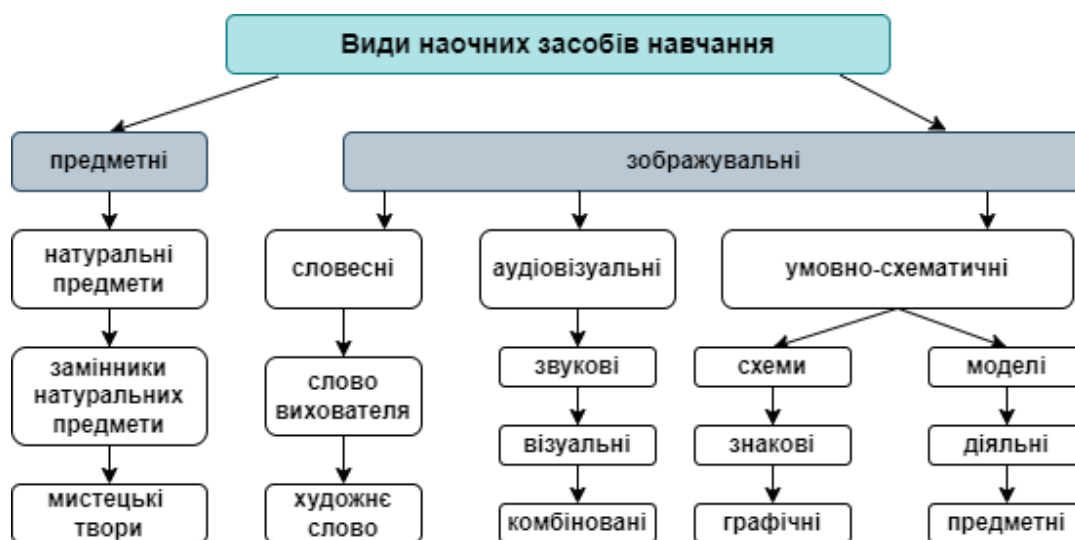

Рисунок 26. Види наочних засобів навчання

Завдання. На основі опрацьованих джерел, змісту лекції та узагальнювальної схеми (рис. 26) охарактеризуйте способи застосування наочних засобів у навчанні дітей-дошкільного віку. Обґрунтовуючи зміст способів, наведіть конкретні приклади з практики освітнього процесу.

Способи використання наочних засобів навчання

Педагогічні вимоги до створення і застосування демонстраційних наочних засобів

Педагогічні вимоги до створення і застосування роздаткових наочних матеріалів

Тестові завдання

I рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають.

1. Вкажіть визначення поняття «метод навчання»:

- a) спосіб діяльності вихователя і дітей;
- b) спосіб розумової та практичної діяльності педагога з групою дітей;
- c) спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності вихователя і дітей, спрямований на досягнення мети навчання, виховання і розвитку.
- d) спосіб упорядкованої діяльності.

2. До структури методу навчання належить:

- a) умова навчання;
- b) форма навчання;
- c) прийом навчання;
- d) результат навчання.

3. За зовнішньою стороною вияву є такі групи методів навчання:

- a) словесні, імітаційні, ігрові;
- b) словесні, наочні, тренувальні;
- c) словесні, наочні, практичні;
- d) словесні, візуальні, кінестетичні.

4. До групи наочних методів не належить:

- a) ілюстрування;
- b) демонстрування;
- c) вправлення;
- d) спостереження.

5. Прийом навідних, уточнювальних запитань є компонентом методу:

- a) дидактична гра;
- b) опорне моделювання;
- c) вправа;
- d) бесіда.

6. Вкажіть види повторень як прийому навчання:

- a) поточне, закріплювальне, підсумкове;
- b) поточне, тренувальне, поглиблювальне;
- c) поточне, закріплювальне, поглиблювальне;
- d) немає правильної відповіді.

7. Назвіть види спостережень у навчанні дошкільників:

- a) епізодичні, систематичні, аналогічні;
- b) епізодичні, систематичні, підсумкові;
- c) епізодичні, системні, порівняльні;
- d) епізодичні, систематичні, порівняльні.

8. Вкажіть групу, яка не належить до дидактичних ігор:

- a) за навчальним змістом;
- b) за типом словесного супроводу;
- c) за типом ігрового матеріалу;
- d) за характером ігрових дій.

9. Монологічний, послідовний, зв'язний, доступний і емоційно насичений виклад змісту навчального матеріалу для формування нових знань:

- a) бесіда;
- b) розповідь;
- c) дидактична гра;
- d) вправа.

10. Види розповідей за дидактичною метою:

- a) розповідь-опис, розповідь-здогадка, творча розповідь;
- b) розповідь-міркування, розповідь-здогадка, розповідь-опис;
- c) творча розповідь, розповідь-опис, розповідь-дослідження;
- d) розповідь-опис, розповідь-міркування, розповідь-пояснення.

II рівень

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту та/або формулювання визначень понять теми.

11. Сформулюйте визначення поняття «навчальна вправа»:

Навчальна вправа –

12. Доповніть перелік класифікації методів навчання за характером пізнавальної діяльності дітей на занятті:

а) пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний);

III рівень

Інструкція. Завдання третього рівня складності передбачає розгорнуту аргументовану відповідь на проблемне питання. Свою відповідь побудуйте на основі засвоєних термінів, понять та відомостей за змістом теми.

13. Українська вчена-педагог В. Кондратова, обґрунтовуючи методи навчання дітей-дошкільників, вказувала на таку проблему: «У навчанні дошкільників нерідко невиправдано перебільшується значення пізнання дійсності переліками предметів, фактів і явищ без належного проникнення в їх суть і встановлення зв'язків між ними. Не виділяються основні відомості і другорядні, що призводять до неекономної затрати сил дитини і перевантаження її пам'яті. Інформативний характер навчання не забезпечує надійності знань». Обґрунтуйте проблему вибору методів, які активізують пізнавальну діяльність дітей.

[illegible]

ТЕМА 12

ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Поняття про прогнозування та планування освітнього процесу. Режим дня у ЗДО. Навчальне навантаження. Гранично допустиме навчальне навантаження на дитину в ЗДО. Організована і самостійна діяльність дітей ЗДО. Організована навчально-пізнавальна, ігрова, трудова, рухова, художня діяльність в ЗДО. Самостійна вільна діяльність дітей у ЗДО. Розклад занять на тиждень.

Види планування. Форми планування. Основні принципи планування освітнього процесу вихователем. Різні підходи до планування освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Планування за інтегрованим, блоково-тематичним підходами, сферами життєдіяльності та видами діяльності дитини. Річний перспективний план. Розгорнутий календарний план. Планування освітньої роботи в різновіковій групі. Планування роботи на літо.

Ключові слова: планування освітнього процесу, режим дня дитини, принципи планування, види і форми планування, розклад занять, організована і самостійна діяльність дітей.

Основні терміни та поняття

Календарний (календарно-тематичний) план – планування освітнього процесу з дітьми конкретної вікової групи, з конкретизацією усіх форм, методів, прийомів, умов та засобів досягнення програмних результатів на день, тиждень; є робочим документом вихователя і складається за відповідною формою (затверджується у протоколі педагогічної ради на початку навчального року).

Навчальне навантаження – кількість та тривалість проведення занять – спеціально організованих форм навчальної діяльності, що відповідають віковим можливостям дітей згідно із санітарним регламентом.

Організований тип діяльності – охоплює ті форми освітньої роботи, через які під безпосереднім керівництвом вихователя та за його участі діти залучені до різних видів діяльності.

Перспективний план роботи – документ, який передбачає планування на один, або 2-3 місяці (квартал) конкретної вікової групи, в якому відображено зміст освітньої програми розвитку, навчання і виховання дітей; погоджується вихователем-методистом або завідувачем закладу дошкільної освіти.

План – наперед визначена система заходів, яка є упорядкованою, логічно послідовною із зазначенням термінів виконання.

Планування – своєчасно визначений порядок і послідовність реалізації освітнього процесу в ЗДО із зазначенням обов'язкових необхідних умов, засобів, форм, методів та прийомів, технологій реалізації змісту освітньої програми розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Режим дня в ЗДО – документ, який визначає порядок життєдіяльності дитини в закладі дошкільної освіти упродовж дня із зазначенням періодів сну/неспання, раціональної організації різних видів діяльності у формі організованої та самостійної вільної діяльності.

Самостійний (вільний) тип діяльності – форма життєдіяльності дітей, яка здійснюється у час, вільний від організованих форм освітньої роботи (у ранкові

[illegible]

Дидактичні основи планування освітньої діяльності в ЗДО

Завдання. Опрацюйте джерела. Зверніть увагу на вихідні положення, що лежать в основі планування освітньої роботи в закладі дошкільної освіти. Обговоріть їх. Свою відповідь обґрунтуйте на основі чинних нормативних документів та досвіду роботи ЗДО.

Джержела:

- 1) Гранично допустиме навчальне навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів і форм власності. Затверджено наказом МОН України № 446 від 20.04.2015 року.
- 2) Інструктивно-методичні рекомендації «Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі». Лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти №1.4/18-3082 від 26.07.2010 року.
- 3) Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія у 2-х част. / К. Л. Крутий. Частина друга. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. 284 с.
- 4) Планування організації життєдіяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: методичні рекомендації / за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. Харків: ХАНО, 2014. 560 с.
- 5) Планування роботи в дошкільних навчальних закладах. Лист МОН України №1/9-455 від 03.07.2009 року.

[illegible]

Принципи та вимоги до планування освітнього процесу в ЗДО

Принцип послідовності у вивченні навчального матеріалу

Принцип відповідності діяльності чітко окресленим завданням освітньої програми

Принцип відповідності форм роботи віковим психофізіологічним особливостям дітей

Принцип варіативності та оптимального поєднання різних видів діяльності

Принцип індивідуально-диференційованого підходу до формування особистості дитини

Завдання. Попрацюйте в парах або малих групах. Охарактеризуйте зміст кожної дидактичної вимоги до складання плану освітньої діяльності в ЗДО. Обґрунтуйте свою думку, а результати презентуйте в групі. Свої міркування побудуйте на основі конкретних прикладів з досвіду ЗДО.

Дидактичні вимоги до планування освітньої роботи з дітьми дошкільного віку

<i>Основою планування є освітня програма розвитку дитини</i>	
<i>Єдність усіх видів дитячої діяльності у формі організованої та самостійної</i>	
<i>План відображає конкретні педагогічні умови освітнього процесу</i>	
<i>План чітко календаризує зміст роботи впродовж дня</i>	
<i>План відображає розвиток індивідуальності дитини</i>	

Завдання. Користуючись змістом лекції, навчально-методичних посібників та фахової періодики, охарактеризуйте різні види планування. Обґрунтуйте специфіку кожного виду планування, наводячи конкретні приклади з практики організації освітнього процесу в ЗДО.

Види планування в ЗДО

<i>за сферами життєдіяльності</i>	
<i>За режимними процесами (моментами)</i>	
<i>за інтегрованими блоками</i>	
<i>за видами дитячої діяльності</i>	
<i>за освітніми напрямками розвитку дитини</i>	

Завдання. Користуючись методичними посібниками та публікаціями з досвіду роботи вихователів, сплануйте освітню діяльність на день. Охарактеризуйте постійні та варіативні складові режиму дня. Тема блоку, тема тижня, вікова група на вибір.

Джерела:

- 1) Губанова Н., Макаренко С., Смирнова Я. Нові форми планування. *Дошкільне виховання*. 2009. № 9. С. 5-8.
- 2) Кіндрат І. Тематичне планування зі схемами циклів. *Дошкільне виховання*. 2010. № 10. С. 19-21.
- 3) Перспективне планування освітньої діяльності з дітьми середнього дошкільного віку за програмою «Дитина в дошкільні роки» (із методичними рекомендаціями) / К. Л. Крутий. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2016. 242 с.
- 4) Планування освітньо-виховної роботи з дітьми молодшого дошкільного віку за програмою «Українське дошкілля» / О. І. Білан. Тернопіль: Мандрівець, 2022. 192 с.
- 5) Розгорнутий перспективний план. Старший дошкільний вік. Весна / Р. Я. Корендо, С. В. Бабіч, О. В. Пудло. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 128 с.
- 6) Романюк І. Ефективне літо: плануємо роботу закладу дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 5. С. 14-18.
- 7) Романюк І. Перспективне планування освітньої роботи вихователя. *Дошкільне виховання*. 2013. № 5. С. 10-14.
- 8) Романюк І. Секрети вдалого ранку. Щоденні ранкові справи та освітні практики в розпорядку дня ЗДО. *Дошкільне виховання*. 2022. № 9. С. 11-16.
- 9) Романюк І. Щоденні справи та різноманітна діяльність дітей у розпорядку дня дитячого садка. *Дошкільне виховання*. 2022. №7-8. С. 17-23.
- 10) Трусова О. Авторський підхід до планування. *Дошкільне виховання*. 2009. № 8. С. 6-8.
- 11) Шалда Н. Моделювання освітньої діяльності за напрямками STREAM. *Палітра педагога*. 2022. № 2. С. 11-13.

Складники режиму дня у ЗДО

Зустріч дітей	
Індивідуальна робота	
Трудова діяльність	
Дидактична гра	
Рухлива гра	
Прогулянка	
Гімнастика пробудження	
Самостійна діяльність дітей	
Співпраця з батьками	
Бесіда	
Заняття	

День тижня:		Тема блоку:	Тема тижня:
Ранок	Бесіда (гра)		
	Мета:		
	Рухлива гра		
	Мета:		
	Дидактична гра		
	Мета:		
	Індивідуальна робота:		
	Трудова діяльність		
Самостійна діяльність дітей			
І половина дня	Фронтальне заняття		
	Програмові завдання:		
	Обладнання та матеріали:		
	План		
	Підгрупове заняття		
	Програмові завдання:		
	Обладнання та матеріали:		
	План		

Денна прогулянка	Спостереження, пошуково-дослідницька діяльність
	Мета:
	Дидактична гра
	Мета:
	Фізкультурне заняття (на свіжому повітрі)
	Мета:
	Рухлива гра
	Мета:
	Трудова діяльність (праця в природі, доручення)
	Бесіда
	Мета:
	Індивідуальна робота
II половина дня	Гімнастика пробудження
	Вільна ігрова діяльність дітей:
	Мета:
	Самостійна діяльність дітей
	Сюжетно-дидактична рольова гра:
	Етап гри (мета):
	Індивідуальна робота
Вечірня прогулянка	Бесіда (гра)
	Мета:
	Запобігання дитячому травматизму (бесіда, дидактична гра, художнє слово)
	Рухлива гра
	Самостійна рухова активність
	Індивідуальна робота
	Співпраця з батьками

Тестові завдання

I рівень

Інструкція. Серед поданих варіантів відповідей виберіть одну або декілька, яка/які, на вашу думку, є правильною/ними. Обведіть літеру/и, що її/їх позначають.

1. **Планування ранкової гімнастики та фізкультурних занять належать до компетенції:**
 - a) педагога-вихователя;
 - b) інструктора з фізвиховання;
 - c) вихователя-методиста;
 - d) завідувача ЗДО.
2. **Залучення батьків до участі в спільних навчально-виховних заходах – це:**
 - a) метод співпраці;
 - b) форма співпраці;
 - c) завдання співпраці;
 - d) принцип співпраці.
3. **Що необхідно враховувати, призначаючи дитині новий режим:**
 - a) індивідуальні особливості;
 - b) кліматичні особливості;
 - c) вік;
 - d) стан здоров'я.
4. **Гранично допустимим навчальним навантаженням на дитину середнього дошкільного віку є така загальна кількість та тривалість занять на день:**
 - a) максимум 3 заняття по 20 хв;
 - b) максимум 2 заняття по 30 хв;
 - c) максимум 2 заняття по 20 хв;
 - d) максимум 3 заняття по 30 хв.
5. **Основним засобом трансляції соціально-культурних цінностей, норм і ставлень сім'ї є:**
 - a) авторитет батьків;
 - b) традиції сімейного виховання;
 - c) педагогічна культура батьків;
 - d) гіперопіка.
6. **Найсуттєвішим показником для переведення дитини на новий (наступний) режим дня, є:**
 - a) психологічний вік;
 - b) тривале засинання;
 - c) плач після годування;
 - d) активність перед сном після закінчення періоду неспання.
7. **Тривалість перерви між навчальними заняттями у ЗДО повинна не бути меншою за:**
 - a) 7-8 хв;
 - b) 10 хв;
 - c) 12-15 хв;
 - d) 15 хв.
8. **Виховні можливості батьків – це:**
 - a) культурний рівень батьків;
 - b) авторитет батьків;
 - c) виховний потенціал батьків;
 - d) усі відповіді правильні.
9. **Заняття, які потребують підвищеної пізнавальної активності, необхідно проводити переважно:**
 - a) у першу половину днів з високою працездатністю;
 - b) у другу половину днів з високою працездатністю;
 - c) у другу половину днів з низькою працездатністю;
 - d) у будь-який будній день.
10. **У календарно-перспективному плані, відображається зміст освітньої роботи з дітьми:**
 - a) розгорнуто, щоденно, на тиждень;
 - b) розгорнуто, щоденно, на місяць (квартал);
 - c) стисло, щотижня, на цілий рік;
 - d) немає правильної відповіді.

II рівень

Інструкція. Завдання II-го рівня складності передбачають доповнення переліку запропонованих відповідей, відновлення фрагментів текстів для узгодження змісту та/або формулювання визначень понять теми.

11. **Сформулюйте визначення поняття «перспективний план роботи вихователя».**

12. Доповніть перелік педагогічних вимог до режиму дня дітей дошкільного віку:

- 1) відповідність природному ритму основних фізіологічних процесів дитячого організму;
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

Список рекомендованих джерел:

1. Державний стандарт дошкільної освіти. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/bazoviy-komponent-doshkilnoi-osviti-v-ukraini>
2. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
3. Гавриш Н. Інтегровані заняття: методика проведення. К.: Шкільний світ, 2007. 128 с.
4. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків: «Ранок», 2021. 240 с.
5. Дошкільна освіта: історія і сьогодення / упор. Л. Лохвицька. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 208 с.
6. Дошкільна освіта: словник довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 324 с.
7. Кондратова В. В. Розумове виховання дошкільників. К., 1979. 128 с.
8. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / НАПН України. Київ: ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с. URL: <https://bit.ly/2E3xuLJ>
9. Крутій К. Л. Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі: традиції чи інновації? Монографія. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. 176 с.
10. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. Лист МОН України №1/9-148 від 16.03.2021. URL: <https://mon.gov.ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti>
11. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія у 2-х част. / К. Л. Крутій. Частина друга. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 284 с.
12. Пихтіна Н. П. Теорія і методика ігрової діяльності дітей: навч. посіб. К.: КНТ, 2021. 268 с.
13. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. К.: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
14. Примірний перелік ігрового та навчально-дидактичного обладнання для закладів дошкільної освіти. Затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 19 грудня 2017 року № 1633. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/perelik-igrovogo-ta-navchalno-didaktichnogoobladnannya>.
15. Програми розвитку дітей. Міністерство освіти і науки України. 2024. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/programi-rozvitku-ditey>.
16. Усі ігри в ЗДО / Авт.-упор. А. В. Доценко та ін. Харків: ВГ «Основа», 2021. 271 с.
17. Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посіб. К.: Академвидав, 2011. 240 с.
18. Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Третя редакція (ECERS-3) / Тельма Гармс, Річард М. Кліффорд, Деббі Краєр / пер. з англ. О. Тільна. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 116 с.

У посібнику терміни та визначення основних понять упорядковано з таких джерел:

- 1) Дошкільна освіта: історія і сьогодення / упор. Л. Лохвицька. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 208 с.
- 2) Дошкільна освіта: словник довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 324 с.
- 3) Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. К.: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.

**Писарчук Оксана Тарасівна
Руденський Ростислав Євгенович**

ОСНОВИ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

*Навчальний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*

Підписано до друку 16.04.2025.
Формат 60х 84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 80 г/м². Друк електрографічний.
Умов.-друк. арк. 19,07. Обл.-вид. арк. 5,43
Тираж 100 примірників. Замовлення № 04/25/2-1.

Видавець:
ФОП Осадца Ю. В.
м. Тернопіль, вул. 15 Квітня, 2Д/10
тел. (097) 988-53-23

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*